

Seminario de Sociolingüística
da Real Academia Galega

**Estudio
sociolingüístico
da comarca ferrolá**

Real Academia Galega

SEMINARIO DE SOCIOLINGÜÍSTICA
REAL ACADEMIA GALEGA

Estudio Sociolingüístico da Comarca Ferrolá

Fase previa ó Mapa Sociolingüístico de Galicia

O Seminario de Sociolingüística da Real Academia Galega manifesta aquí o seu agradecemento ó equipo responsable da elaboración deste *Estudio Sociolingüístico da Comarca Ferrolá*.

Director do Seminario: Guillermo Rojo

Coordinadores:

Mauro A. Fernández Rodríguez
Modesto A. Rodríguez Neira

Redactores:

Manuel Fernández Ferreiro
Fernando Fernández Ramallo
Montserrat Recalde Fernández
Gabriel Rei Doval

© Real Academia Galega
A Coruña 1990

Edita: Real Academia Galega
R/ Tabernas, 11
15001 A Coruña

Depósito Legal: C-106-1993

ISBN: 84-87987-00-1

Imprime: "Velograf, S.A."
Milladoiro
Santiago

Este traballo elaborouse cos materiais da fase previa do *Mapa Sociolingüístico de Galicia*, que está a realizar este Seminario gracias á axuda económica da Consellería de Educación da Xunta de Galicia.

ÍNDICE

1. INTRODUCCIÓN	5
2. CUESTIONARIO E MOSTRAXE	7
2.1. Elaboración do cuestionario	7
2.2. Mostraxe e aplicación	10
3. CARACTERÍSTICAS SOCIOLINGÜÍSTICAS DA MOSTRA	13
3.1. Caracterización xeral da mostra	13
3.2. Competencia lingüística	15
3.3. Lingua inicial	20
4. USOS LINGÜÍSTICOS	23
4.1. Lingua habitual e usos na familia	23
4.1.1. Lingua habitual	23
4.1.2. Usos na familia	29
4.2. Usos sociais	35
4.2.1. Ámbito laboral	35
4.2.2. Usos noutras actividades sociais	45
4.3. Uso institucional	50
5. O ÁMBITO DOCENTE: DESCRICIÓN DOS RESULTADOS SOBRE CONDUCTA, PREFERENCIAS, APTITUDE E ACTI- TUDES	57
5.1. Introducción	57
5.2. A formación escolar en lingua galega	58
5.3. A conducta lingüística no ámbito docente	59
5.3.1. Lingua cos compañeiros no recreo	59
5.3.2. Lingua cos profesores na clase	62
5.4. As preferencias lingüísticas na docencia	63
5.5. A aptitude do galego para o ensino	67
5.6. A actitude cara ó galego no ensino	69

6. CRENZAS E ACTITUDES	73
6.1. Actitudes lingüísticas: análise estatística	73
6.2. Actitudes lingüísticas ante a extensión do uso do galego	76
6.3. Prexuízos lingüísticos dos entrevistados	84
6.4. Conciencia sociolingüística dos entrevistados	88
6.5. Lealdade lingüística e identidade étnica	95
6.6. Crenzas sobre o futuro da lingua	106
6.6.1. Grao de aceptación do fomento do galego	106
6.6.2. Entes dinamizadores da extensión do uso	107
6.6.3. O futuro lingüístico de Galicia e do galego	114
6.6.4. Crenzas de tipo retrospectivo	117
APÉNDICE: Cuestionario	121

1. INTRODUCCIÓN

Este é un estudio piloto, aproximativo e inicial, co que se pretendeu acadar dous obxectivos básicos: senta-las bases do futuro Mapa Sociolingüístico de Galicia e obter unha primeira información, o máis completa posible, que nos permitise ratificar cunha mínima fiabilidade aquelas constantes máis representativas da situación sociolingüística de Galicia.

Este traballo non é, polo tanto, definitivo. Por iso, permítasenos que advirtamos a aqueles lectores menos familiarizados con investigacións desta natureza sobre o risco de considera-los resultados que aquí presentamos como representativos do conxunto da poboación galega e de extrapolalos atribuíndolles así unha representatividade que, como se subliña ó longo do estudio, nalgúns casos non sobrepasa os límites do indicio.

Sen embargo, a coñecida carencia de investigacións tematicamente amplas, representativas da complexa realidade sociolingüística galega, a necesidade de contar cunha perspectiva xeral máis extensa e a conveniencia de partir dunha información máis universal xustifican a aparición deste traballo.

O presente estudio comprende basicamente dúas partes:

1. A primeira trata dos principios fundamentais de metodoloxía sociolingüística utilizados; das características, obxectivos e elaboración do cuestionario, técnicas de mostraxe, distribución da mostra na bisbarra de Ferrol¹, etc.

2. A segunda parte recolle unha primeira avaliación de carácter aproximativo ás conductas, crenzas e actitudes lingüísticas da poboación estudiada. Aquí presentámo-los resultados que consideramos máis relevantes, tanto polos aspectos que tratamos como pola exploración que deles fixemos. En calquera caso, sen perde-la visión de conxunto do traballo e a idea de globalidade de cada capítulo, a risco de que nalgúns casos a información puidese ser redundante. Os contidos desta segunda parte aparecen organizados segundo os seguintes bloques temáticos:

- a. Caracterización sociolingüística da poboación.
- b. Competencia lingüística declarada polo entrevistado.
- c. Conductas lingüísticas nos ámbitos familiar, social, laboral, docente e institucional.

¹ Esta comarca foi considerada a máis representativa do territorio galego para os fins que se persegufan, tanto desde unha perspectiva sociolóxica coma lingüística.

d. Actitudes lingüísticas sobre as linguas e o seu emprego na Administración Autonómica e na Local, nos medios de comunicación, no ensino, etc. así como crenzas sobre o idioma, o seu futuro, etc.

En cada unha das seccións, ademais da parte descritiva correspondente, ofrécense unha serie de cadros e gráficos cos que se pretende resumir-la información máis relevante, así como facilita-la lectura e a comprensión de cada un dos fenómenos estudados. Cada bloque remata cunha síntese, a modo de conclusión, daqueles aspectos máis relevantes tirados da análise dos resultados.

2. CUESTIONARIO E MOSTRAXE

2.1 Elaboración do cuestionario

Cando se aborda un traballo coma o que nos ocupa, o cuestionario constitúe sen dúbida un dos piares do posible éxito e da fiabilidade dos resultados, e polo tanto o seu coidado debe ser extremado (ó igual có da mostra) e contar cuns prazos de elaboración amplos: atendendo a estes principios, pretendiamos que o repouso das cuestións xa elaboradas, a revisión repetida e a comprobación da súa viabilidade ó longo de varias semanas, fixesen que o cuestionario provisional para aplicar na zona de Ferrol fose un produto dabondo reflexionado e validado.

Así pois, reunimos en primeiro lugar material bibliográfico que trata-se dos diversos problemas que aparecen á hora de elaborar un inquérito sociolingüístico deste tipo, no que se incluían algúns cuestionarios xa aplicados en distintas comunidades lingüísticas, especialmente aquelas que presentan casos de contacto lingüístico semellantes ó de Galicia, e tamén cuestionarios xa empregados nos traballos que sobre o galego se levan feito. A falla de referencias que cubrisen todo o abano de cuestións que nos propuñamos tratar facía que este material fose orientador só de xeito parcial, e non da totalidade do cuestionario. Elaboramos pois unha guía cos temas que debía contemplar coa intención de non esquecer ningún deles nin que algún se vise descompensado respecto ós outros no seu tratamento:

1. Datos do entrevistado: nome, lugar de residencia, grao de estudos, etc.
2. Competencia lingüística do entrevistado.
3. Historia lingüística do entrevistado.
4. Usos lingüísticos do entrevistado en diferentes ámbitos: familiar, laboral, escolar, institucional, de amizades, etc.
5. Actitudes lingüísticas.
6. Prexuízos lingüísticos.
7. Futuro da lingua.
8. Outras.

Ademais disto, seguíronse unhas directrices básicas a fin de conseguir que fose por unha banda fiable e completo, e por outra o menos complexo e denso posible para favorecer a súa aplicación:

1) Debíase adecua-lo volume de preguntas de cada parte á importancia desta e ó rendemento esperado.

2) Debíanse incluír no posible preguntas xa feitas noutros traballos sobre o galego, para permiti-la comparación e detectar posibles cambios na situación lingüística.

3) As preguntas debían ser curtas, sinxelas e sen ambigüidades, aptas para seren presentadas a calquera tipo de entrevistado.

4) Debíase seguir unha secuencia lóxica na presentación dos diferentes temas que favorecese a fluidez do cuestionario ó levalo á práctica.

5) As opcións de resposta (escalares ou non) debían se-lo máis homoxéneas posibles e non diversificarse demasiado, para que o entrevistado non tivese que estar cambiando continuamente de marco de referencia.

Establecemos un calendario de execución que ía de xullo do 1990 a principios de novembro do mesmo ano. Nese período redactamos primeiro un cuestionario previo sobre o que traballar, e que debía logo pasar por varias fases de corrección e axuste a fin de comproba-la súa viabilidade e o seu rendemento. As modificacións levadas a cabo polo equipo apuntaron principalmente cara á:

- Ampliación ou redución do número de preguntas asignadas a cada campo, co fin de evitar reiteracións e preguntas inútiles.
- Modificación da formulación das preguntas a fin de cumprilos requisitos xa sinalados (sinxeleza, validez para tódolos entrevistados e facilidade de comprensión, etc.).
- Modificación das opcións de resposta e redución do seu número, o que supuxo un menor esforzo para o entrevistado, así como unha maior facilidade de codificación e de análise estatística.
- Incorporación ou supresión de preguntas que puidesen ter ou carecer de interese, á vista do seu rendemento en estudos xa feitos e na súa aplicación práctica.
- Alteracións na orde das preguntas co fin de buscar unha secuencia lóxica que evitase rupturas ou saltos, e favorecese a implicación do entrevistado na enquisa.

Tamén fixemos unha comprobación empírica da bondade das diferentes e sucesivas propostas mediante a aplicación do cuestionario entre persoas alleas ó equipo de traballo. Este mecanismo pretendía valoralo comportamento que sobre o terreo tería cada pregunta, observando todos aqueles elementos que impedisen un desenvolvemento fluído e correcto da entrevista.

Este proceso foi dándolle paulatinamente coherencia e contido ó longo de varios meses, e o resultado final foi un corpo de 163 preguntas que pretendían cubrir tódolos campos que xulgáramos de interese.

O número de preguntas podería parecer excesivo tendo en conta que o volume dos cuestionarios sociolingüísticos que habitualmente se elaboran non adoita ser tan amplo. Fomos tamén conscientes das conse-

cuencias negativas que podería supor semellante tamaño. Non obstante, desbotámo-la súa redución por varias razóns:

a) O ambicioso do proxecto e a súa amplitude desaconsellábano, dado o perigo de caer na simplificación ou de deixar áreas importantes sen investigar.

b) O carácter provisional do cuestionario aconsellaba incluí-la maior cantidade posible de preguntas, co fin de comproba-lo seu comportamento e o seu rendemento na aplicación a unha mostra concreta: no cuestionario definitivo xa se procedería á supresión ou modificación daquelas que demostrasen carecer de utilidade ou de relevancia.

c) Quixemos ensaiar novas preguntas e novas formulacións que supuñamos de interese, especialmente aquelas que non se recollían en estudos anteriores. É o caso das preguntas abertas e, sobre todo, das que buscan explicacións causais dos fenómenos lingüísticos (as de *¿por que?*): o reducido da mostra debíanos permitir codifica-las respostas e elaborar unha batería que no cuestionario definitivo pechase esas preguntas (no caso de ser rendosas).

Son estas as principais razóns que explican o volume dun cuestionario do que o entrevistado tería que responder un máximo de 163 preguntas. A decisión tomada ó respecto foi acertada, tal e como demostrou o proceso de análise de datos e de redacción do inquérito definitivo.

O último paso da elaboración do cuestionario previo foi a súa presentación para o manexo por parte de entrevistador e entrevistado, que foi feita de acordo coa empresa consultora que levou a cabo a súa aplicación. Quíxose con isto contar co apoio de profesionais que, polo seu traballo diario, teñen en conta aspectos de manexabilidade e perceptibilidade que a nós se nos puidesen escapar.

Da aplicación deste inquérito tiráronse -como confiábamos- conclusións importantes que foron de gran axuda na redacción do cuestionario definitivo. Atopámonos con que a súa fluidez era maior da esperada, e a análise dos datos permitiunos reduci-lo número de preguntas a 148 (número máximo que podería contestar un entrevistado): pecháronse aquelas que estaban abertas, modificouse a redacción e/ou as posibilidades de resposta dalgunhas, suprimíronse ou incorporáronse outras, etc. As razóns desta redución atópanse fundamentalmente en:

a) O escaso ou nulo rendemento dalgunhas variables e preguntas empregadas.

b) A redución dos *¿por que?*, dado que tanto os resultados coma as respostas eran escasamente fiables e pouco operativos.

c) A redución de varias preguntas a unha soa por presentar porcentaxes e motivacións de resposta moi semellantes.

d) O emprego de táboas que inclúen varias cuestións no cuestionario definitivo, e que permiten que se conteste de xeito máis áxil e simplificado a cada unha delas.

Ademais, variou apreciablemente a formulación dalgunhas preguntas, sobre todo a daquelas referidas a actitudes e prexuízos, co fin de

buscar un maior compromiso do entrevistado na resposta, e de evita-la busca diplomática do termo medio. Noutros casos trátase de matizacións que eviten equívocos ou malas interpretacións, ou simplifiquen a formulación -sen perda de contido- da pregunta. Tamén se incluíron táboas de valoración da competencia dos falantes, xa que nos pareceu que merecía un maior tratamento.

O cuestionario definitivo para toda Galicia foi elaborado a partir do previo ó longo dos meses de setembro, outubro e novembro de 1991. O proceso de elaboración e corrección foi semellante ó desenvolvido un ano antes e guiouse polos mesmos principios e intereses, aínda que o traballo anterior simplificou moito o proceso. Cremos pois que o cuestionario que presentamos como apéndice e co que se conseguiron os datos analizados no presente traballo, cumpriu o obxectivo para o que estaba deseñado, que non era outro que o de ser un cuestionario de proba.

2.2 Mostraxe e aplicación

Deseñado o correspondente cuestionario piloto, o seguinte labor consistía en selecciona-la mostra obxecto de estudio. Despois das respectivas consultas ós censos de poboación e a outros indicadores demográficos e socioeconómicos, o equipo optou polo modelo que mellor respondese ás esixencias e natureza do traballo. A mostra baséase nos criterios de hábitat (tomando como elemento nuclear o concello), idade e sexo.

Por hábitat distinguíuse entre urbano, periurbano (asentamentos con estrutura de vila próximos ás cidades), vilas grandes, vilas pequenas e rural.

Por sexo mantívose a representación proporcional ó censo de poboación da comarca estudiada.

No factor idade optouse por unha mostra de poboación superior ós 16 anos, dado que o segmento de idades inferiores é o mellor coñecido nos estudos de sociolingüística galega e, por outra banda, podería ser obxecto con maior facilidade, se fose preciso, dunha sondaxe á parte.

Ademais disto, procurouse que a mostra non presentase unha gran dispersión xeográfica co obxecto de facilitar, co mínimo custo, un seguimento minucioso da aplicación do cuestionario.

Logo das correspondentes deliberacións, o equipo estimou como máis representativa destas características a bisbarra do Ferrol, xa que nela se podían achar ben representados os parámetros antes citados. Esta demarcación debe ser entendida nun senso amplo, dado que nalgúns casos foi preciso sobrepasa-los seus límites naturais por entender que as entidades de poboación estudadas estaban comprendidas dentro da área de influencia do citado núcleo. Así pois, optouse por unha aplicación a 18 concellos desta comarca que, en conxunto, responden ás esixencias que previamente nos fixamos. Son os que se recollen na táboa seguinte:

Táboa 1.- Distribución da mostra por concellos

Concello	carácter	nº entrev.	%	% acumda.
ARES	periurbano	22	4.4	4.4
CABANAS	rural	21	4.2	8.6
A CAPELA	rural	21	4.2	12.8
CEDEIRA	vila pequena	22	4.4	17.2
CERDIDO	rural	21	4.2	21.4
FENE	periurbano	31	6.2	27.6
FERROL	urbano	100	20.0	47.6
MOECHE	rural	21	4.2	51.8
MONFERO	rural	22	4.4	56.2
MUGARDOS	periurbano	21	4.2	60.4
NARÓN	periurbano	41	8.2	68.6
NEDA	vila pequena	22	4.4	73.0
PONTEDEUME	vila pequena	22	4.4	77.4
AS PONTES	vila grande	29	5.8	83.2
SAN SADURNIÑO	rural	21	4.2	87.4
SOMOZAS	rural	20	4.0	91.4
VALDOVIÑO	rural	22	4.4	95.8
VILARMAIOR	rural	21	4.2	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0

Respecto ó tamaño da mostra, considerouse representativo para esta fase do traballo un volume de 500 entrevistas. Como é sabido un dos cometidos básicos consistía en establecer unha avaliación inicial dos factores sociolingüísticos máis característicos dunha poboación definida como prototipo.

Na metodoloxía de selección de informantes seguíronse os principios habituais neste tipo de investigacións. A selección fíxose aleatoriamente e a aplicación levouse a cabo a partir da base 'itinerario/ ruta' (método Random-Route)².

O traballo de campo levouno a cabo entre os días 26 de febreiro e 18 de marzo de 1991 a empresa Obradoiro de Socioloxía, S.A., concesionaria da devandita actividade para esta primeira fase da investigación.

O equipo do Seminario de Sociolingüística fixo un seguimento directo da aplicación da entrevista, comprobando *in situ* a realización da mesma a partir das correspondentes follas de ruta facilitadas pola citada empresa. Rematada esta, e unha vez en poder do Seminario os correspondentes cuestionarios, procedeuse a codifica-las preguntas presentadas en formato de resposta libre co obxecto de acomodalas, segundo posibles afinidades nas contestacións, a criterios xerais para logo poder aplicárlle-lo correspondente tratamento informático e estatístico.

² A ruta é o itinerario a seguir polo entrevistador para realizar un número determinado de entrevistas (mínimo de dez, máximo de quince) distribuídas por idade e sexo, con xeitos distintos de proceder segundo o núcleo fose urbano ou rural.

3. CARACTERÍSTICAS SOCIOLINGÜÍSTICAS DA MOSTRA

3.1 Caracterización xeral da mostra

A distribución da mostra estudiada caracterízase, en liñas xerais, polas seguintes peculiaridades:

1. *Hábitat de procedencia.* Trátase dunha poboación fundamentalmente oriunda de Galicia con reducidas achegas foráneas. A primeira representa o 95.2% do total, mentres que as segundas supoñen cerca do 5% da mostra. Segundo o tipo de hábitat, a maior parte procede do medio rural (60.7%); a orixe urbana está representada por un 17.4% e o resto é oriundo de entidades intermedias. Por enclave xeográfico (costeiro/interior), case a metade provén da zona costeira, o 41.6% do interior e algo menos do 10% da montaña.

2. *Hábitat de asentamento.* Segundo o lugar de residencia o maior índice corresponde ó asentamento rural (51.6%), a quinta parte vive na cidade, o 16.2% na zona periurbana e o 12.2% nunha vila. Por continuo costeiro/interior, 6 de cada 10 entrevistados habitan na costa e un 40% no interior. Por caracterización socioeconómica deste hábitat, case un tercio da poboación está asentada no nivel baixo (rural e intermedio), o 43.6% no medio baixo (rural e intermedio) e un 15% no medio baixo urbano. O medio alto urbano supón un 5.2%. Por razóns operativas, en moitos casos agrúpanse en rural, vila e urbano.

3. *Mobilidade.* A mostra recolle unha forte afinidade entre orixe galega e residencia en Galicia. Só un 13.7% dos entrevistados viviu fóra, o 86.3% residiu sempre neste territorio. Dos que residiron fóra, case a metade só o fixo durante 5 anos, o 75% estivo menos de dez anos. A metade desta poboación viviu no resto de España e a outra metade residiu no estranxeiro. Por outra banda, a cuarta parte dos nados fóra de Galicia chegou ó país antes de cumprí-los 6 anos, e a metade antes de face-los 12.

4. *Sexo.* O reparto por sexo vén corresponderse coa distribución real da poboación maior de 16 anos. A mostra recolle un 46.8% de homes e un 53.2% de mulleres.

5. *Idade.* As frecuencias por idade foron agrupadas segundo os seguintes tramos: 16-25, período considerado de 'formación-entrada no

mundo laboral' nun senso amplo, 18.6%; 26-40 anos, de 'constitución familiar', 21.8%; 41-60 anos, de 'consolidación laboral e familiar', 32%; e de 61 en adiante, de 'xubilación', 27.6%.

6. *Socioprofesional.* A distribución por profesións aparece recollida na táboa seguinte:

Táboa 2. *Profesión dos entrevistados*

Valores	frec.	%	% acumda.
empresarios con asalariados	1	.2	.2
profesións liberais	2	.4	.6
comerciantes, autónomos, artesáns	24	4.8	5.4
agricultores	98	19.6	25.0
oficios independentes	36	7.2	32.2
cadros, técnicos e funcionarios superiores	5	1.0	33.2
cadros, técnicos e funcionarios medios	13	2.6	35.8
oficiais das forzas armadas	1	.2	36.0
administrativos, oficinistas, outros funcionarios	13	2.6	38.6
empregados de comercio e servicios	13	2.6	41.2
obreiros cualificados.	46	9.2	50.4
obreiros non cualificados	39	7.8	58.2
suboficiais das forzas armadas, gardas civís	3	.6	58.8
mariñeiros	16	3.2	62.0
parados	3	.6	62.6
amas de casa	134	26.8	89.4
estudiantes	52	10.4	99.8
outras situacións	1	.2	100.0
TOTAL	500	100.0	100.0

Segundo a autoestimación da clase á que pertencen os entrevistados, case a cuarta parte considérase da clase baixa, o 42.2% da media-baixa, arredor dun tercio da media e só un 0.2% pertencería á clase media-alta.

7. *Sociocultural.* O nivel dominante na mostra é o dos estudos primarios que representa un 70% do total (32.6% con estudos incompletos, e 37.6% completos). Séguenlle en frecuencia os estudos de F.P. e Bacharelato, que supoñen o 17% da mostra. Os índices máis baixos corresponden ó 5.6% que fixo unha carreira e ó 7.2% que non posúe estudos. Por outra parte, un 98.2% sabe ler, e un índice semellante (97.2%) sabe escribir.

8. *Ideolóxico.* Este trazo tomouse como unha referencia indirecta dunha probable ideoloxía. En ningún caso ten máis valor có de mero contraste do posible influxo ideolóxico sobre as conductas, crenzas e actitudes lingüísticas dos entrevistados. O cadro seguinte recolle a opción política dos entrevistados segundo a súa tendencia habitual de voto. Nótese o

alto índice de casos non computados, a maioría deles debidos á vontade do entrevistado de absterse na resposta.

Táboa 3. *Partido político que adoita vota-lo entrevistado*

Partido	frec.	%	%acumda.
BNG	35	12.9	12.9
CDS	15	5.5	18.5
CG	3	1.1	19.6
EU	11	4.1	23.7
PP	81	29.9	53.6
PSG-EG	25	9.2	62.8
PSOE	85	31.4	94.2
outros	16	5.9	100.0
TOTAL	500	100.0	100.0
Casos válidos 271		Casos non computados 229	

9. *Lingua habitual.* En liñas xerais, poderíamos admitir que dous tercios da poboación se encontran instalados no galego (un 34.8% declara falar habitualmente só nesta lingua e un 32.4 usala maioritariamente) e un tercio no castelán (a quinta parte falaría maioritariamente en castelán e un 12% só neste idioma). Por outra banda, máis da metade dos entrevistados (58.8%) tivo o galego como lingua materna. Un tercio, en cambio, aprendeu a falar en castelán. Só un 7.6% se considera bilingüe inicial.

3.2 Competencia lingüística

Ó lado das preguntas relacionadas co uso e as actitudes dos falantes ante as linguas é imprescindible recoller información básica da competencia lingüística dos entrevistados. No cuestionario introducimos preguntas relacionadas coas destrezas lingüísticas tanto dende o punto de vista da produción coma da recepción en relación coas dúas linguas. Na maior parte dos casos as porcentaxes son elevadísimas, de tal xeito que pode dicirse que practicamente toda a poboación da nosa mostra é bilingüe receptiva³. As seguintes porcentaxes non deixan lugar á dúbida:

- o 97.2% sabe escribir.
- o 98.2% sabe ler.
- o 99.4% entende o galego.
- o 94.2% sabe falar galego.
- o 94.2% sabe falar castelán.

³ Fálase de *bilingüismo receptivo* (tamén chamado *bilingüismo pasivo*) cando a persoa comprende unha segunda lingua, sexa na forma escrita, na forma falada ou en ambas, pero que non necesariamente a fala ou a escribe. (Baetens, H.B., *Bilingualism: Basic Principles*. Multilingual Matters, Clevedon, 1986).

Onde si aparecen diferencias importantes é na reposta á pregunta '¿sabe escribir galego?'. Neste caso a porcentaxe baixa ó 35.3%. Ó se-la escritura un sistema substitutivo que non se adquire por interacción espontánea senón que necesita unha aprendizaxe progresiva, resulta comprensible que sexa o sector da poboación que estudiou galego na escola aquel que en maior medida saiba escribilo. No cruzamento entre as dúas variables un 87.5% dos que si estudia galego na escola⁴ sabe escribir en galego; ó lado disto, hai que destacar un 23% que declara saber escribir en galego sen que estudia esta lingua na escola. A similitude das dúas linguas tamén se estende á escritura, polo que se comprende que haxa individuos que despois de estudar unha soa lingua afirman poder escribir nas dúas:

Táboa 4. Capacidade para escribir en galego e estudio de galego na escola.

Escribe galego	Estudou galego na escola	
	si	non
si	87.5%	23.0%
non	12.5%	77.0%

Ó lado desta táboa, presentamos aquela que establece as correlacións entre os estudos feitos polos entrevistados e a habilidade para escribir en galego, xa que poden completa-lo anterior. As porcentaxes máis elevadas danse naqueles que teñen estudos medios, chegando a un 68.1%, fronte ó 35.3% dos que teñen estudos superiores. As distincións de clase social aparecen máis explicitamente nos que teñen estudos superiores que pertencen á clase social instalada maioritariamente no castelán. Por outro lado, o 45% dos que teñen estudos medios son menores de 25 anos, é dicir, os que máis posibilidades tiveron de estudar galego na escola. A porcentaxe dos que poden escribir en galego baixa ata un 10.7% nos que teñen estudos superiores, fronte a un 64.3% que teñen entre 26 e 40 anos, ou un 25% que teñen entre 41 e 60 por ter maior idade, o que probablemente implica menor grao de formación escolar en lingua galega. Na táboa seguinte aparecen as porcentaxes da correlación dos estudos coa habilidade para escribir en galego:

Táboa 5. Habilidade para escribir en galego segundo estudos

Escribe galego	Estudios			
	ningún	primarios	medios	superiores
si	19.0%	28.8%	68.1%	35.3%
non	81.0%	71.2%	31.9%	64.7%

⁴ Os que estudia galego na escola representan un 22.6% do total da mostra.

Polo subliñado no parágrafo anterior parece claro que son os máis novos os que máis saben escribir en galego: a diminución é progresiva en canto nos achegamos ós grupos de maior idade: do 84% dos menores de 25 anos ata o 17.3% dos que teñen máis de 60 anos. Sen embargo, as diferencias son tamén cualitativamente diferentes, xa que o salto máis brusco se dá entre os de menos de 25 anos (84%) e os que teñen entre 26 e 40 anos (33.3%).

A avaliación dos falantes da súa competencia tanto en galego coma en castelán presenta algúns resultados interesantes. Como era de esperar, as porcentaxes de individuos que pensan que o seu galego non é bo son significativamente superiores ás correspondentes do castelán. A pesar de que, como consecuencia da dispersión das respostas, non podemos presentar asociacións estatisticamente significativas, observamos que este feito aparece tanto en individuos do medio urbano coma do rural.

Gráfico 1. ¿COMO CRE QUE É O SEU GALEGO?

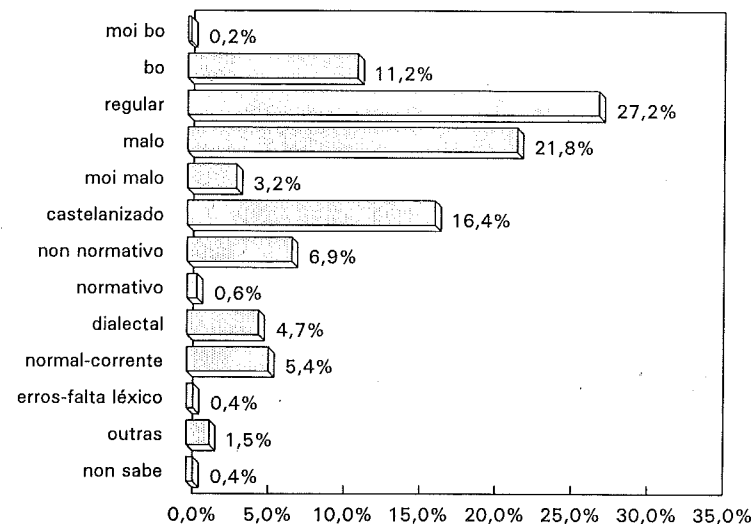

Gráfico 2. ¿COMO CRE QUE E O GALEGO DA SUA ZONA?

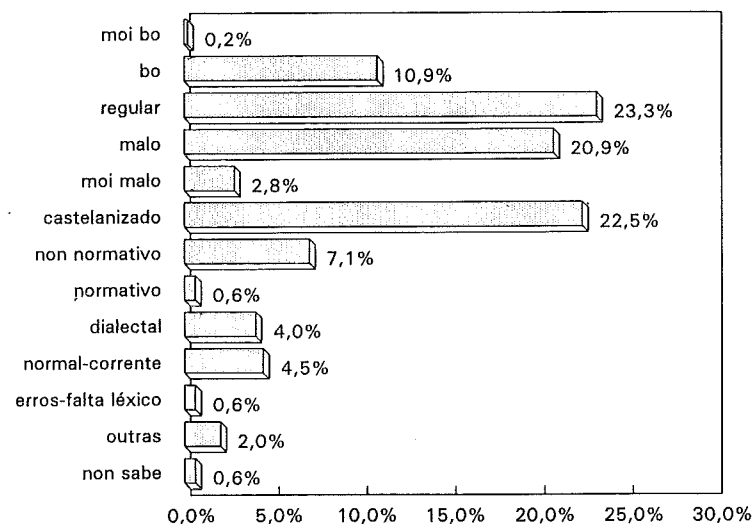

Gráfico 3. ¿COMO CRE QUE É O SEU CASTELÁN?

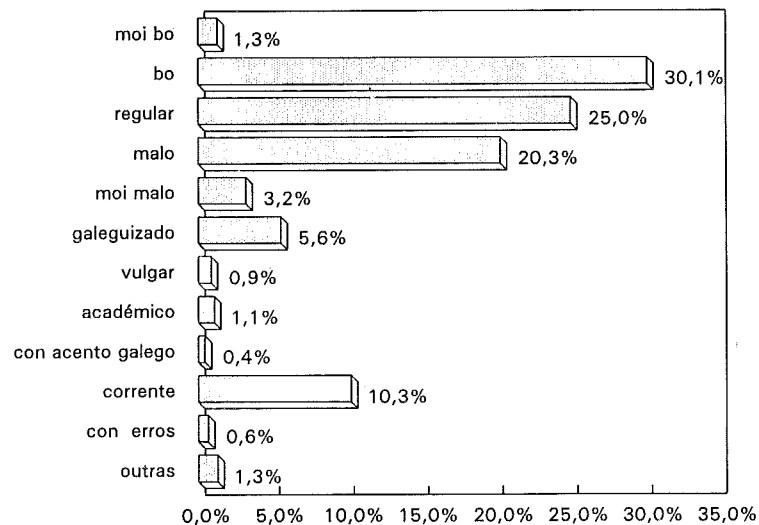
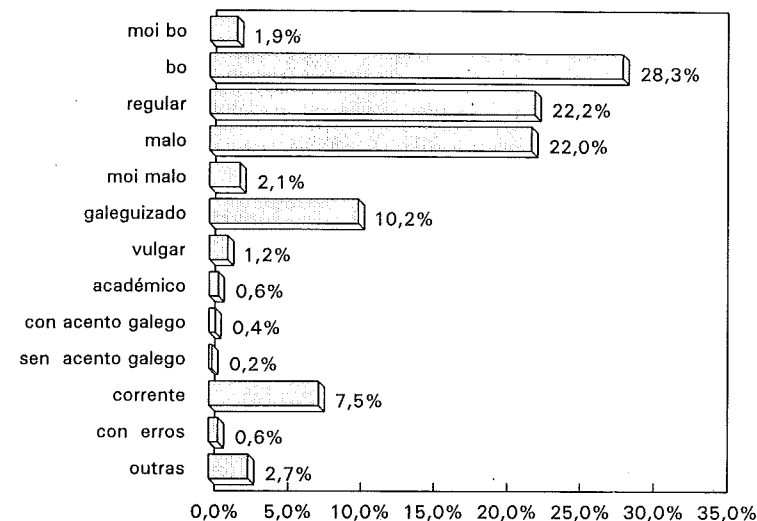

Gráfico 4. ¿COMO CRE QUE É O CASTELÁN DA SÚA ZONA?

Mentres que as avaliacións do galego como 'moi bo/ bo' (tanto o propio coma o do contorno) non chegan ó 12%, as equivalentes do castelán superan o 30%. Sen embargo, as avaliacións 'malo/ moi malo' chegan, tanto no galego coma no castelán, ó 24%.

Ademais, ó investiga-la lingua propia e a da zona, para o galego atopamos porcentaxes de 'castelanizado' do 16,4% e o 22,5% respectivamente, mentres que no castelán a opción 'galeguizado' a penas chega ó 5,6% nun caso e ó 10,2% no outro. As opcións 'non normativo' (6,9% e 7,1%) e 'dialectal'⁵ (4,7% e 4%) que aparecen para o galego incrementan as avaliacións de signo negativo. No caso do castelán, unicamente destaca a opción 'corrente' (10,3% e 7,5%), que no galego presentaba unhas frecuencias arredor do 5%.

Os resultados que se observan reflicten, por tanto, unha peor estimación da calidade do galego, tanto o propio coma o do contorno, en relación coa do castelán. Para comprender este feito hai que ter en conta,

⁵ Dentro de 'non normativo' incluímos aqueles casos en que os entrevistados salientaron na súa resposta ante todo o feito de non fala-lo galego que dalgún xeito consideraban *estándar*; e en 'dialectal' os que pensaban que o seu galego non posuía a calidade do doutra zona que ofrecían como modelo. Lémbrese que, dado o carácter experimental do traballo, se deixou que o entrevistado dese a súa resposta sen orientación ningunha, para despois asignarlle unha categoría en gabinete, polo que moitas delas son etiquetas creadas a posteriori para resumi-la opinión do entrevistado.

ademais, que o groso das opinións negativas sobre o galego están dispersas en moitas variables, a diferenza do castelán onde estas se concentran fundamentalmente en 'malo/moi malo'.

3.3 Lingua inicial

Neste apartado presentáremo-los datos máis destacados sobre a lingua inicial da poboación, no conxunto da mostra primeiro, e en varios subconxuntos da mesma a continuación, para poñer de manifesto a influencia que o tipo de hábitat, a clase social e a idade exercen sobre a distribución da lingua materna.

No conxunto da mostra, os datos son claramente favorables ó galego: o 58.8% afirma que aprendeu a falar primeiro en galego, o 33% en castelán, e o 7.6% nas dúas linguas á vez. Sumando as dúas opcións nas que figura o galego, este sería a lingua inicial (ou unha das linguas iniciais) do 67% da poboación.

Segundo o hábitat (simplificando as categorías do cuestionario e reducíndoas a tres: rural, vila e urbano), observamos na táboa 6 a forte castelanización do medio urbano: o 68.7% aprendeu a falar primeiro en castelán, fronte ó 46.1% nas vilas e o 12.1% no medio rural. O galego, en cambio, é a lingua inicial do 82.4% dos entrevistados neste último medio, fronte ó 25.3% no hábitat urbano. As vilas teñen case as mesmas porcentaxes para o galego e para o castelán (cunha lixeira vantaxe para esta última lingua), e son o medio que máis favorece a formación de bilingües iniciais (o 12.8%), que duplican ós outros dous tipos de hábitat.

Táboa 6. Lingua inicial segundo o hábitat

Lingua inicial dos entrevistados	Hábitat de residencia		
	rural	vila	urbano
castelán	12.1%	46.1%	68.7%
as dúas	5.5%	12.8%	6.1%
galego	82.4%	41.1%	25.3%

Segundo a clase social (táboa 7), o galego é a lingua inicial do 86.9% dos entrevistados que se consideran de clase social baixa e do 61.9% dos de clase media-baixa; na clase media hai un claro predominio do castelán como lingua de socialización: só algo máis dun tercio aprenderon a falar primeiro en galego (fronte a máis da metade que o fixeron en castelán). En canto ós bilingües iniciais, a clase baixa é a que ten a porcentaxe menor.

Táboa 7. Lingua inicial segundo o hábitat

Lingua inicial dos entrevistados	Autoavaliación da clase social		
	baixa	medio baixa	media
castelán	9.0%	29.0%	56.1%
as dúas	4.1%	9.0%	8.5%
galego	86.9%	61.9%	35.4%

O cruzamento da lingua inicial coa idade (táboa 8) pon de manifesto unha tendencia evidente ó abandono progresivo da transmisión interxeracional do galego: sendo a lingua inicial do 81.2% dos falantes que superan os oitenta anos de idade, vai descendendo en cada grupo de idade, ata só o 22.8% nos que teñen entre 16 e 25 anos. Correlativamente, o castelán vai aumentando a medida que a poboación é máis nova, con case dous tercios de castelanfalantes iniciais no grupo de menor idade. En canto ós bilingües iniciais, seguen a mesma pauta de distribución có castelán: aumentan a medida que a idade diminúe.

Táboa 8. Lingua inicial segundo a idade

Lingua inicial dos entrevistados	Idade			
	16 a 25	26 a 40	40 a 60	máis de 60
castelán	64.1%	41.7%	24.7%	15.2%'
as dúas	13.0%	12.0%	5.1%	3.6%
galego	22.8%	46.3%	70.3%	81.2%

Na táboa 9 presentámo-los datos correspondentes ó tipo de hábitat na poboación que ten de 16 a 40 anos. A distribución a primeira vista é sorprendente: a porcentaxe de galegofalantes iniciais é superior en tódolos tipos de hábitat á da táboa 6, na que non se introducía o factor idade, e posto que, como xa vimos, as porcentaxes de galegofalantes iniciais diminúen coa idade, era previsible que ó excluír-los grupos de máis idade, diminuíse tamén a porcentaxe de galegofalantes iniciais en tódolos tipos de hábitat. Tamén resulta sorprendente que a poboación urbana (columna da dereita) presente máis galegofalantes que a columna correspondente da táboa 6 (onde estaban incluídos tódolos entrevistados), e que os datos estean moi próximos ós que figuran na columna do medio da táboa 6, correspondentes ás vilas. O reducido tamaño da mostra, que, como se explicou na introducción, non perseguía a representatividade estatisticamente óptima, senón a experimentación do cuestionario e da metodoloxía xeral de recollida de datos, obríganos a ser cautelosos na interpretación. Con todo, a mostra, cuantitativamente pequena, foi escollida mediante un rigoroso procedemento aleatorio, polo que podemos afirmar que as pautas xerais que presentan os datos se corresponden coas reais na comarca explorada, cunha marxe de erro algo maior cá estatisticamente óptima, pero pequena dabondo como para non quitarlles validez ás tendencias evidentes (aínda que si ás porcentaxes precisas).

Táboa 9. Lingua inicial, segundo o hábitat, nos menores de 41 anos

Lingua inicial dos entrevistados	Hábitat de residencia		
	rural	vila	urbano
castelán	3.7%	26.5%	40.9%
as dúas		5.9%	13.6%
galego	96.3%	67.6%	45.4%

Unha primeira posibilidade de explicación podería vir dos fortes movementos de poboación experimentados pola comarca, cun forte trasvasamento de poboación rural a Ferrol e os seus arredores entre, aproximadamente, 1950 e 1970. Unha segunda posibilidade, que pode actuar conxuntamente coa anterior, é que haxa un salto moi grande na perda da transmisión do galego no grupo dos máis novos, en comparación cunha perda máis gradual nos outros grupos de idade.

A táboa 10 non deixa lugar a dúbidas sobre esta última posibilidade: no grupo de 16 a 25 anos o castelán é a lingua inicial de case a totalidade da submostra urbana (o 95.2%), de máis das tres cuartas partes da submostra vilega (o 78.4%), e de case o 30% da submostra rural. Esta última é a que ten agora a maior porcentaxe de bilingües iniciais (26.5%), desaparecidos xa da submostra urbana e cun peso na vilega menor có amosado na táboa 6: parece evidente que son os sectores tradicionalmente galegófonos os que producen máis bilingües iniciais, como unha fase de transición na tendencia á perda da transmisión interxeracional da lingua; en cambio, cando un sector da poboación está xa claramente castelanizado, as porcentaxes de bilingües iniciais diminúen.

Táboa 10. *Lingua inicial, segundo o hábitat, nos menores de 26 anos*

Lingua inicial dos entrevistados	Hábitat de residencia		
	rural	vila	urbano
castelán	29.4%	78.4%	95.2%
as dúas	26.5%	8.1%	
galego	44.1%	13.5%	4.8%

En canto á primeira posibilidade apuntada, non temos datos precisos sobre os movementos de poboación na comarca estudada, pero cómpre destacar que na submostra urbana que ten entre 25 e 40 anos de idade hai un 31% que naceron fóra da cidade, a maior parte deles en ámbito rural, mentres que na submostra urbana que ten de 16 a 25 anos non hai ningún que naceu en ámbito rural, e só un 4.8% naceu en vilas. Podería ser, pois, o impacto desa poboación procedente do ámbito rural o que explique as diferencias entre os datos das táboas 6 e 9: a maior porcentaxe de galegofalantes iniciais nas cidades cando se exclúen os grupos de máis idade sería debida á contribución poboacional feita a Ferrol polas zonas rurais. Pero unha vez que esa contribución cesa, o proceso de castelanización das xeracións máis novas chega practicamente ó seu remate, por eliminación do galego como lingua de socialización.

4. USOS LINGUISTICOS

4.1 Lingua habitual e usos na familia

Neste capítulo presentámo-los datos que nos parecen máis destacados sobre o uso das linguas. Exploraremos primeiro a lingua habitual dos entrevistados, e a continuación veremos algúns dos usos máis relevantes nas interaccións lingüísticas entre membros dunha mesma familia.

4.1.1 Lingua habitual

Na táboa 11 presentámo-los datos correspondentes á lingua habitual dos entrevistados (parte dereita da táboa), comparándoa coa que declaran que usaban os seus pais e avós⁴.

Táboa 11. *Uso das linguas en tres xeracións*

	Lingua habitual dos avós	Lingua habitual dos pais	Lingua habitual dos entrevistados
só castelán	10.1%	15.3%	12.0%
máis castelán	1.6%	4.9%	20.8%
máis galego	3.8%	5.9%	32.4%
só galego	84.5%	73.9%	34.8%

Na columna da dereita podemos apreciar como o galego é a lingua máis utilizada: sumando as dúas opcións favorables ó galego, os dous tercios dos entrevistados usan só ou fundamentalmente o galego. Ademais, a opción só galego é a que presenta a porcentaxe máis alta, mentres que a opción só castelán presenta a porcentaxe máis baixa. Aínda que os datos desa columna, tomados illadamente, son bastante positivos para o galego, a comparación coas dúas columnas anteriores permite apreciar a intensidade da penetración do castelán: mentres que o 84.5% dos avós e o 73.9% dos pais usaban só o galego como lingua habitual, entre os entrevistados a porcentaxe equivalente é dun 34.8%. Cómpre destacar que ese avance do castelán non repercute decisivamente nun aumento de persoas que falen só castelán, opción que presenta porcentaxes moi semellantes nas tres xeracións. Son as opcións 'máis castelán' e 'máis galego' (especialmente esta última) as que recollen a perda na exclusividade do galego como lingua habitual. Noutras palabras, algo máis da metade da mostra practica o bilingüismo, con predominio dos que teñen como lingua máis frecuente o galego.

⁴ Usamos como representativas da lingua dos avós en xeral as respostas dadas polos encuestados á pregunta 'lingua do avó materno'. Calquera outra das referentes ós avós daría as mesmas porcentaxes, xa que a penas hai variación entre a lingua utilizada polos avós e polas avoas, paternos e maternos. As correlacións entre avós e avoas son de 0.93 para os maternos e de 0.96 para os paternos.

Os datos presentados corresponden ó conxunto da mostra, polo que para ter un panorama máis nido é preciso facer cruzamentos con outras variables. De entre tódolos cruzamentos feitos, presentamos aquí os máis relevantes: coa idade, co hábitat, coa clase social e coa lingua materna⁵.

Na mostra hai un 25% que sobrepasa os 60 anos, e o 60% ten máis de corenta. É ben coñecida por traballos anteriores a correlación entre uso do galego e idade, polo cal hai que ter en conta, para interpretar correctamente os datos anteriores, o peso que ten na mostra o sector de poboación de máis idade. Se queremos facer unha prospección de cal será a situación nun futuro afastado, teremos que prestar especial atención ós usos lingüísticos da poboación máis nova. Os datos da táboa 12 confirman como o uso do galego descende coa idade: desde o 54.3% que usan só galego nos maiores de 60 anos ata o 8.5% nos menores de 25 anos, con 45.3 puntos de diferenza. O número de monolingües en castelán, en cambio, pasa do 2.9% nos maiores de 60 ó 26.9% nos menores de 25. Neste último grupo, falan única ou fundamentalmente castelán o 64.5%, mentres que en tódolos outros grupos de idade os que falan única ou fundamentalmente galego son maioría.

Nas xeracións anteriores obsérvase a mesma distribución, aínda que non con tanta intensidade; as porcentaxes de uso monolingüe en galego nos avós dos entrevistados distan entre os extremos (23.1) puntos: 92.7% nos avós dos máis vellos e 74.6% nos dos máis novos, e a distancia entre as porcentaxes equivalentes no caso dos pais é de 34.3 puntos. No uso exclusivo do castelán chama a atención o feito de que sexan os pais, en tódolos grupos de idade, os que acadan as porcentaxes máis elevadas (aínda que con pouca diferenza con relación ás dos entrevistados).

Táboa 12. *Uso das linguas en tres xeracións, segundo a idade*

	16 a 25	de 26 a 40	de 41 a 60	máis de 60
<i>Lingua habitual dos avós</i>				
só castelán	14.3%	14.3%	8.8%	4.9%
máis castelán	6.3%			1.2%
máis galego	4.8%	7.1%	2.9%	1.2%
só galego	74.6%	78.6%	88.2%	97.7%
<i>Lingua habitual dos pais</i>				
só castelán	27.0%	21.4%	12.4%	5.5%
máis castelán	11.2%	4.9%	3.9%	1.6%
máis galego	7.9%	6.8%	5.2%	4.7%
só galego	53.9%	67.0%	78.4%	88.2%
<i>Lingua habitual dos entrevistados</i>				
só castelán	26.9%	17.4%	7.5%	2.9%
máis castelán	37.6%	20.2%	20.0%	10.9%
máis galego	26.9%	35.8%	33.8%	31.9%
só galego	8.6%	26.6%	38.8%	54.3%

⁵ Fronte ó que se ten afirmado bastantes veces (sen fundamento en datos reais) o sexo non parece ser unha variable relevante; as diferenzas entre as porcentaxes de uso dos homes e das mulleres non son estatisticamente significativas.

Xa que logo, parece plausible supoñer que, de non tomarse medidas ó respecto, dentro de vintecinco ou trinta anos as porcentaxes máis favorables para o galego poderían ser, aproximadamente, as que presenta hoxe o grupo que ten entre 26 e 40 anos de idade, polo que as porcentaxes para o conxunto da poboación serían bastante máis baixas.

O tipo de hábitat, como é ben sabido, inflúe decisivamente na distribución do uso das linguas. Para unha maior simplicidade na presentación dos datos, reducímo-los tipos de hábitat a tres: cidade, vila e rural. Na táboa 13 presentámo-los datos pertinentes.

Táboa 13. *Uso das linguas en tres xeracións, segundo o hábitat*

	rural	vila	urbano
<i>Lingua habitual dos avós</i>			
só castelán	0.6%	17.9%	22.6%
máis castelán	0.6%	1.1%	4.8%
máis galego	2.5%	2.1%	9.7%
só galego	96.3%	78.9%	62.9%
<i>Lingua habitual dos pais</i>			
só castelán	2.0%	20.0%	43.2%
máis castelán	1.2%	7.7%	10.5%
máis galego	3.6%	9.2%	7.4%
só galego	93.1%	63.1%	38.9%
<i>Lingua habitual dos entrevistados</i>			
só castelán	1.2%	14.8%	36.0%
máis castelán	7.8%	31.7%	39.0%
máis galego	35.7%	33.8%	22.0%
só galego	55.4%	19.7%	3.0%

A porcentaxe de entrevistados monolingües en castelán, que no conxunto da mostra é do 12%, sobe ata o 36% no hábitat urbano, no que unicamente un 3% declara usar como lingua habitual só o galego. Pero comparando os datos cos das xeracións anteriores, vemos que a porcentaxe de monolingües en castelán na cidade foi sempre bastante elevada, e que nos pais dos entrevistados é aínda superior á dos entrevistados mesmos. A diminución na porcentaxe de monolingües en galego no hábitat urbano, que na xeración dos pais vai toda a engrosa-la categoría de monolingües en castelán, nos entrevistados repercute, en cambio, nun aumento do número de bilingües. Nas vilas aínda máis da metade dos entrevistados usan única ou fundamentalmente galego, e no hábitat rural son máis da metade os que usan só galego. Con todo, neste último hábitat houbo unha perda moi importante no paso da xeración dos pais á dos entrevistados, mentres que no paso da xeración dos avós á dos pais os datos son practicamente idénticos.

A combinación do hábitat coa idade dos entrevistados dá como resultado unha distribución dos usos moi pouco favorable para o galego nos menores de 41 anos. Na táboa 14 vemos como no hábitat rural a porcentaxe de monolingües en galego baixa 22 puntos en relación coa da

totalidade e aumentan de xeito importante as porcentaxes de bilingües. Nas vilas son as dúas opcións correspondentes ó galego as que perden falantes, baixando así ata o 31.7% a porcentaxe dos que falan única ou fundamentalmente galego, co conseguinte aumento das porcentaxes das opcións correspondentes ó castelán. No hábitat urbano só un 10.6% declara usar máis o galego có castelán, e máis da metade son monolingües en castelán.

Táboa 14. *Uso das linguas nos menores de 41 anos, segundo o hábitat*

Lingua habitual dos entrevistados	autovaloración clase social		
	rural	vila	urbano
só castelán	3.3%	23.8%	55.3%
máis castelán	14.1%	44.4%	34.0%
máis galego	48.9%	22.2%	10.6%
só galego	33.7%	9.5%	0.0%

Se consideramos só a poboación de 16 a 25 anos, os datos son aínda máis negativos para o galego. Na táboa 15 podemos observar que no hábitat urbano practicamente desapareceu o galego como opción dominante, que desapareceron os monolingües en galego nas vilas, e que no hábitat rural a porcentaxe de monolingües en galego é só do 22.9% (fronte ó 55.4% no conxunto do hábitat rural, sen tomar en consideración a idade). Aínda que neste hábitat non aumentan a penas os monolingües en castelán ó introduci-lo factor idade, si aumentan os que usan máis castelán: do 7.8% na totalidade pasamos ó 14.1% na poboación que ten ata corenta anos, e ó 22.9% na poboación ata vintecinco anos.

Táboa 15. *Uso das linguas nos menores de 26 anos, segundo o hábitat*

Lingua habitual dos entrevistados	autovaloración clase social		
	rural	vila	urbano
só castelán	2.9%	32.4%	57.1%
máis castelán	22.9%	51.4%	38.1%
máis galego	51.4%	16.2%	4.8%
só galego	22.9%	0.0%	0.0%

Outra variable asociada de xeito importante coa distribución das linguas é a clase social, estimada subxectivamente polos entrevistados. Na táboa 16 podemos ver como o uso do galego é maior na clase social baixa ca nas outras, e como vai aumentando o uso do castelán a medida que se ascende na clase social.

A clase social ten unha distribución sesgada a través dos tipos de hábitat: só o 19.8% dos entrevistados rurais se consideran de clase media, mentres que no hábitat urbano se consideran de clase media o 45%, e o 48.6% nas vilas. O 33% dos entrevistados rurais considéranse de clase baixa, consideración que nas vilas se dá só no 18.3%, e no 13.6% no

hábitat urbano. Xa que logo, co obxecto de poder aprecia-lo impacto da clase social sobre os usos lingüísticos, hai que controla-lo tipo de hábitat.

Táboa 16. *Uso das linguas segundo a clase social*

Lingua habitual dos entrevistados	autovaloración clase social		
	baixa	media-baixa	media
só castelán	1.6%	10.9%	21.2%
máis castelán	8.9%	18.0%	33.3%
máis galego	32.3%	35.5%	28.5%
só galego	57.3%	35.5%	17.0%

Nas táboas 17, 18 e 19 presentámo-lo cruzamento entre lingua habitual e clase social para os tres tipos de hábitat. No hábitat rural (táboa 17), nas tres clases sociais hai un claro predominio das opcións galegófonas, aínda que cun aumento dos usos do castelán a medida que se pasa da clase baixa á media-baixa, e desta á media. Nas vilas, en cambio, atopamos xa un predominio do castelán na clase media, e unha porcentaxe moito máis baixa de monolingües en galego nas outras dúas clases en relación co rural, cun descenso de case 50 puntos na clase baixa (táboa 18).

Táboa 17. *Uso das linguas segundo clase social no hábitat rural*

Lingua habitual dos entrevistados	autovaloración clase social		
	baixa	media-baixa	media
só castelán	0.0%	0.8%	3.9%
máis castelán	0.0%	9.8%	15.7%
máis galego	24.7%	38.5%	47.1%
só galego	75.3%	50.8%	33.3%

Táboa 18. *Uso das linguas segundo clase social nas vilas*

Lingua habitual dos entrevistados	autovaloración clase social		
	baixa	media-baixa	media
só castelán	3.8%	17.0%	17.4%
máis castelán	19.2%	27.7%	39.1%
máis galego	50.0%	34.0%	27.5%
só galego	26.9%	21.3%	15.9%

No hábitat urbano (táboa 19) o galego xa non é a opción dominante en ningunha das clases, e preto do 50% da clase media utiliza habitualmente só o castelán.

Chama a atención o feito de que si existan monolingües en galego na clase media baixa, así como que nesta mesma clase a porcentaxe dos que usan máis castelán sexa inferior á da clase baixa. Hai que ter en conta

que a mostra é só de 500 individuos, polo que a medida que se van introducindo variables nos cruzamentos, o número sobre o que se calculan as porcentaxes vaíse reducindo. Só 100 son urbanos, e deles só 13 son de clase social baixa (o que en modo ningún pode considerarse unha mostra representativa da clase baixa ferrolá). Con todo, a tendencia xeral ó predominio do castelán en tódalas clases sociais no medio urbano é dabondo coñecida e confirmada unha vez máis por estes datos.

Táboa 19. *Uso das linguas, segundo clase social no hábitat urbano*

	autovaloración clase social		
	baixa	media-baixa	media
<i>Lingua habitual dos entrevistados</i>			
só castelán	7.7%	33.3%	46.7%
máis castelán	46.2%	31.0%	44.4%
máis galego	46.2%	28.6%	8.9%
só galego	0.0%	7.1%	0.0%

Vexamos por último a importancia que ten a lingua materna (entendida como lingua inicial, como lingua na que se aprendeu a falar) como condicionante da lingua habitual (táboa 20). Con independencia da lingua inicial, practicamente a totalidade da mostra (o 94.2%) sabe fala-las dúas linguas, e, alomenos nalgúns casos, hai serias razóns para non confiar nas respostas dos poucos que afirman non saber falar algunha delas⁶.

Táboa 20. *Uso das linguas segundo a lingua inicial*

	lingua inicial		
	castelán	as dúas	galego
<i>Lingua habitual dos entrevistados</i>			
só castelán	34.8%	0.0%	0.7%
máis castelán	44.5%	50.0%	3.7%
máis galego	16.5%	44.7%	39.5%
só galego	4.3%	5.3%	56.1%

Malia a competencia xeneralizada nas dúas linguas, a maioría dos entrevistados manteñen a lingua inicial como lingua habitual única ou dominante. Os que aprenderon simultaneamente as dúas linguas presentan as porcentaxes máis elevadas de práctica bilingüe, repartíndose aproximadamente igual entre os que fan un uso predominante do castelán e os que fan un uso predominante do galego. O feito de que sexan menos os que, tendo como lingua inicial o castelán, fan un uso exclusivo desta lin-

⁶ Hai, por exemplo, un entrevistado que, usando habitualmente só o galego, afirma que non sabe falalo; o mesmo sucede con varios que usan máis castelán ca galego (e saben falar, xa que logo, o galego). Tal vez algúns interpretaron a pregunta como saber falar galego 'normativo'. O mesmo podería suceder cos que afirman que non saben falar castelán.

gua, en comparación cos que se manteñen monolingües en galego, non indica necesariamente un proceso de regaleguización. A maior parte destes casos corresponde a familias nas que os pais usan só ou fundamentalmente galego, polo que era de esperar que a súa lingua inicial tamén fose esta. Máis que de regaleguización neste caso, pois, tal vez habería que falar dun fracaso na estratexia de castelanización dos fillos, debido a que o ambiente galegófono contrapesa a transmisión ós fillos dunha lingua diferente á habitual nas interaccións entre os pais.

4.1.2 Usos na familia

No cuestionario incluíronse moitas preguntas sobre o uso das linguas na familia, diferenciando entre os catro avós, entre fillos e fillas pequenos e maiores, entre irmáns e irmás pequenas e maiores, etc. Tratábase dunha medida de precaución elemental: a variable sexo, por exemplo, tense mostrado como relevante en moitas situacións de contacto de linguas, e cabía, xa que logo, a posibilidade de que houbera diferenzas estatisticamente significativas entre a lingua usada para falarlles ós fillos e a usada para falarlles ás fillas, ou que aparecesen diferenzas importantes entre a lingua usada cos fillos máis vellos e cos máis novos. Por iso se elaborou unha batería moi ampla de preguntas ó respecto. Sen embargo, a análise dos datos pon de manifesto que tal batería non era necesaria, alomenos na comarca ferrolá. Calculáronse varios tipos de correlacións entre as diversas preguntas correspondentes a roles familiares semellantes (X^2 , Correlación de rangos de Spearman -cos rangos brutos e cos rangos transformados en puntuacións Z- e algunhas outras), con resultados sempre moi elevados, preto da correlación perfecta. Véxase, por exemplo, o que sucede coa lingua falada cos fillos (onde máis variación cabía esperar segundo o sexo do fillo e a súa idade), e onde as correlacións de Spearman son todas superiores a 0.90, alcanzando nalgún caso o valor de 0.98:

Fillos maiores con fillos pequenos:	0.97
Fillos maiores con fillas maiores:	0.95
Fillos maiores con fillas pequenas:	0.92
Fillos pequenos con fillas maiores:	0.95
Fillos pequenos con fillas pequenas:	0.93
Fillas maiores con fillas pequenas:	0.98

Con esas correlacións é absolutamente inútil facer unha análise separada de cada tipo de fillo, xa que non pode haber ningún subgrupo na mostra onde aparezan diferenzas estatisticamente significativas. O mesmo sucede cos irmáns, co pai e coa nai, e cos avós. Imponse, pois, unha simplificación dos datos, e, a tal efecto, creamos unha variable única para cada conxunto de roles semellantes: avós, pais, irmáns e fillos que serán as variables que analizamos a continuación, xunto coa lingua

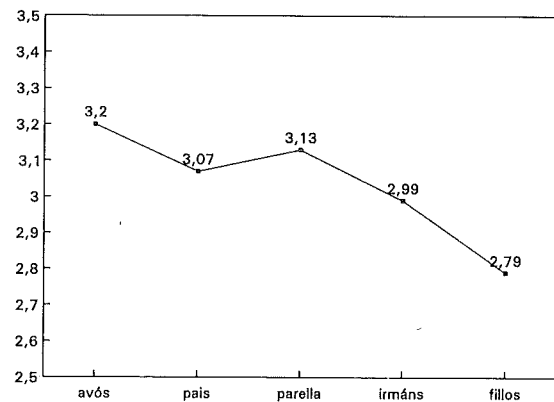
falada coa parella (que, loxicamente, era unha única pregunta no cuestionario). Esas denominacións, que son as que usaremos en diante, non se refiren á lingua falada polos avós, polos pais, etc., senón á lingua falada polos entrevistados cos seus avós, cos seus pais, etc.

Para construír esas variables creamos unha escala de intervalos, de 1 a 4, asignándolle-la puntuación de 1 ós que usan só castelán e catro ós que usan só galego; 2 ós que usan máis castelán ca galego e 3 ós que usan máis galego ca castelán. A media da lingua utilizada cos diversos fillos para cada individuo será a súa puntuación na variable fillos, e o mesmo nas outras variables. Temos así variables que posúen un nivel de medición de intervalos e podemos, polo tanto, calcula-la media para o conxunto da mostra ou para algún subgrupo dela. Esas medias de uso indican un maior uso de galego canto máis elevadas sexan (canto máis preto estean do 4), e un maior uso do castelán canto máis se aproximen ó 1; as superiores a 2.5 indican predominio do galego, e as inferiores a 2.5 indican predominio do castelán.

Presentamos primeiro as medias para o conxunto da mostra, e a continuación as correspondentes a distintos subgrupos: segundo o hábitat, a clase social e a lingua materna (entendida, como xa dixemos, no sentido de lingua na que primeiro se aprendeu a falar).

No gráfico 5 presentamos xuntas as medias correspondentes ás interaccións con diversos membros da familia. O gráfico pon de manifesto unha tendencia á diminución do uso do galego por parte dos entrevistados, desde as súas interaccións cos avós (a media máis alta) ata a interacción cos fillos (a media máis baixa). A subida da media na lingua usada coa parella en relación coa lingua usada cos pais (subida que aparecerá repetidamente nos gráficos sucesivos) é unha aparencia enganosa: mentres que a media para as interaccións cos pais está calculada sobre aproxi-

Gráfico 5. MEDIAS DE USO NA FAMILIA

madamente o 88% da mostra, xa que son poucos os casos sen resposta, a media para a lingua usada coa parella está calculada só sobre o 71% da mostra; ademais, mentres que o 12% de casos nulos ó calcula-la media da variable pais corresponde principalmente (nun 71%) a maiores de 40 anos (é dicir, ós grupos de idade nos que predomina o galego como lingua habitual), o 29% de casos excluídos do cómputo da media na lingua usada coa parella corresponde ós grupos de idade máis novos e máis castellanizados: o 80% dos excluídos ten menos de 40 anos, e o 60% ten menos de 25 anos. Iso fai que a media na lingua coa parella resulte máis alta cá media cos pais. Para confirmar esta interpretación, recalculámo-las medias tomando en consideración só aqueles casos con valores nas dúas variables, excluindo, pois, do cálculo da media da lingua cos pais non só ós que non teñen datos nesta variable, senón tamén ós que non teñen parella: a media da lingua falada cos pais é agora 3.21, significativamente superior á media da lingua coa parella ($T=2.25$, $P=0.025$). A mesma subida pode apreciarse nalgún dos subgrupos dos gráficos sucesivos, e sempre desaparece cando se controla que os cálculos da media se fagan exactamente sobre os mesmos individuos, polo que nos absteremos de comentala cada vez que apareza.

Do mesmo xeito que vimos ó analiza-la lingua habitual, considerando o conxunto da mostra, as medias de uso cos distintos membros da familia son todas positivas para o galego (superiores a 2.5), aínda que cun perigoso e significativo descenso a medida que se interactúa cos membros máis novos da familia.

A análise dos diversos subgrupos, segundo hábitat, clase social e lingua materna ofrécenos un panorama bastante máis sombrío para o galego, xa que os sectores con maior capacidade de dinamización da sociedade (individuos urbanos, novos, de clase media) teñen medias de utilización claramente favorables ó castelán.

No gráfico 6 presentámo-las medias segundo os distintos tipos de hábitat. Tódalas medias rurais indican un evidente predominio da utilización do galego, aínda que hai un descenso importante e significativo ó falar cos fillos. No hábitat vilego a maioría das medias indican un lixeirísimo predominio do galego, agás para falar cos fillos, cos que se emprega máis o castelán. No hábitat urbano tódalas medias indican un claro predominio do castelán, cunha utilización case exclusiva desta lingua para falar cos fillos. Na cidade é ademais onde se dá a maior diferenza entre a media máis alta e a máis baixa: 0.59, diferenza que nunha escala de tres puntos (de 1 a 4) é moi importante.

No gráfico 7 presentámo-las medias correspondentes ás distintas clases sociais, segundo a autoestimación dos entrevistados. A homoxeneidade nos usos lingüísticos na clase social baixa, con predominio absoluto de galego, vese interrompida na lingua falada cos fillos, na que se observa un descenso significativo. Nas outras dúas clases o predominio

Gráfico 6. MEDIAS DE USO SEGUNDO HÁBITAT

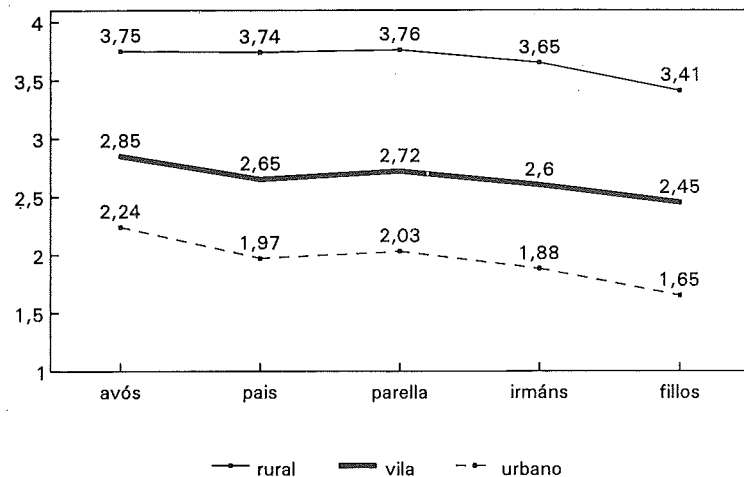
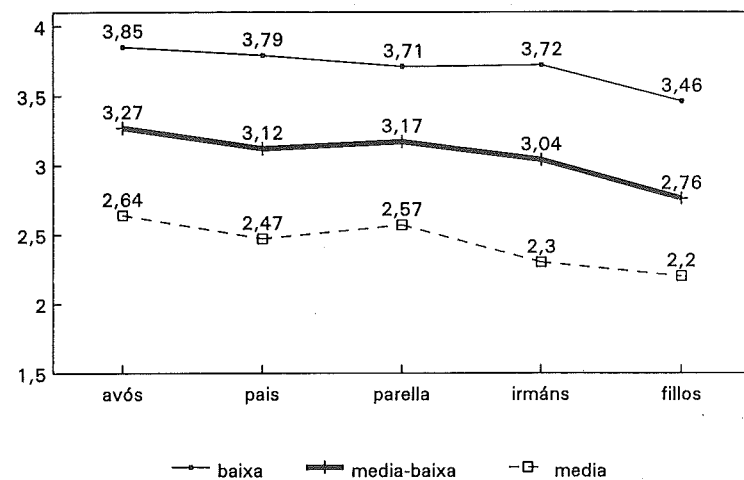

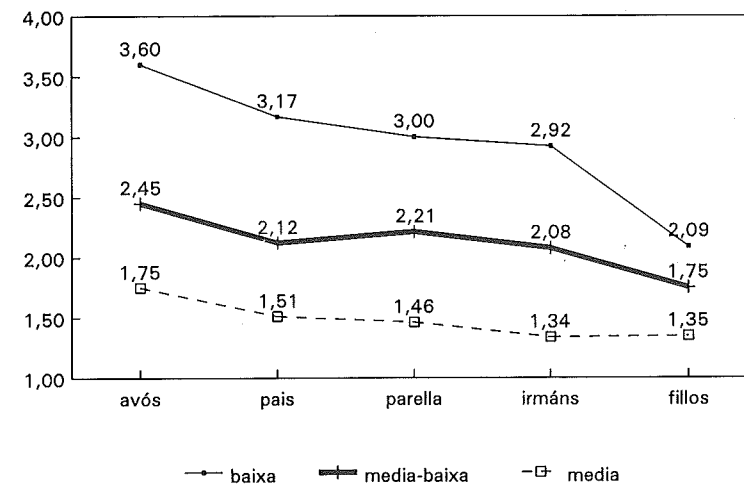
Gráfico 7. MEDIAS DE USO SEGUNDO CLASE SOCIAL

do galego é menor, e un pouco máis grandes as diferencias entre as medias extremas. No caso da clase media, a lingua falada cos irmáns e cos fillos presenta unha media lixeiramente favorable ó castelán.

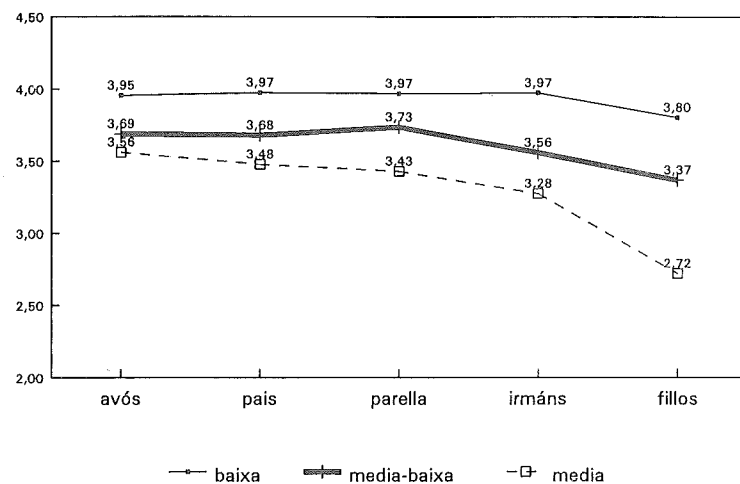
As fortes interrelacións entre clase social e hábitat aconsellan usar esta última variable como control. No gráfico 8 preséntanse as medias correspondentes ó hábitat urbano. Pode apreciarse o forte contraste entre os datos deste gráfico e os que presentamos no gráfico 7, no que non diferenciabamos tipos de hábitat. A única clase social con usos lingüísticos relativamente homoxéneos é a clase media, cunhas medias que indican un evidente predominio do castelán, mesmo para falar cos máis vellos da familia. Tamén na clase media baixa predomina o castelán (tódalas medias son inferiores a 2.5), pero hai máis heteroxeneidade nos usos que na clase media. A clase baixa, que no gráfico 7 era a de maior homoxeneidade, é na cidade a que presenta a maior diferenza entre medias, dende o evidente predominio do galego para falar cos avós ata o predominio claro do castelán para falar cos fillos. Parece claro no gráfico que ós fillos no medio urbano, independentemente da clase social, se lles fala máis en castelán ca en galego: as tres clases tenden a converxer.

Gráfico 8. MEDIDAS DE USO SEGUNDO A CLASE SOCIAL NA CIDADE

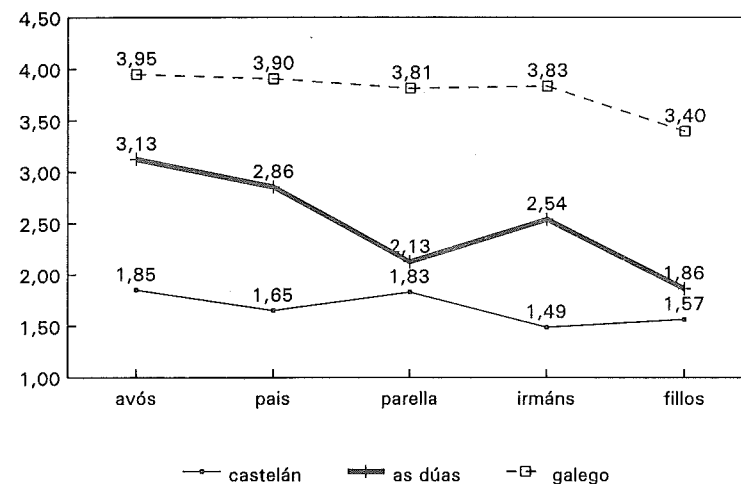
No gráfico 9 as tres clases sociais presentan medias favorables ó galego e unha notable homoxeneidade ata a lingua falada cos irmáns, onde se observa un descenso que se acentúa na lingua falada cos fillos. Fronte á tendencia á converxencia que se apreciaba no lado dereito do gráfico 8, vemos aquí unha tendencia á separación, debido a que a clase media rural se desgaleguiza (alomenos no que se refire á lingua falada cos irmáns e cos fillos) a un ritmo maior cás outras dúas.

Gráfico 9. MEDIAS DE USO NA ZONA RURAL SEGUNDO A CLASE SOCIAL

Finalmente, vexámo-las medias en relación coa lingua inicial, presentadas no gráfico 10. Fronte á notable homoxeneidade dos usos lingüísticos familiares nos individuos de lingua materna castelá (para a subida no caso da parella véxase o dito anteriormente) e nos de lingua materna galega (salvo para falar cos fillos), destaca a forte tendencia descendente dos bilingües iniciais, xunto cunha grande versatilidade nos usos, xa que con algúns interlocutores falan case sempre en galego e con outros case sempre en castelán, como indica a diferenza moi importante (1.27 puntos) entre as medias extremas.

Gráfico 10. MEDIAS DE USO SEGUNDO A LINGUA MATERNA

CONCLUSIÓNS

Pouco hai de novo nos datos presentados. As tendencias xerais son ben coñecidas por exploracións anteriores: pouco uso do galego nas cidades, nas clases medias e nos mozos. No resto da poboación aínda hai unha utilización predominante do galego, pero que descende cando se trata de falarlles ós fillos. Unicamente os máis vellos, de clase social baixa e de hábitat rural presentan porcentaxes elevadas de monolingüismo de uso (en canto á competencia lingüística practicamente toda a poboación é bilingüe). Como contrapartida, o pouco galego que se fala nos sectores decididamente castelanizados, mantense estable a través dos distintos usos familiares. A lingua inicial inflúe decisivamente nas prácticas lingüísticas no seo da familia, tendendo a interactuar preferentemente na lingua na que se aprendeu a falar, agás no caso dos bilingües iniciais, que son os únicos que presentan unha dispersión importante na súa práctica lingüística, cunha tendencia moi marcada á diminución do uso do galego cos membros máis novos da familia.

4.2 USOS SOCIAIS

4.2.1 *Ámbito laboral.*

Na análise das características sociolingüísticas do sector social formado polos traballadores seguíronse as mesmas pautas ca no resto dos

ámbitos: achegamento á competencia lingüística -tanto en galego coma en castelán-, ó uso que se fai destas linguas no medio laboral e ás actitudes lingüísticas mostradas polos traballadores respecto ás dúas linguas.

A análise pretende describir en que medida existe un uso diferencial da lingua no ámbito laboral segundo parámetros diversos tales coma a profesión, a idade, o estatus do interlocutor, etc. Cada un destes parámetros presenta niveis distintos de discriminación á hora de establecer unha estratificación sociocultural. Deste xeito, pese a que inicialmente se fixo unha división no cuestionario entre profesións liberais e non liberais coa finalidade de recoller información da maneira máis completa posible, dada a escasa presenza de individuos pertencentes á tipoloxía de profesións liberais (0.4% do total) e dado o carácter provisional deste estudio, optouse por non telos en conta.

Das 500 persoas entrevistadas, 308 (61.6%) traballaban no momento de pasa-lo cuestionario⁷. Dado que o medio rural presenta unha estrutura laboral diferenciada, dándose o caso de que en certas profesións son moi escasos os intercambios comunicativos entre os traballadores, introduciuse no cuestionario unha pregunta que facía referencia a se o uso da lingua era imprescindible á hora de realiza-lo traballo: un 16.9% dos traballadores contestou que non, e por tanto nalgúns cruzamentos estatísticos non se tiveron en conta.

Na distribución das profesións seguímo-las habituais neste tipo de traballos, tendo en conta que non é doado establecer unha división nida, xa que moitas veces agrúpanse nunha mesma categoría profesións que presentan diferencias (véxase a caracterización xeral da mostra).

Polo que se refire ás outras variables sociais, hai que sinalar que as máis pertinentes de cara á análise da lingua no traballo, son o hábitat de procedencia dos traballadores, facendo aquí unha división dos concellos en rural, vilas e urbano, a idade, onde se optou por facer catro grupos significativos⁸ e os estudos, que decidimos reagrupar da seguinte maneira: ningún, primarios, medios e universitarios. Polo que respecta ó sexo e á clase social hai que salienta-la súa nula incidencia sobre a lingua no traballo, razón evidente para non telos en conta neste estudio⁹.

De cara á interpretación das actitudes, así como na valoración do uso, traballamos con variables lingüísticas a modo de variables indepen-

⁷ O 38.4% restante corresponde á poboación economicamente inactiva que recolle as seguintes categorías funcionais: amas de casa, estudantes, xubilados e retirados, incapacitados, parados, outras situacións.

⁸ Véxase na caracterización xeral da mostra (apartado 3.1) as porcentaxes e o significado de dita agrupación.

⁹ A "clase social" de que falabamos nesta sección é unha variable complexa deseñada a partir de variables simples como os estudos, o nivel de ingresos económicos ou profesión. Aínda que pode ser unha variable moi útil nun traballo de sociolingüística, neste apartado a clase social vén definida por algúns dos seus compoñentes. Si que pode ser interesante, por outra banda, ter en conta as profesións, pero debido á escasa frecuencia na maior parte dos valores de dita variable, decidimos pasala por alto nesta primeira aproximación ó tema.

dentos e que polo tanto puidesen utilizarse como variables de control de certos usos concretos; utilizamos, pois, a lingua materna e a lingua habitual, que presentan a seguinte distribución entre os traballadores:

Táboa 21. Comparación da lingua materna coa lingua habitual nos traballadores.

	Lingua materna			Lingua habitual			
	só castelán	só galego	as dúas	só castelán	máis castelán	máis galego	só galego
Traballadores	27.9%	64.9%	7.1%	7.7%	17.4%	31.9%	42.9%

O medio laboral caracterízase pola diversidade de interaccións comunicativas que habitualmente se atopan nel. Por esta razón, fixemos unha estruturación das distintas situacións lingüísticas que puidesen ser de interese no estudio, dependendo do interlocutor (do seu estatus e posición respecto ó falante). Así pois, no cuestionario formuláronse cuestións relacionadas con:

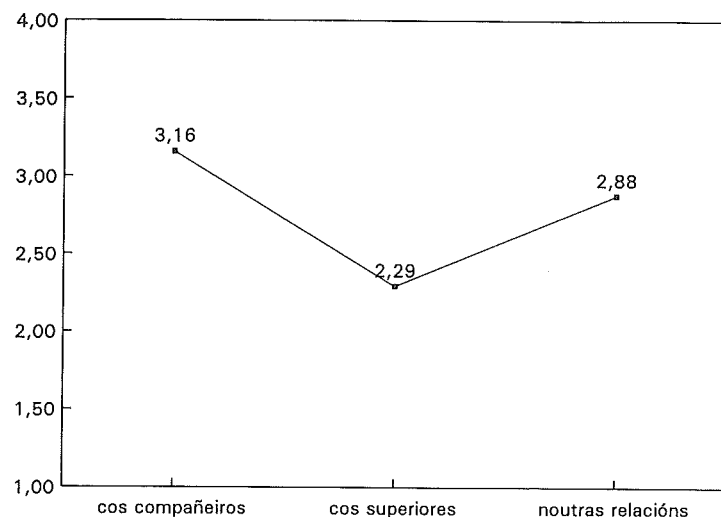
- 1.- lingua cos compañeiros
- 2.- lingua cos superiores
- 3.- lingua cos empregados
- 4.- lingua cos clientes
- 5.- linguas noutras relacións

Despois de aplicar diversas probas estatísticas (análise da varianza, correlacións, etc.) e dado o carácter provisional deste estudio, optamos por traballar preferentemente coa lingua cos compañeiros, a lingua cos superiores e a lingua noutras relacións (detrás desta etiqueta entendemos certos intercambios entre os traballadores e xente non directamente relacionada co espazo onde se realiza o traballo, polo que se trata de situacións esporádicas: presenza do carteiro, ...). Desde un punto de vista máis xeral, tamén se tiraron conclusións da lingua no lugar de traballo a partir dunha pregunta que incidía concretamente nesa cuestión. O que se pretendeu medir por medio dela foi o grao de identidade lingüística que había naqueles casos nos que se mantiña a lingua propia en situacións desfavorables desde o punto de vista lingüístico. É dicir, trátabase de detectar que grupo era máis susceptible de acomoda-la súa lingua ó contexto xeral. Os resultados foron practicamente idénticos nos falantes das dúas linguas. Case o 100% dos traballadores fala a mesma lingua cá do lugar de traballo. Sen embargo, un 14.4% dos traballadores entrevistados sentiuse condicionado pola lingua do lugar de traballo: nun 52.8% dos casos a favor do galego, nun 47.2 a favor do castelán. Dado o baixo das frecuencias, preferimos non ter en conta ditos cambios.

As medias de uso cos compañeiros e noutras relacións mostran puntuacións superiores a 2.5 e, polo tanto, favorables ó galego. Sen

embargo, hai unha marcada tendencia cara ó castelán cando o intercambio é máis formal:¹⁰

Gráfico 11. MEDIAS DE USO NO TRABALLO

Noutras palabras: se traducimos eses datos a porcentaxes atopamos que case tres cuartas partes dos traballadores fala galego maioritariamente, mentres que tan só un 7.7% das persoas economicamente activas son monolingües en castelán; ademais, hai que ter en conta que esta porcentaxe é visiblemente inferior a aquela que fai alusión ós traballadores monolingües iniciais en castelán (véxase táboa 21).

Ó ter en conta o total da mostra, resulta evidente a tendencia a falar galego por parte do sector social formado polos traballadores. Así, temos que no tocante ó total da mostra un 34.8% dos entrevistados fala só galego fronte ó 42.9% dos datos particulares do ámbito laboral. Estas porcentaxes, de tódolos xeitos, son enganosas, xa que no que se refire ó medio laboral a mostra está inflada cara ós falantes de maior idade; é dicir, o grupo que vai desde os 16 ata os 25 anos tan só aparece representado por un 10.3% fronte a case o dobre no total da mostra. Se a isto engadimos que son os falantes da xeración máis nova os que menos galego falan poderemos valorar con máis precisión esa diferenza subliñada máis arriba. Algo parecido ocorre coa lingua inicial, xa que fronte a un total de 59.3% de individuos que teñen o galego como primeira lingua, temos un 64.9% entre os traballadores:

¹⁰ Como xa se sinalou en páxinas anteriores, canto máis se aproxima esta puntuación media ó valor máis alto, é dicir, 4, máis uso do galego reflicte. Pola contra, canto máis preto estean de 1 en maior medida reflectirán un uso do castelán.

Lingua inicial:	Conxunto da mostra	traballadores
castelán	33.1%	27.9%
galego	59.3%	64.9%
as dúas	7.7%	7.1%

Despois da observación de varios cruzamentos significativos, é válido dicir que a variable que máis correlaciona dentro deste ámbito é a lingua habitual. De tódolos xeitos, unha observación atenta demostra que no rol establecido entre empregado e xefe o factor que máis inflúe nas fluctuacións ante a media non é a lingua habitual senón a lingua empregada cos compañeiros que, pese a estar moi relacionada coa lingua habitual, presenta diferencias. A pesar diso, en xeral, non se pode falar de cambio con respecto á lingua falada noutros contextos. Na táboa 22 observamos que o 96.3% dos traballadores que se definen como monolingües en galego utiliza esta mesma lingua na súa relación cos compañeiros de traballo. Sácanse conclusións semellantes cos monolingües en castelán, xa que o 88% destes falan só castelán nos intercambios máis informais dentro do espacio laboral:

Táboa 22. Lingua falada cos compañeiros do traballo segundo a lingua habitual

Lingua cos compañeiros	Lingua habitual			
	só castelán	máis castelán	máis galego	só galego
só castelán	88.0%	27.9%	6.0%	0.9%
máis castelán	12.0%	60.5%	7.1%	
máis galego			31.0%	2.8%
só galego		11.6%	56.0%	96.3%

Na táboa tamén se recolle unha posible tendencia ó monolingüismo no lugar de traballo, fundamentalmente entre os falantes de galego. Deste xeito, dos 84 individuos que se declaran bilingües aínda que falan máis galego ca castelán, un 56% falan só en galego cos compañeiros. Esta tendencia á homoxeneización lingüística pode ser explicada por razóns de integración ou adaptación. Os monolingües a penas cambian de lingua cos compañeiros no lugar de traballo.

Sen embargo, ó cambiar de interacción comunicativa observamos cambios significativos na lingua utilizada. Por exemplo, situándonos novamente nos intercambios do tipo superior/empregado, nos que interveñen con frecuencia factores de distanciamento, atopámonos con que as asimetrías aparecen reflectidas nun uso diferencial das linguas: entre os que falan 'só galego', un 22.2% fala 'máis castelán' ou 'só castelán' nos seus intercambios cos superiores. Se comparamos estes datos cos vistos antes en relación coa lingua cos compañeiros saltan as diferencias; as porcentaxes que fan referencia á opción só castelán cos compañeiros aumentan considerablemente cando se trata da lingua cos superiores.

Todo o contrario ocorre na opción só galego onde a diminución é moi clara: dun 96.3% que fala unicamente galego cos seus compañeiros cando a súa lingua habitual e só galego pasamos a un 66.7% cando se trata de falar cos superiores. Entre os castelanfalantes, como xa se sinalou, non se dan diferencias que mostren un cambio de lingua; de feito, ningún fala galego cos seus superiores. Esto débese probablemente a que, nunha realidade como a galega, os individuos que se sitúan nos estratos altos do espectro socioeconómico están instalados maioritariamente no castelán. Ademais, hai que ter en conta que os que máis cambian de lingua son os pertencentes ó estrato socioprofesional máis baixo. Fronte ó que se sinalou antes, neste caso non hai adaptación lingüística entre os que falan maioritariamente galego -por non haber practicamente posibilidade: soamente o 18.6% dos que falan máis galego ca castelán utilizan só o galego cos superiores -pero si a hai entre os que usan máis o castelán. Nos casos en que hai cambio de lingua, pódese falar de "prácticas defensivas", parafraseando a Goffman¹¹. A táboa 23 compara os datos referidos tanto á lingua falada cos compañeiros coma a lingua cos superiores, dependendo da lingua habitual:

Táboa 23. Incidencia da lingua habitual en dúas interaccións diferentes no ámbito laboral, unha informal e outra formal

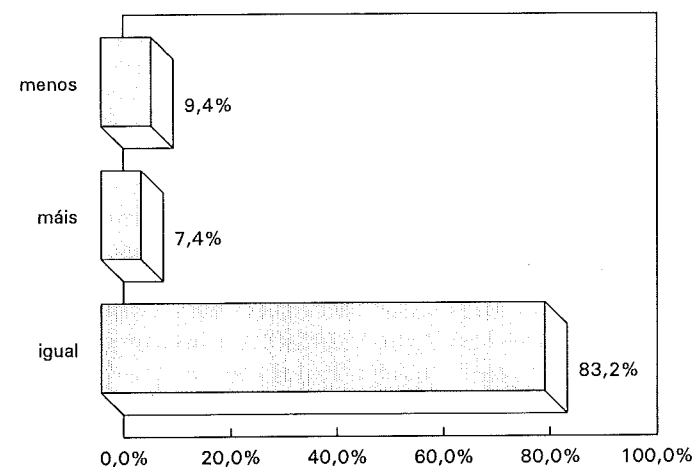
	Lingua habitual			
	só castelán	máis castelán	máis galego	só galego
<i>Lingua cos compañeiros</i>				
só castelán	88.0%	27.9%	6.0%	0.9%
máis castelán	12.0%	60.5%	7.1%	
máis galego			31.0%	2.8%
só galego		11.6%	56.0%	96.3%
<i>Lingua cos superiores</i>				
só castelán	91.7%	60.5%	20.3%	11.1%
máis castelán	8.3%	31.6%	13.6%	11.1%
máis galego		2.6%	47.5%	11.1%
só galego		5.3%	18.6%	66.7%

Coa vista nestes resultados, pódese apreciar que o estatus é un factor causante de diferenciación lingüística de particular transcendencia na extensión do uso da lingua galega. O problema é complexo xa que detrás dun comportamento lingüístico asimétrico coma este reflíctense cuestións de historia das linguas, de prexuízos así como de conciencia ante a normalización e os procesos de adaptación das linguas a novos dominios de uso, cuestión, esta última, de capital importancia á hora de mante-lo estatus dun código particular.

¹¹ GOFFMAN, E., *Presentation of self in everyday life*. Anchor Books, New York, 1959 (trad. cast.: *La presentación de la persona en la vida cotidiana*, Amorrotu, Buenos Aires, 1987, páx. 25). Este autor fala de prácticas defensivas cando o suxeito emprega certas tácticas ou estratexias para protexe-las súas propias proxeccións. Son, polo tanto, mecanismos utilizados para salvagarda-la impresión fomentada por un individuo durante a súa presenza ante outros.

Seguindo con esta cuestión, hai que indicar que no cuestionario se introduciu unha pregunta que pretendía medi-la actitude dos falantes ante o feito de se falar galego facilitaría o ascenso profesional. En realidade, o que mide é un crenza fronte a unha consideración lingüística. Pois ben, se tomamos en conta os traballadores temos que só (ou aínda) un 9.3% considera que falar galego é un estigma á hora de mellorar no traballo. Curiosamente, destes un 60% fala só galego cos compañeiros. É dicir, son os propios galegofalantes os que teñen unha consideración máis negativa da súa lingua; pero non esquezamos que un 88% dos traballadores sitúa ó mesmo nivel as dúas linguas en canto ás posibilidades de medre profesional:

Gráfico 12. O GALEGO E A POSIBILIDADE DE MELLORAR PROFESIONALMENTE EN OPINIÓN DOS TRABALLADORES

Como xa se indicou, o lugar de procedencia dos traballadores é un discriminador axeitado, aínda que desigual, na análise dos usos no medio onde realiza o seu traballo. En realidade tan só é explicativo cando se trata de analiza-la lingua cos compañeiros. Polo que se refire á lingua cos superiores non hai diferencias segundo o hábitat, debido a que as altas correlacións coa lingua habitual parecen neutralizalas.

A táboa 24 presenta as porcentaxes segundo a redistribución feita no hábitat. A relación é a seguinte: os traballadores que proceden do medio rural son os que mostran un índice máis alto de uso de galego cos compañeiros no lugar de traballo. Deste xeito, nestes concellos só temos un 7.5% de individuos que traballen nun contexto onde o castelán sexa a lingua dominante. Pola contra os de procedencia urbana presentan porcentaxes totalmente distintas, xa que nun 82.7% dos casos a lingua maioritaria do lugar de

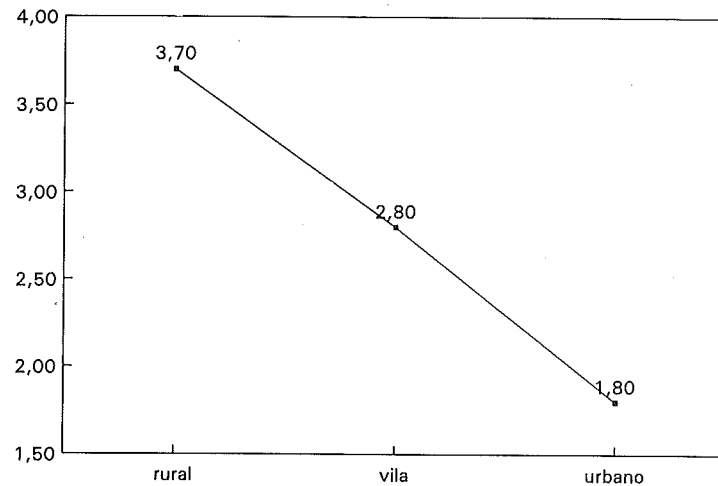
traballo é o castelán. Polo que respecta ás vilas, observamos unha distribución máis equilibrada cara ó bilingüismo chegando ó redor dun 40% que asegura usa-las dúas linguas no lugar de traballo cando se trata de establecer un intercambio simétrico desde o punto de vista das relacións laborais. Pese a todo, mantense unha tendencia favorable ó uso da lingua galega, xa que un 41.8% fala só galego. A importancia desta variable podémola apreciar se comparámo-las porcentaxes referidas á lingua falada cos compañeiros sen cruzala con ningún factor social e esta mesma variable segundo o hábitat. As porcentaxes chegan a dobrarse nalgúns casos: por exemplo, temos un 34.2% para monolingües en galego sen ter en conta o lugar de procedencia, fronte ó 83% nos que proceden do rural.

Táboa 24. *Lingua usada cos compañeiros no traballo, segundo hábitat*

Lingua cos compañeiros	Hábitat		
	rural	vila	urbano
só castelán	4.8%	17.9%	45.7%
máis castelán	2.7%	20.9%	37.0%
máis galego	9.5%	19.4%	4.3%
só galego	83.0%	41.8%	13.0%

A carón da táboa de porcentaxes, presentamos un gráfico que reflicte as medias de uso nos intercambios cos compañeiros no traballo respecto ó hábitat:

Gráfico 13. MEDIAS DE USO COS COMPAÑEIROS NO TRABALLO, SEGUNDO O HÁBITAT

Desde outro punto de vista, as conclusións son as mesmas. O descenso da media é moi chamativo xa que hai case dous puntos de diferenza entre o rural e maillo urbano (3.7 fronte a 1.8). Nas vilas temos unha puntuación equilibrada que manifesta a sinalada tendencia ó mantemento de ámbalas dúas linguas, xa que, como se viu na táboa de porcentaxes, o bilingüismo ten unha distribución moi semellante nas vilas: 2 de cada 5 usan as dúas linguas cos compañeiros no traballo.

Como en moitos ámbitos, a idade é un factor de especial pertinencia á hora de explica-las diferenzas na distribución do uso das linguas no medio laboral.

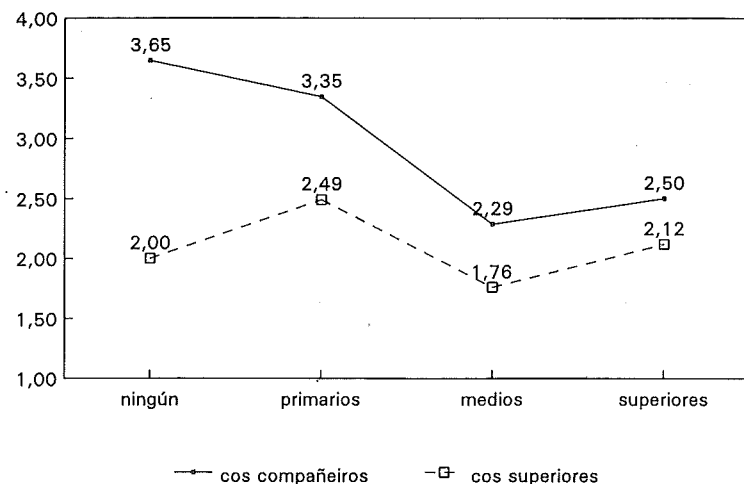
A tendencia a falar castelán canto máis novo é o traballador é unha mostra da sistemática falta de hábito de uso do galego por parte deste grupo xeracional. Sen embargo, e tomando como referencia o peso que teñen na mostra os falantes de maior idade, como xa se sinalou, pódese dicir que 7 de cada 10 traballadores empregan ou só galego ou máis galego cos compañeiros en interaccións no medio laboral. Por outro lado, hai que ter en conta que practicamente a metade (49.1%) dos agrupados baixo o grupo xeracional que vai dos 16 ós 25 anos fala principalmente galego cos compañeiros. Esta porcentaxe vai subindo proporcionalmente co aumento da idade, chegando a un 87.1% nos maiores de 61 anos. De todo isto pode concluírse que o uso do castelán vai establecéndose nas capas máis novas da sociedade, aínda que é neste grupo onde máis estendido está o bilingüismo, de tal xeito que un 37% desta submostra asegura utilizar ámbalas dúas linguas.

As medias segundo os estudos aparecen no gráfico 14. No caso da lingua cos compañeiros, canto máis alto é o nivel de estudos maior tendencia hai a falar castelán, coa excepción dos que teñen estudos medios, que son os menos proclives a fala-lo galego. As diferenzas son máis curiosas nas interaccións cos superiores. Aquí as desviacións da media son menores pero aparece a marca de prestixio social, xa que doutro xeito non se entende cómo os que non teñen estudos presentan unha puntuación tan baixa. O que si pode apreciarse é que son novamente os traballadores con estudos medios os menos dispostos a falarlles ós superiores en galego, o cal pode ser debido a certa inseguridade por parte destas persoas ó dirixirse a superiores.

As actitudes dos traballadores fronte á utilidade do galego non mostran diferenzas significativas. Tan só un 17.5% dos que falan só castelán cos compañeiros no traballo mostran unha actitude negativa cara ó galego.

O cambio de linguas é un fenómeno impulsado por motivos moi diversos e baixo condicións moi particulares. Hai individuos que experimentaron un cambio na súa conducta lingüística motivado pola lingua do ámbito laboral. Na nosa mostra temos un 14,4% de individuos que admiten que a lingua do lugar de traballo actuou como determinante nun cambio lingüístico. Entre os que fixeron o cambio a favor do galego, a maio-

**Gráfico 14. MEDIAS DE USO NO TRABALLO
SEGUNDO OS ESTUDIOS**

ría tiñan como lingua materna 'máis galego', aínda que como lingua habitual 'máis castelán'. É dicir, o cambio é de ida e volta:

- 1.- máis galego
- 2.- máis castelán
- 3.- máis galego

Entre os afectados polo cambio a favor do castelán, o galego era a lingua materna maioritaria. As profesións destes individuos son moi variadas, aínda que se sabe que as fluctuacións (é dicir, a inestabilidade lingüística), dánse nas categorías laborais relacionadas cos estratos mediobaixos da poboación.

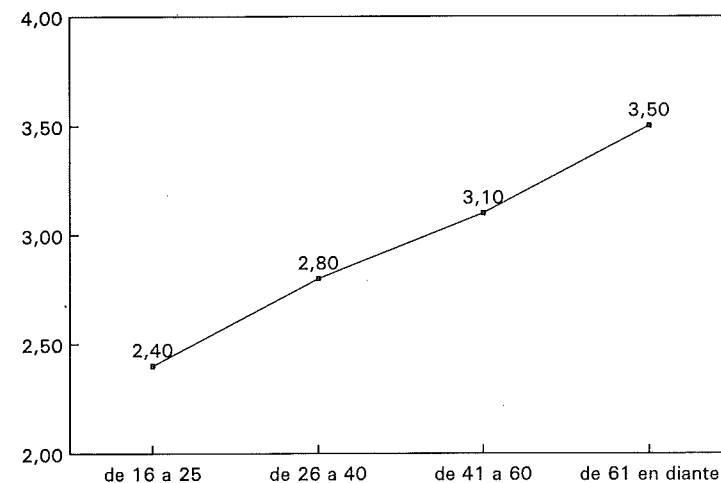
CONCLUSIÓNS

Son moitas e moi importantes as implicacións de factores sociais á hora de establecer unha distribución das linguas no caso do medio laboral en Galicia. Sen embargo, ó lado de elementos sociais que explican as variacións establecidas dentro do marco constituído polo sector social dos traballadores, o que se pode concluír é que, en xeral, a lingua do lugar de traballo vén sendo a mesma cá lingua usada noutros ámbitos distintos como son a familia, os amigos, etc. Se nos movemos en certos tipos de intercambio máis formais como son os establecidos entre o xefe e o empregado os termos aléranse significativamente. A necesidade de estudos máis centrados en aspectos situacionais reais fai que as nosas conclusións sexan, máis ben, provisionais: hai que determina-la estructu-

ra dos roles comunicativos así como a necesidade real de fala en certos contextos dentro do mundo laboral.

Pero mentres que nas relacións cos compañeiros as diferencias por idade están moi relacionadas coa lingua habitual, cos xefes ou superiores si que ten incidencia por si mesma na explicación da varianza. No gráfico 15, represéntanse as medias de uso en relación coa idade. Hai unha diferenza de máis de 1 punto entre os menores de 25 anos e os de máis de 60.

Gráfico 15. MEDIAS DE USO COS COMPAÑEIROS SEGUNDO A IDADE

4.2.2 Usos noutras actividades sociais.

Ó lado das cuestións relacionadas coa lingua no medio laboral, interésamonos por outros intercambios cotiáns co fin de recoller datos sobre os encontros máis informais da actividade diaria. Buscábase medi-lo uso en situacións tan distintas coma as seguintes:

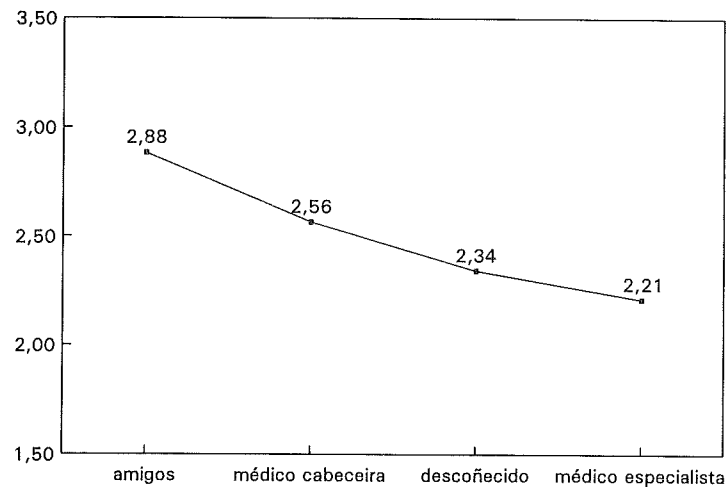
- 1.-Lingua cos veciños
 - 1.1. próximos
 - 1.2. menos próximos
 - 1.3. galegos
 - 1.4. non galegos
- 2.-Lingua cos amigos
- 3.-Lingua da compra
 - 3.1. habitual
 - 3.2. non habitual
- 4.-Lingua co médico
 - 4.1. de cabeceira
 - 4.2. especialista

Como pode verse, hai certa gradación respecto ó grao de formalidade destes contextos dependendo do interactuante. A proba pretendía captar as diferenzas entre os usos máis frecuentes fronte a aqueles menos habituais (certo tipo de compras, visitas ó médico, etc.).

Despois de comprobar que os índices de correlación eran moi altos nalgúns casos¹², optamos por agrupar as variables do epígrafe 1 agás 1.4 coa variable 2, debido a que non había diferenzas estatisticamente significativas entre elas, e polo tanto o que se diga para os amigos, por exemplo, pode tamén servir para os veciños galegos e para os veciños máis próximos, etc. A esta agrupación de variables defínimola co nome 'amigos'¹³ para que resultase claro o contraste coas demais.

En primeiro lugar, temos un gráfico de medias con aquelas variables nas que os resultados difiren polo tipo de interlocutor, polo grao de confianza ou coñecemento. Cruzado con isto está o grao de formalidade, é dicir, canta máis afinidade hai entre os interlocutores menos formal é o intercambio, de tal modo que entre os amigos se establece a interacción menos formal e co médico especialista a máis formal. Canto máis se achegue a media a 4, o resultado será máis favorable para o galego; 1, polo tanto, reflectiría uso exclusivo do castelán. Pódese apreciar un achegamento progresivo cara ó castelán canto máis formal é a relación.

Gráfico 16. MEDIAS DE USO SEGUNDO O INTERLOCUTOR

¹² Por exemplo, véxase as correlacións de Spearman entre a lingua cos amigos con:

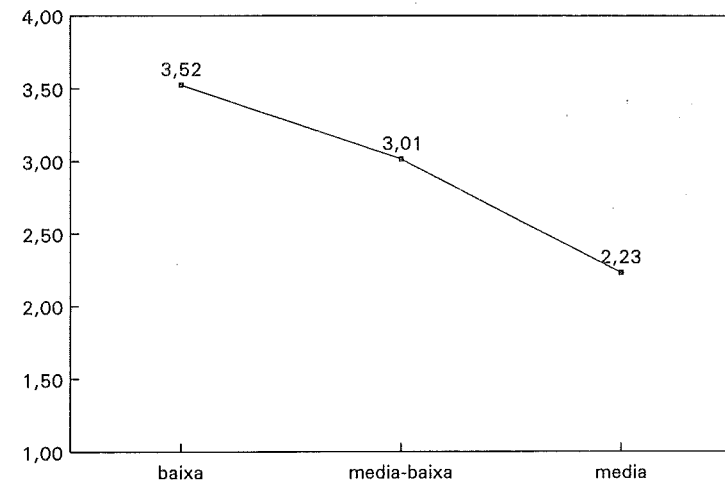
- a) lingua cos veciños máis próximos: 0.91
- b) lingua cos veciños menos próximos: 0.84
- c) lingua cos veciños galegos: 0.88

¹³ Aínda que ten o mesmo nome que unha variable usada no cuestionario, non debe confundirse con ela.

Ó introducirmos no cuestionario as preguntas sobre a lingua na compra diaria e a lingua nas compras non habituais, pretendemos destacar posibles usos diferenciais segundo o contexto. Entendemos por compra non habitual aquela que, xeralmente, comporta un desprazamento a medios onde o comprador actúa de maneira distinta por razóns de espazo, de familiaridade e de hábito. As medias de uso tamén son distintas neste apartado: 3 na compra diaria fronte a 2.6 na compra non habitual. Por tanto, o espazo polo que se move o falante ten especiais implicacións á hora de decidir qué lingua utilizar.

Sobre cada unha destas variables lingüísticas, que funcionan como variables dependentes (lingua cos amigos, lingua co médico de cabeceira, etc.) inciden de maneira distinta as que utilizamos como independentes ou variables-control. Así, mentres que a lingua habitual é altamente explicativa na análise da varianza de calquera das variables, non ocorre o mesmo co hábitat, estudos, idade, etc. Por exemplo, a clase social tan só correlaciona, e presumiblemente incide, na dispersión da media da lingua na compra diaria e na lingua da compra non habitual, así como na lingua cos amigos. No gráfico 17 presentámo-las medias cos amigos a partir da clase social. A media de uso que aparece nesta variable é 2.9, polo que temos unhas dispersións que oscilan entre o .62 para os da clase social baixa e o -.67 para os da clase media. Os da clase social media-baixa tamén están por riba da media. Os estudos están moi correlacionados coa clase social, sendo esta última a que explica aqueles, de tal xeito que son os da clase social media os que maior nivel de estudos teñen, fronte ós da clase social baixa onde a maioría ou non ten ou ten estudos primarios.

Gráfico 17. MEDIAS COS AMIGOS SEGUNDO A CLASE SOCIAL

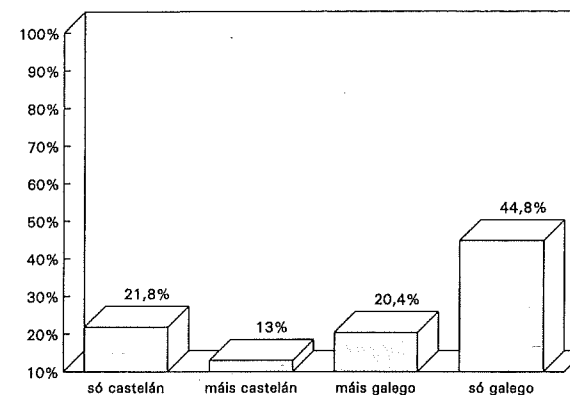
Isto débese a que aproximadamente tres de cada catro entrevistados da clase baixa fala só galego cos seus amigos e coñecidos fronte a un escaso 19.4% da clase media. Se comparamos estes datos cos da lingua usada cun descoñecido podemos ver resultados moi interesantes. Na táboa 25 observamos que mentres os da clase media aumentan o uso do castelán cando se dirixen a un descoñecido, na clase baixa diminúe o uso do galego en 20 puntos:

Táboa 25. Lingua coa xente próxima e descoñecidos segundo a lingua habitual

	Autovaloración clase social		
	baixa	media-baixa	media
<i>Xente próxima</i>			
só castelán	6.5%	18.0%	38.2%
máis castelán	5.6%	11.8%	20.0%
máis galego	16.9%	20.9%	22.4%
só galego	71.0%	49.3%	19.4%
<i>Con descoñecidos</i>			
só castelán	17.7%	37.0%	59.4%
máis castelán	12.1%	17.5%	12.1%
máis galego	18.5%	22.7%	12.1%
só galego	51.6%	22.7%	16.4%

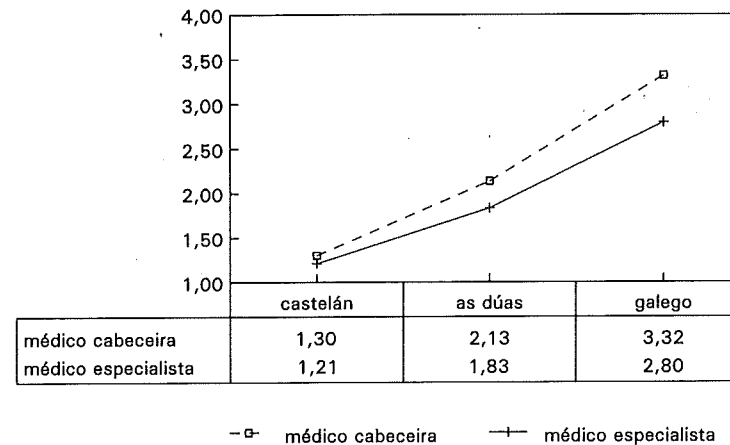
Loxicamente, a lingua que un fala habitualmente é a lingua que se usa nas actividades máis espontáneas, polo que non tería moito sentido que diferisen os datos entre a lingua habitual e a lingua nestas situacións (que nalgúns casos son precisamente nas que un falante inviste a maior parte do seu tempo); é dicir, resultaría estraño que un individuo que fala só galego, por exemplo, lles falase ós seus amigos en castelán. A instalación nunha lingua particular non debe verse, sen embargo, como unha restricción á hora de falar cos máis próximos. É posible que se dean situacións onde non se faga evidente o proceso de adaptación lingüística e, por tanto, onde cada un dos membros da interacción se mova na súa lingua habitual aínda que sexan distintas. Nunha situación sociolingüística coma a de Galicia a posibilidade de intercomunicación non se ve afectada, xa que as dúas linguas faladas no territorio comparten un alto grao de mutua comprensión. Na nosa mostra, case a metade dos entrevistados fala só galego cos amigos ou coñecidos e tan só un 21.8% fala só en castelán (véxase gráfico 18). Desá metade, un 72.8% utiliza só o galego como lingua habitual, e un 26.3% é bilingüe aínda que cun bilingüismo máis favorable ó galego ca ó castelán. Polo contrario, temos que á hora de dirixirse a un descoñecido un 29.3% dos que o fan en castelán teñen como lingua de uso habitual só o galego, mentres que tan só un 2% dos que se dirixen en galego falan unicamente castelán.

Gráfico 18. LINGUA COS AMIGOS

Se pasamos a ver en contraste as medias entre o uso co médico de cabeceira e o médico especialista, temos que co médico especialista as puntuacións sempre están por debaixo, é dicir, tenden a favorecer-lo castelán. Cando a lingua materna é esta última lingua a penas hai diferencias entre o uso nos dous diferentes contextos. Pero se nos pasamos ós bilingües e, sobre todo, ós que teñen o galego como primeira lingua, as diferencias empezan a ser significativas:

Gráfico 19. MEDIAS DE USO CO MÉDICO

Outra das variables utilizada como controladora de diferencias neste tipo de intercambios máis comúns é o hábitat de procedencia do entrevistado. Excepto co médico especialista, no resto dos casos parte da varianza vén explicada polo lugar de procedencia. As diferencias máis amplas danse cos amigos (2.02 puntos de diferenza entre o hábitat urbano e mailo rural) e a máis baixa cos descoñecidos (1.62), o que significa que, pese a que no rural as medias son superiores a 2.5, é dicir, son favorables ó galego, os habitantes deste medio son os que máis castelán falan cos descoñecidos.

Como dato curioso, e xa para finalizar con este apartado, hai que destacar que un 45% dos entrevistados manifestou que cando fala co médico de cabeceira a lingua que usa depende en gran medida da lingua que usa o propio médico. Sen embargo, o estudio empírico non revela semellante apreciación: seleccionamos ese 45% e analizamos en que medida había ou non adaptación. A táboa seguinte recolle esta información:

Táboa 26. *Influencia da lingua do médico na lingua do paciente*

Lingua co médico de cabeceira	Lingua do médico de cabeceira			
	só castelán	máis castelán	máis galego	só galego
só castelán	72.7%	14.3%	3.2%	3.9%
máis castelán	1.1%	71.4%	3.2%	
máis galego	10.2%	14.3%	61.3%	5.9%
só galego	3.1%		32.3%	90.2%

Tan só un 72.7% fala só castelán cando o médico fala esta mesma lingua. En cambio, cando é o galego a lingua do médico de cabeceira si que hai maior tendencia a adapta-la lingua. Este proceso resulta curioso por estarmos afeitos ó contrario, é dicir, que sexa o castelán o que sae beneficiado deste tipo de situacións.

4.3 Uso institucional

O proceso de extensión do uso cobra unha importancia singular cando nos movemos en situacións comunicativas tan diversas e complexas como :

a) O mundo dos intercambios diarios que, como xa vimos, abrangue as interaccións cos amigos, veciños, cando facemos as nosas compras habituais, etc.

b) O medio institucional, a través da nosa relación coas oficinas ou delegacións da Xunta, dos concellos, etc.

Dado que en Galicia durante moito tempo foi o castelán a lingua vehicular das institucións, mentres a maioría dos que usaban o galego como lingua habitual o facían só no ámbito familiar e demais intercam-

bios informais, cremos que é moi importante que sexa nas institucións onde se produzan os primeiros avances de extensión do uso, que permitan que poboación comece a identifica-lo galego como lingua apta para comunicarse tamén nos espazos formais nos que antes non tiña case presenza, coa conseqüente substitución paulatina do castelán neses mesmos espazos. Para que a extensión do uso fose completa, o galego debería irse instalando en contextos menos formais, como son os medios de comunicación de masas, a publicidade, etc., e, final ou paralelamente, procurar a súa instalación en áreas máis particulares: usos interpersoais no seo familiar, no traballo ou cos amigos, e todo tipo de interaccións informais.

Os problemas que poderían xurdir coa poboación adulta —a causa da dificultade de adaptación— non terían moito peso no caso de Galicia, xa que é esta a capa de poboación que máis alto nivel de competencia e uso di ter en galego. Dado que a maior parte da poboación galega confesa ter unha alta competencia en varias das destrezas lingüísticas, as dificultades existentes na extensión do uso diminúen con respecto a outras comunidades lingüísticas.

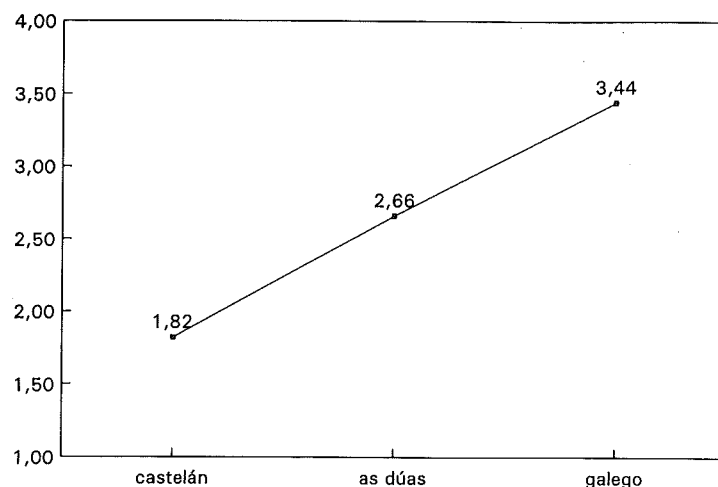
Os mecanismos dos procesos de cambio de linguas son concluíntes á hora de determinar que serán os usos lingüísticos dos ámbitos públicos aqueles que condicionarán a longo prazo os usos privados. Por outra banda, parece claro que hai unha relación intrínseca entre a opinión que un falante determinado ou a propia comunidade de fala teña sobre a utilidade dunha determinada lingua (pénsese na posibilidade de que alguén “descubra” que pode utiliza-la súa lingua en certos contextos pero non noutros) e o uso virtual desa lingua, de tal xeito que pode producirse un cambio no que respecta ás preferencias lingüísticas.

Polo que ás institucións se refire, hai que destaca-lo feito de que o galego non é lingua cooficial nos organismos centrais comúns do Estado, o cal pode provocar unha diminución da efectividade do proceso de extensión do uso, posto que os individuos moitas veces non teñen conciencia de se determinadas institucións dependen da administración autónoma ou central.

Con todo, o aumento do uso do galego ten bastante que ver coa posibilidade de usar tal lingua nas relacións cos organismos da administración galega.

Por ser este un tema de importancia capital para determina-las fronteiras de uso entre as dúas linguas, no cuestionario introducimos preguntas destinadas a medi-lo seu uso tanto nas delegacións e oficinas da Xunta coma nos concellos. Pero dada a alta correlación entra ambas (superior a .85) agrupámolas baixo a etiqueta de “lingua coas institucións”. O comportamento lingüístico dos entrevistados coas institucións móstrase no seguinte gráfico a través das puntuacións medias:

Gráfico 20. MEDIAS DE USO COAS INSTITUCIÓN A LINGUA MATERNA

Poden servir de contraste os resultados obtidos noutros contextos. Por exemplo hai un descenso entre os galegofalantes respecto dos usos na familia, como se pode ver no gráfico 10 ($\bar{x} = 3.44$ fronte a $\bar{x} = 3.40$). Tan só o uso cos fillos ten unha media lixeiramente inferior. Pero non ocorre o mesmo entre os bilingües iniciais ou os monolingües en castelán. Nestes casos hai unha tendencia favorable ó galego.

Por grupos de idade, temos que entre os de 16 a 25 anos monolingües en galego, o 100% fala só galego nas súas relacións coas institucións. Á parte da cautela obrigada dado o carácter experimental da mostra, este resultado necesita ser contrastado cos resultados sobre o uso especificados en páxinas posteriores. Hai que ter en conta que a totalidade dese 100% procede do rural, polo que a estrañeza do dato queda explicada polo hábitat. Noutras partes do traballo xa demos conta da estreita relación entre a lingua habitual e o hábitat de procedencia. Ó lado están os datos do grupo que vai dende os 41 ós 60, onde se observa o caso contrario, é dicir, son os monolingües en castelán os únicos que non cambian de lingua nas oficinas da Xunta ou nos concellos

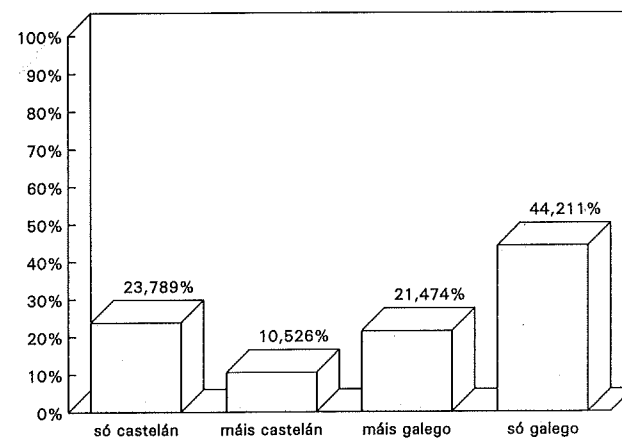
A análise da mostra permite destacar que na Xunta e nos concellos, típicos espazos de formalidade debido á ritualización das actividades realizadas neles, as tendencias bilingües da poboación diminúen chamativamente. Isto, claro está, favorece tanto ó castelán coma ó galego de tal xeito que fronte ó 12% cun comportamento monolingüe en español no total da mostra, temos que exactamente o dobre de persoas utiliza só esta lingua coas institucións. Por outra parte, no gráfico pode verse que case a

Táboa 27. Lingua coas institucións segundo a lingua habitual nos grupos de idade "de 16 a 25" e "de 41 a 60"

	só castelán	máis castelán	máis galego	só galego
<i>De 16 a 25 anos</i>				
só castelán	85.0%	27.6%	8.7%	
máis castelán	5.0%	34.5%	4.3%	
máis galego	5.0%	17.2%	30.4%	
só galego	5.0%	20.7%	56.5%	100.0%
<i>De 41 a 60 anos</i>				
só castelán	100.0%	33.3%	10.3%	
máis castelán		47.6%	10.3%	
máis galego		19.0%	35.9%	20.7%
só galego			43.6%	79.3%

metade dos entrevistados fala só galego nas oficinas das institucións galegas. Isto é un indicio de que as tendencias de uso están sufrindo un cambio nos últimos anos. Pero trátase dun uso ritualizado da lingua, que vén asenta-la idea de que os contextos de uso do galego están sufrindo unha modificación, chegando a falarse cada vez máis frecuentemente nos ámbitos nos que antes a penas tiña presenza:

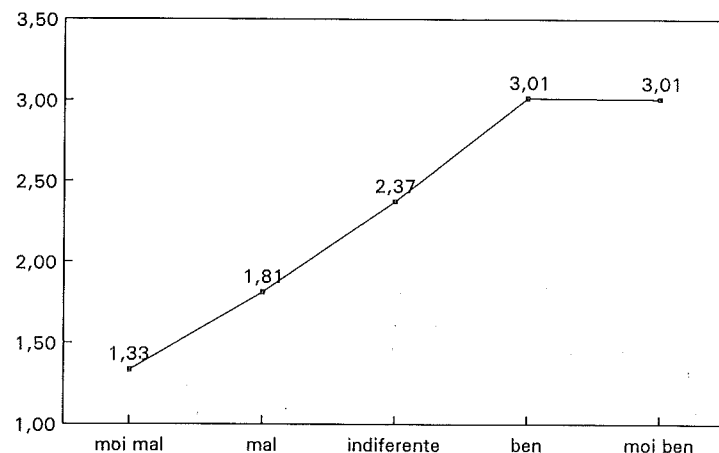
Gráfico 21. LINGUA USADA COAS INSTITUCIÓN

En canto ás actitudes ante o uso do galego nas institucións, neste apartado interasábanos observar como se distribuía tal actitude en relación ó uso coas propias institucións. Canto mellor é a actitude ante o

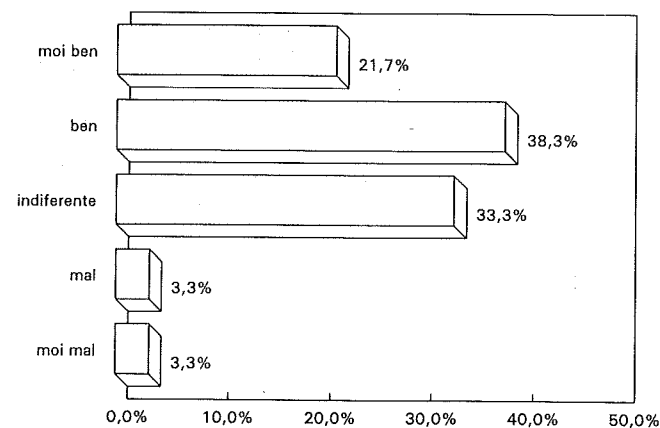
galego neste contexto máis galego se usa. As medias recóllense no gráfico seguinte:

Gráfico 22. MEDIAS DE USO COAS INSTITUCIÓN S SEGUNDO A ACTITUDE ANTE O USO DO GALEGO NA XUNTA

De calquera maneira, hai un 21,6% das persoas que falan só castelán que teñen unha actitude moi positiva ante o uso do galego nas oficinas da Xunta:

Gráfico 23. ACTITUDE DOS CASTELANFALANTES ANTE O USO DO GALEGO NA XUNTA

O hábitat tamén parece asociarse coa varianza da media nos usos coas institucións, polo que se fai necesario introducilo na análise. Como se ve, o aumento do galego aparece asociado, como noutras ocasións, ó medio rural. Pero podemos contrastar estas cifras con aquelas da lingua cos compañeiros de traballo, por exemplo. As porcentaxes baixan sobre todo no que á opción só galego se refire: coas institucións un 62,4% dos procedentes do rural usa unicamente esta lingua fronte ó 83% que aseguraba usala cos compañeiros no traballo. Algo parecido pode dicirse dos outros lugares de procedencia, aínda que as diferencias son cada vez máis pequenas en canto nos aproximamos ó medio urbano (41,8% fronte ó 33,1% nas vilas, e 13% fronte ó 10,1% nas poboacións urbanas). En núcleos de poboación con estas características o galego a penas está presente nos intercambios coas institucións, sexan locais ou sexan oficinas da Xunta. Se tomamos como punto de referencia os monolingües en castelán, temos que, fronte ós datos xerais (táboa 13), coas institucións as porcentaxes son moi superiores en tódolos ámbitos (no rural a diferenza é chamativa: 1,2% fronte ó 6,8%).

Nas vilas hai unha repartición máis equilibrada, pero non pode esquecerse que se trata dun marco de transición pouco favorecedor para o mantemento do galego.

Táboa 28. Uso coas institucións segundo o hábitat

	Hábitat		
	rural	vila	urbano
só castelán	6,8%	28,7%	64,0%
máis castelán	7,2%	12,5%	16,9%
máis galego	23,6%	25,7%	9,0%
só galego	62,4%	33,1%	10,1%

CONCLUSIÓN S

Ó falar de usos lingüísticos parece que é necesario establecer unha relación de causalidade entre estes e as actitudes amosadas ante a lingua. No caso do galego, os individuos que teñen unha actitude máis favorable cara ó uso desta lingua (mellor cara ós usos nos distintos ámbitos) son os que máis galego falan. Pola contra, practicamente tódolos individuos que teñen unha actitude negativa cara ó uso do galego nas institucións, por exemplo, falan fundamentalmente castelán.

Comprobase que, en liñas xerais, as interrelacións establecidas coas institucións, a penas orixinan cambios de lingua no entrevistado. A lingua máis usada é o galego: dous de cada tres entrevistados usan esta lingua maioritariamente nas súas relacións coas institucións.

Tamén hai que salientar que se está producindo unha transformación lenta pero moi importante dende o punto de vista sociolingüístico, xa que a lingua está deixando de usarse nos ámbitos máis familiares, pese á alta escolarización dos rapaces en galego, e comeza a falarse moito máis nas relacións coas institucións e mesmo nos medios de comunicación.

5. O ÁMBITO DOCENTE: DESCRIPCIÓN DOS RESULTADOS SOBRE CONDUCTA, PREFERENCIAS, APTITUDE E ACTITUDES

5.1 Introducción

Dado que este ámbito é un dos máis estudiaados pola sociolingüística galega, na elaboración do cuestionario pretendeuse que facilitase unha información piloto que, dunha banda mostrase a situación sociolingüística deste eido, e doutra, servise de contraste con outros traballos de natureza semellante. Consideramos importante establecer unha primeira avaliación do conxunto de estudos sobre o mundo docente para poder definir con maior certeza as liñas mestras da investigación. Polo tanto, a información aquí recollida ten a dobre finalidade de mostra-la situación no campo docente a partir de datos propios e, mediante un procedemento de contraste, encontra-las directrices fundamentais para desenvolver nel unha investigación máis polo miúdo.

Segundo isto, o cuestionario debía conter información relativa ós seguintes aspectos:

1. Historial lingüístico dos entrevistados no que se reflectisen os estudos de lingua galega realizados, tanto na escola coma fóra dela, o seu carácter e maila súa duración. Esta información, aínda que fácil de predicir entre a poboación adulta pola recente implantación obrigatoria do galego no ámbito educativo (1983), tiña por finalidade servir de contraste cos resultados doutras variables, en especial con aquelas relativas á consideración da aptitude do idioma como lingua vehicular do ensino, á lingua preferida para as clases e á actitude sobre o uso do galego na escola.

2. A conducta lingüística dos entrevistados e dos seus profesores, co obxecto de investiga-lo grao de emprego do galego dos membros desta comunidade nas distintas situacións de interacción educativa e naquelas outras que, aínda que presupoñen unha relación doutra natureza, mostran unha dependencia deste ámbito. Isto implicaba unha sondaxe sobre o comportamento lingüístico dos seus membros segundo criterios

coma: lingua oral ou escrita, ámbito formal ou informal, presenza ou ausencia do profesor, estada no centro ou fóra del, etc. Algunhas variables amosaban, así mesmo, información sobre o influxo da actitude do profesorado ó permitir ou impedi-lo uso do galego na escola.

3. As preferencias dos entrevistados sobre o emprego das linguas no ámbito educativo, coa finalidade de aproximarnos ó grao de avaliación e aceptación do idioma como vehículo da actividade docente.

4. A estimación dos entrevistados sobre a aptitude do idioma como instrumento da actividade docente en dúas materias: Matemáticas e Historia. Preténdíase, por unha parte, avaliar certa coherencia coas respostas dadas no bloque anterior, e por outra, posuír unha referencia sobre a consideración do entrevistado sobre a idoneidade da lingua para o ensino. Afirmar-la aptitude do galego para explicar estas materias implica recoñecerlle funcións consideradas 'altas'.

5. Actitudes verbo da utilización do galego como lingua habitual da escola.

5.2 A formación escolar en lingua galega

A comparanza entre os resultados das variables 'escolarización en Galicia' e 'ter cursado estudos de lingua galega na escola' revela que só unha pequena parte dos entrevistados conta con formación escolar neste idioma. Fronte a un 97% que realizou os seus estudos básicos en Galicia, só algo máis dunha quinta parte (22.6%) cursou galego na escola. Esta última porcentaxe corresponde basicamente á poboación menor de 40 anos. Un 70% do sector de 16 a 25 anos estudou durante 8 cursos este idioma, e o 30% restante acada a ducia; en cambio, no grupo de 26 a 40, o 85% estudou galego unicamente tres anos. Temos que admitir, polo tanto, que unha parte moi reducida dos entrevistados (16.4%) posúe só unha formación escolar en galego igual ou superior ós oito cursos de ensino básico. A este dato cómpre engadir unha elevadísima escolarización en castelán, dado que ó 94% dos entrevistados lles explicaron nesta lingua as materias do seu currículo escolar, coa excepción da Lingua e a Literatura galegas. Non debe estrañar, polo tanto, que entre un 23% dos entrevistados que recoñecen un influxo da lingua da escola na súa conducta lingüística habitual, só un 5.3% entenda que aquel é favorable ó galego e un 94.7% manifeste que a incidencia se produciu a prol do castelán. Por outra banda, e como era de esperar, os índices amósanse aínda máis favorables ó emprego do castelán na variedade escrita.

A formación extraescolar en lingua galega é aínda máis reducida: unicamente un 3.8% dos entrevistados estudou galego fóra da escola, dos cales o 80% non supera os tres cursos.

5.3 A conducta lingüística no ámbito docente

Na procura dunha exposición máis sinxela que facilite ó lector menos familiarizado coas análises factorial e da varianza a interpretación dos resultados, optamos por presentalos en forma de táboas de cruzamentos de variables e de gráficos de medias¹⁴.

5.3.1 A lingua cos compañeiros no recreo.

Nas análises previas apreciamos unha alta correlación entre as variables de uso neste ámbito e os factores de identificación xeral dos entrevistados (idade, sexo, hábitat, estudos e clase social), de xeito que a conducta lingüística cos compañeiros conserva moitas das características xa apuntadas no capítulo do uso familiar. É dicir, empregan fundamentalmente o galego os residentes na aldea (63.3% de monolingües en galego), as clases baixas (78.1% de galegofalantes na clase baixa), os grupos profesionais de labradores, mariñeiros e obreiros e, en menor grao, as amas de casa. Pola contra, tenden a usa-lo castelán a poboación urbana (8.2% de monolingüismo en galego no centro da cidade), as clases máis favorecidas (23.2% de galegofalantes na clase media) e os traballadores dos sectores servicios, técnicos e funcionarios. O maior emprego do castelán tende a ir asociado ó maior nivel cultural.

Tamén os resultados por idade confirman as características apuntadas no uso familiar, de xeito que se pode apreciar unha tendencia á diminución do uso do galego nas xeracións máis novas, especialmente unha caída do emprego monolingüe en galego a prol dun incremento no uso do castelán ou do bilingüismo. Os resultados son ben elocuentes: un

¹⁴ Non obstante, co obxecto de simplificar-lo traballo realizamos unha exploración inicial aplicándolle unha análise factorial a unha matriz formada polas correlacións entre aquelas variables deste grupo que presentaban unha correlación elevada (.94 a máis alta e .60 a máis baixa), logo de proceder, como xa se explicou no capítulo de usos lingüísticos, a tratar-las variables como escalares, de xeito que ó crear unha escala de intervalos a puntuación máis baixa 1 correspóndese ós que usan só castelán e a máis alta 4 ó emprego monolingüe do galego.

Extraídos os compoñentes principais resultou que tres factores explicaban un total do 95.9% da varianza (F1, o 56.0%; F2, o 24.0% e F3 o 15.0%). A rotación da matriz agrupou as variables do seguinte xeito:

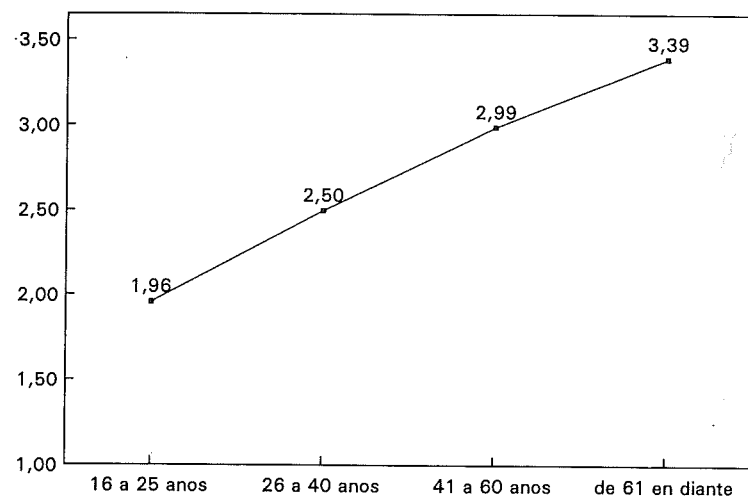
Por F1: 'LINGUA COS COMPAÑEIROS'.	
Lingua cos compañeiros no recreo	.94888
Lingua cos compañeiros na clase	.91639
Por F2: 'LINGUA COS PROFESORES'.	
Lingua cos profesores na clase	.95259
Lingua cos profesores fóra da clase	.94688

Por F3: 'LINGUA ESCRITA'.	
Lingua escrita na escola	.98940

Á vista destes resultados, creamos dúas novas variables, unha que recolle as puntuacións factoriais estandarizadas de F1 e outras as de F2.

11% na opción 'só galego' no grupo de 16 a 25 anos, fronte a un 72.7% no de maiores de 60 anos. Esta distribución por idade non deixa de ser un paradoxo se temos en conta que, como vimos no apartado precedente, os menores de 41 anos son os que recibiron ensinanza de galego na escola e o grupo de menor idade, o maior número de cursos nesta lingua.¹⁵

Gráfico 24. MEDIAS DE USO DO GALEGO COS COMPAÑEIRAS NO RECREO SEGUNDO A IDADE

¹⁵Na exploración inicial coa análise da varianza da nova variable por cada un dos factores citados, obtivemos estes resultados para F1:

Fonte de variación	F	P
Sexo	7.714	.006
Idade	14.619	.000
Hábitat de residencia	53.811	.000
Estudios	2.354	.075
Clase social	7.856	.000

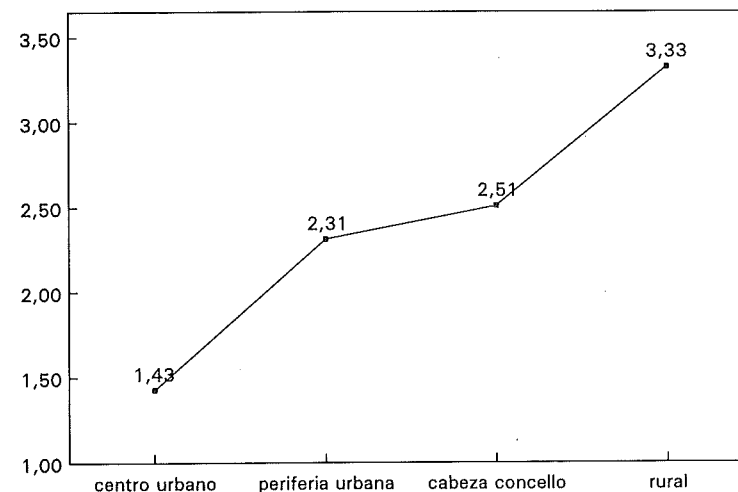
A revisión destes novos datos permítenos revalida-los presupostos anteriores sobre o influxo dos citados factores, a excepción dos estudos, na conducta lingüística cos compañeiros.

Unha lectura máis polo miúdo confirma que as desviacións máis negativas da media por residencia danse nos entrevistados do centro urbano (-1.14) e as máis positivas no medio rural (.44). Así mesmo, por idade, os menores de 40 anos presentan desviacións negativas (-.71 no grupo de 16 a 25 anos) e os maiores desta idade, positivas (.45 no grupo dos que superan os 60 anos). Por clase social, os valores negativos danse na clase media (-.45) e os positivos máis altos na baixa (.55). Por sexo as diferencias son moito máis febles (-.06 nas mulleres, .07 nos homes) e, segundo os estudos, as desviacións negativas da media aparecen nos titulados medios e superiores (-.67 nos primeiros) e as positivas no resto (.41 nos que posúen algunha escolaridade).

Estas desviacións corroboran a tendencia á diminución do uso do galego nas xeracións máis novas, especialmente unha caída do emprego monolingüe en galego a prol dun incremento no uso do castelán ou do bilingüismo.

O gráfico 24 representa a maior tendencia a emprega-lo galego cos compañeiros na escola entre a poboación de maior idade. Obsérvase como no grupo máis novo a media de utilización deste idioma (1.96) é moito menor ca no grupo que supera os 60 anos (3.39). A diferenza de 1.43 puntos entre estes valores extremos é abondo reveladora da caída do galego nas novas xeracións.

Gráfico 25. MEDIAS DE USO DO GALEGO COS COMPAÑEIRAS NO RECREO SEGUNDO O LUGAR ONDE VIVE

O gráfico 25 recolle as diferencias entre medias de uso nos distintos hábitats de residencia. Nel podemos apreciar como o centro urbano rexistra os índices máis baixos (1.43) e o medio rural os máis altos. A progresión da curva marca claramente o aumento na utilización do galego co maior carácter rural do hábitat.

O comportamento lingüístico cos compañeiros presenta, como xa se anticipou, unha notable semellanza co habitual. A táboa 29 ($X^2=355.066$ $P=.0000$) revela, por unha parte, unha forte afinidade nos usos monolingües (94.0% nos do castelán; 87.0% nos do galego) e, por outra, unha certa tendencia dos galegofalantes a cambia-lo seu uso habitual polo do castelán. Mentres ningún dos monolingües neste idioma modifica os seus hábitos lingüísticos, un 3.1% dos falantes de 'só galego' e un 26.7% dos de 'máis galego' empregan cos compañeiros algunha das opcións de castelán.

Táboa 29. *Lingua cos compañeiros no recreo segundo a lingua habitual*

Lingua cos compañeiros no recreo	Lingua habitual			
	só castelán	máis castelán	máis galego	só galego
só castelán	94.0%	64.3%	14.6%	1.9%
máis castelán	6.0%	27.6%	12.1%	1.2%
máis galego		5.1%	24.8%	9.9%
só galego		3.1%	48.4%	87.0%

5.3.2 A lingua cos profesores na clase.

Tódalas análises realizadas reflicten unha notoria diferenza entre o comportamento lingüístico dos entrevistados cos compañeiros e cos seus profesores. A presenza do profesor amósase como un factor determinante do uso lingüístico no ámbito escolar. As diferenzas nas correlacións entre unhas e outras condutas (do .94 cos compañeiros ó .55 cos profesores) e o feito de que o factorial as agrupase en factores distintos avalan os presupostos anteriores.

A exploración inicial mediante unha análise de varianza revela que as diferenzas segundo os factores de identificación dos suxeitos son moito menos significativas. Unicamente a idade e maila clase social parecen ter algunha influencia no uso lingüístico cos profesores. Con todo, poderíamos afirmar que, dentro da reducida porcentaxe de monolingües en galego cos seus mestres (8.8%), os valores máis altos se dan nos maiores de 40 anos, e que as diferenzas por idade son apreciables (18.2% no grupo dos que superan os 60 anos fronte ó 1.1% no de 16 a 25). Tamén por clase social aparecen certas distancias nos monolingües en galego, rexistrándose un 20.2% de emprego na clase baixa por só un 2.6% na clase media.

A característica máis destacada do comportamento lingüístico diante do profesor, como xa se ten demostrado repetidamente noutros estudos, é a acomodación dos galegofalantes ó modelo imperante neste tipo de relacións, é dicir, ó monolingüismo en castelán.

Táboa 30. *Lingua cos profesores na clase segundo a lingua habitual*

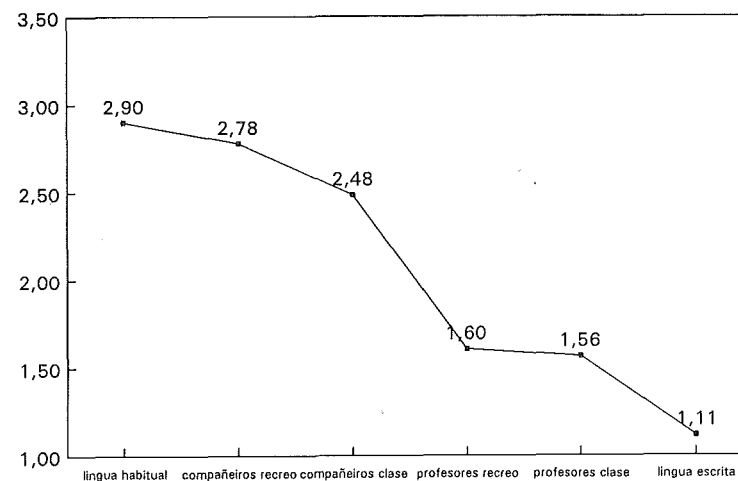
Lingua cos profesores na clase	Lingua habitual			
	só castelán	máis castelán	máis galego	só galego
só castelán	82.0%	82.7%	72.0%	55.6%
máis castelán	18.0%	15.3%	11.5%	12.3%
máis galego		1.0%	8.9%	14.8%
só galego		1.0%	7.6%	17.3%

A táboa 30 ($X^2 = 53.193$, $P = .000$) reflicte con claridade a modificación de conduta lingüística do alumno que ten o galego como lingua cotiá. Advértase como un 83.5% daqueles que adoitan falar habitualmente

máis en galego opta polo castelán nalgunha medida. A modificación tamén é notoria entre os monolingües en galego, xa que só un 17.3% conserva o seu idioma habitual.

Esta tendencia ó monolingüismo en castelán aparece moito máis marcada no caso da lingua escrita. Os resultados totais que fan referencia a ela evítannos calquera indagación: o 91% dos entrevistados usa só o castelán e unicamente o 0.4% manifesta escribir só en galego. O cruzamento desta variable coa lingua habitual confirma que o 97.5% dos monolingües habituais en galego escribe en castelán na escola.

Gráfico 26. *DECRECEMENTO DO USO DO GALEGO NO ÁMBITO EDUCATIVO*

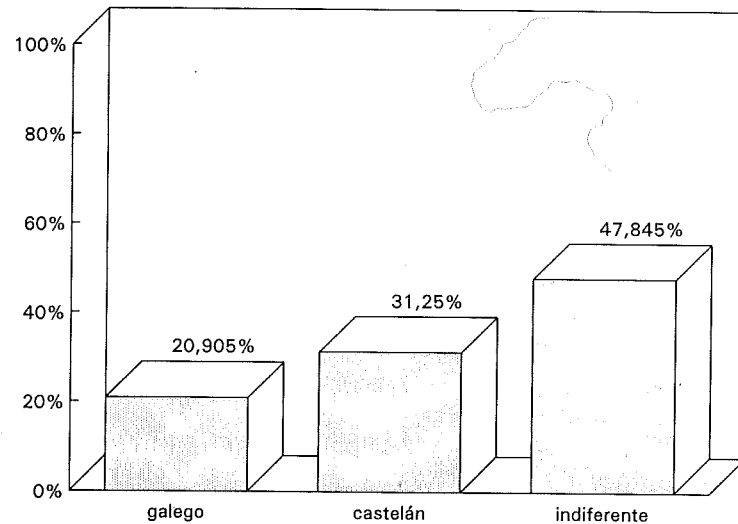
O gráfico 26, á parte de situar-lo uso escrito do galego no índice máis baixo da escala, recolle o descenso progresivo deste idioma, desde o uso habitual (2.9) á escrita (1.11). As diferenzas entre as medias reflicten claramente a regresión desta lingua coa maior formalidade que supón a actividade docente e a modificación da conduta lingüística dos galegofalantes habituais.

5.4 As preferencias lingüísticas na docencia.

Co obxecto de aproximármonos ás expectativas do galego como lingua habitual do ensino, preguntamos ós entrevistados polas súas preferencias lingüísticas no ámbito docente, ofrecéndolle-la posibilidade de que optasen polo galego, polo castelán ou pola aceptación indistinta das dúas linguas no caso de que non tivesen preferencia específica por ningunha delas.

A maior porcentaxe de respostas (47.8%) recaeu na última das opcións. Case a metade dos entrevistados, cociente moi semellante ó obtido noutros estudos sobre a mesma cuestión, non manifestaron preferencia por ningunha das linguas. O 31.3% elixe o castelán para o ensino e o 21% o galego.

Gráfico 27. LINGUA PREFERIDA PARA AS CLASES

Interésanos, en principio con vistas a unha futura planificación lingüística escolar, investiga-lo reparto das preferencias segundo distintos factores de identificación dos entrevistados, aínda que nalgúns casos a posible relación entre as primeiras e os segundos non aparece ben definida porque o tamaño da mostra non permite tirar conclusións definitivas. Aquí destacarémo-las máis relevantes.

Táboa 31. Lingua preferida para as clases segundo a residencia

Preferencia de lingua na clase	Características do lugar onde vive			
	centro urbano	periferia urbana	cabeza concello	rural
galego	6.6%	12.5%	19.5%	26.1%
castelán	52.5%	37.5%	36.2%	22.3%
indiferente	41.0%	50.0%	44.3%	51.7%

Se nos atemos ós que se inclinan polo galego, observamos que a preferéncia é algo maior entre os homes (24.7%), nos residentes en aldeas (26.1%) e en vilas (19.5%) e na clase baixa (27.9%).

Os índices de predilección polo galego baixan entre as mulleres (17.6%), no centro da cidade (6.6%) e na clase media (15%).

Táboa 32. Lingua preferida para clase segundo a clase social

Preferencia de lingua na clase	Autovaloración da clase social		
	baixa	media-baixa	media
galego	27.9%	21.2%	15.5%
castelán	18.9%	31.3%	40.0%
indiferente	53.2%	47.5%	44.5%

A variabilidade por estudos e idade non resulta tan progresiva. Paradoxalmente, quen menor interese mostra polo galego é a poboación de 16 a 25 anos (15.4%), pese a que conta coa maior formación escolar nesta lingua. Os índices máis altos deste grupo que prefire o galego atópanse nos maiores de 60 anos e no tramo de 26 a 40. Por estudos, os titulados superiores desvíanse notoriamente con só un 8% fronte ós titulados medios, onde a porcentaxe acada o 26.3%.

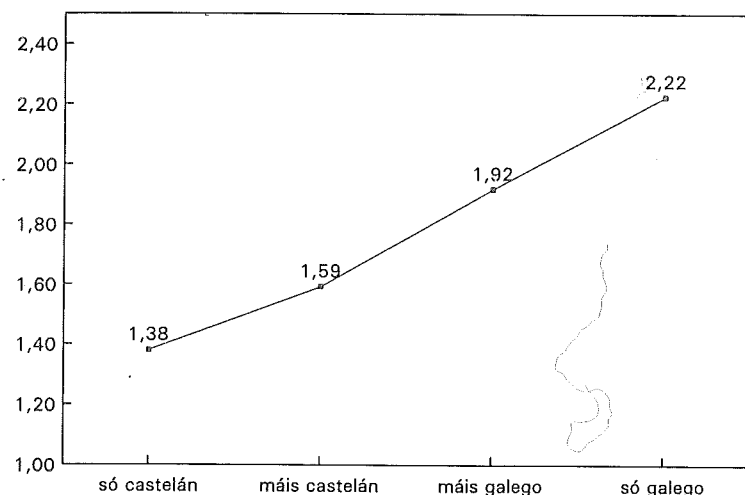
O reparto das preferencias presenta unha notable relación coa lingua habitual, segundo recolle a táboa 33 ($X^2=99.06$, $P=.000$) de xeito que se pode afirmar que a maior predilección polo ensino en galego áchase nos falantes habituais deste idioma (34% nos monolingües e 20.5% nos que o falan frecuentemente). Entre os castelanfalantes a preferéncia polo galego é só dun 6%.

Táboa 33. Lingua preferida para as clases segundo a lingua habitual

Preferencia de lingua na clase	Lingua habitual			
	só castelán	máis castelán	máis galego	só galego
galego	6.0%	7.1%	20.5%	34.4%
castelán	68.0%	48.0%	28.8%	11.9%
indiferente	26.0%	44.9%	50.6%	53.8%

Estas características aprécianse con toda nitidez no gráfico 28, no que se pode observar como a media de preferéncia polo galego para a docencia entre os monolingües neste idioma (2.22) supera en .84 puntos á dos do castelán. Nótese como a curva ten un desenvolvemento progresivo coa maior utilización habitual do galego, indicio claro do incremento na preferéncia por esta lingua para o ensino.

Gráfico 28. MEDIAS DE PREFERENCIA POLO GALEGO PARA AS CLASES SEGUNDO A LINGUA HABITUAL

Non se observaron diferencias significativas na elección do galego por estudialo antes na escola ($P = .15$), aínda que se aprecia unha maior tendencia a preferilo entre aqueles entrevistados que o cursaron (23.6%) fronte ós que non o fixeron (20.1%), así como unha maior propensión a escolle-lo castelán nos que non estudian galego (33.5% fronte ó 23.6%). Sen embargo, o dato máis sorprendente, sen valor estatístico significativo dada a limitación da mostra, é certa tendencia á menor predilección polo galego como lingua escolar entre os que reúnen maior número de cursos neste idioma, de xeito que o índice máis alto de preferencia do galego entre os que o elixen para a docencia (43.8%) áchase naqueles que contan cun máximo de tres anos de galego (como se recordará coincide basicamente coa poboación do sector 26-40 anos). En cambio, nos que posúen entre catro e oito só o elixe un 13.3% e nos que superan os nove, un 11.5%. Conviría afondar neste indicio xa que falta por investiga-la incidencia doutras variables sobre esta preferencia.

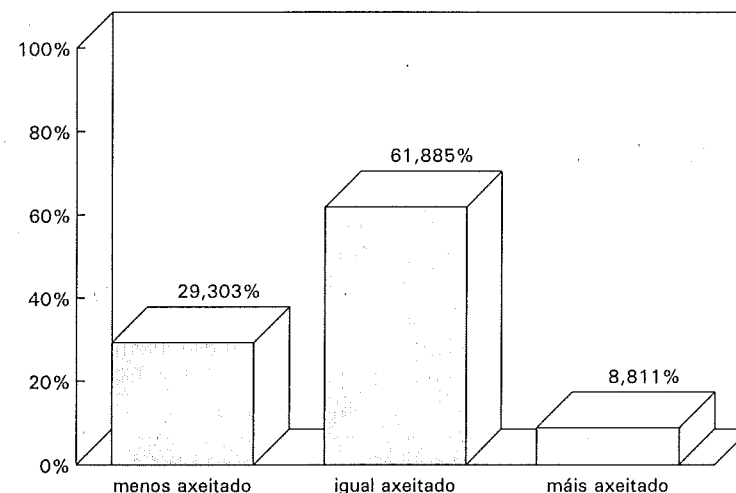
Así mesmo, a distribución das preferencias presenta algunhas particularidades entre os emigrados. Aínda que polas limitacións antes citadas non se lles debe atribuír validez estatística (a porcentaxe de emigración na mostra é do 13.7%), cómpre destacar que entre os residentes nos Países Cataláns ou País Vasco ninguén optou polo galego para o ensino; en cambio, entre os emigrados fóra de España o índice acada o 21.2%.

5.5 A aptitude do galego para o ensino

Co fin de investiga-la estima que os entrevistados tiñan polo galego para funcións tradicionalmente consideradas 'altas' pedímoslles que avaliasen o grao de aptitude deste idioma, en relación coa do castelán -lingua usada tradicionalmente na docencia- para ensinar Matemáticas e Historia. Na primeira das materias, pola súa consideración de ciencia exacta e positiva, e na segunda, pola condición de ciencia social e pola súa recente implantación en galego no ensino.

As respostas a cada unha das preguntas foron moi semellantes. O 90% dos entrevistados coincidiu na mesma valoración e só o 1.4% amosa unha diverxencia total. Non obstante, convén destacar unha certa propensión a estima-lo galego máis apto para explicar Historia (10.7%) ca Matemáticas (8.8%), ou se se quere, para un 23.6% dos entrevistados o galego é menos axeitado para ensinar Historia e para un 29.3% menos apropiado para explicar Matemáticas. En calquera caso, a alta correlación entre ámbalas dúas variables ($X^2 = 644.187$, $P = .0000$) e o interese por coñecer aquelas situacións menos favorables, exímennos dunha análise conxunta. Optamos, polo tanto, por explora-las respostas dadas á aptitude para as Matemáticas sen prexuízo de reseñar aqueles datos que puidesen resultar significativos coa outra pregunta.

Gráfico 29. APTITUDE DO GALEGO, EN COMPARANZA CO CASTELÁN, PARA EXPLICAR MATEMÁTICAS

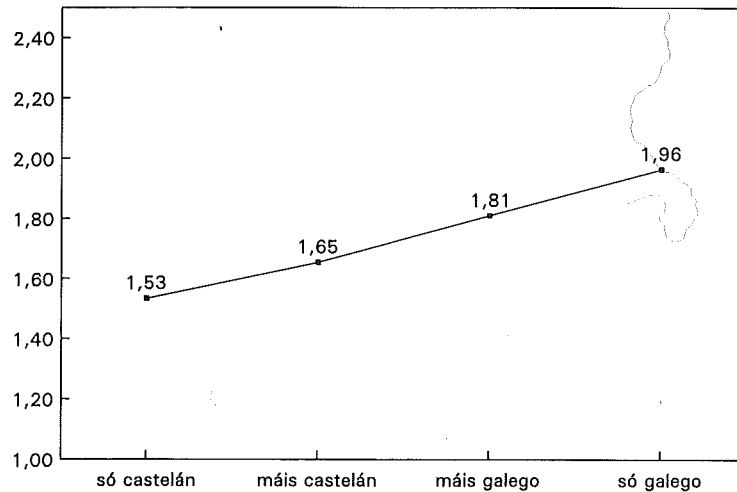

As diferencias máis relevantes aparecen por sexo e hábitat de residencia. O cruzamento da aptitude para ensinar Matemáticas por sexo ($P=.03$) presenta unha maior tendencia entre os homes a valora-lo galego como máis axeitado (65.1%) fronte ás mulleres (34.9%). Correlativamente estas últimas avalían máis alta a opción 'menos axeitado' (57.3%) cós primeiros (42.7%).

No tocante ó lugar de residencia, as estimacións máis positivas parecen incrementarse coa maior ruralidade (67.4% na aldea, 25.6% nas vilas e 2.3% no centro urbano) se tomámo-la opción 'máis axeitado', mentres que as negativas aumentan na urbana.

Coa aptitude para a Historia, a relación aparece tamén coa clase social. Neste caso as valoracións menos favorables atópanse na clase media e as máis positivas na baixa e na media baixa¹⁶.

Gráfico 30. APTITUDE DO GALEGO PARA EXPLICAR MATEMÁTICAS SEGUNDO A LINGUA HABITUAL

O gráfico 30 recolle como os usuarios do castelán tenden a considera-lo galego menos axeitado para a docencia cós galegofalantes. Sen embargo, repárese na lenta progresión da curva e na proximidade de tódalas medias ós valores centrais da escala, reflexo da tendencia dominante da mostra a considera-lo galego igual de axeitado có castelán.

Aínda que non se aprecian diferencias notables na estimación da aptitude do galego por telo estudado na escola ($P=.899$), albíscase unha certa relación entre aquela e a lingua preferida para a docencia

¹⁶ A análise de varianza mostra diferencias importantes segundo a lingua habitual ($F=11.429$, $P=.000$). En xeral, pódese afirmar, polas desviacións medias, que as estimacións máis negativas aparecen nos castelanfalantes (-.26 para os monolingües), e as positivas nos usuarios habituais do galego (.17 para os que só falan esta lingua)

(táboa 34: $X^2=79.248$, $P=.0000$). Os entrevistados que elixen o castelán para as clases tenden a avalía-lo galego como menos axeitado e, pola contra, aqueles que escollen o galego tamén o consideran máis apto para a devandita actividade.

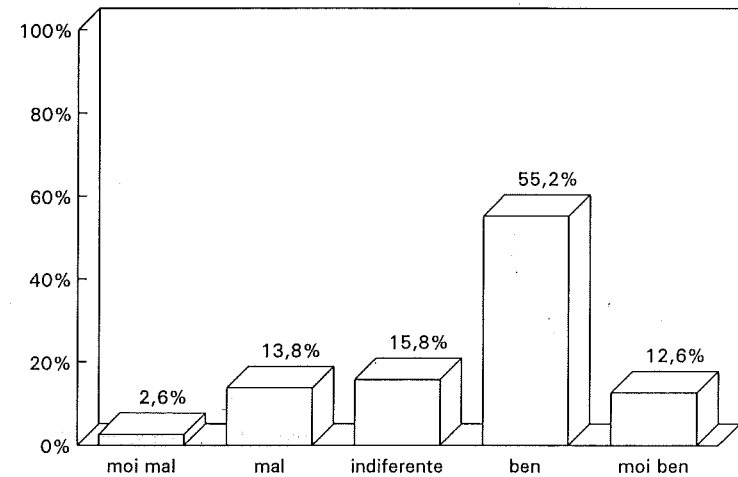
Táboa 34. Aptitude do galego para explicar matemáticas segundo a lingua preferida na clase

Grao de aptitude do galego	Lingua que prefire		
	galego	castelán	indiferente
menos axeitado	11.6%	50.4%	22.7%
igual axeitado	64.2%	46.1%	72.3%
máis axeitado	24.2%	3.5%	5.0%

5.6 A actitude cara ó galego no ensino.

Das respostas á pregunta "¿que lle parece que se use o galego como lingua habitual na escola?" deducimos unha tendencia ás actitudes positivas respecto da utilización do galego neste ámbito. Algo máis das dúas terceiras partes (67.8%) aprobaron este uso, un 15.8% manifestou a súa indiferencia e só un 16.4% o entende negativamente¹⁷.

Gráfico 31. ACTITUDE CARA Ó USO DO GALEGO COMO LINGUA HABITUAL DA ESCOLA

¹⁷ Os resultados da análise de varianza indican unha escasa variación e significati-
vidade dos datos segundo os factores de identificación xeral do entrevistado:

Fonte de variación	F	P
Sexo	1.628	.203
Idade	1.588	.191
Hábitat de residencia	.569	.636
Estudios	.958	.412
Clase social	3.527	.030

Dos factores de identificación dos suxeitos só a clase social presenta algunha relación coas actitudes cara ó uso do galego como lingua habitual da escola¹⁸. O resto das variables de identificación descubren só algunha tendencia que conviría confirmar en mostras máis amplas. Así, apréciase unha valoración negativa algo máis alta entre as mulleres (18.8% fronte ó 13.6% nos homes). Tamén se advirte certa valoración máis positiva no grupo de idade de 26 a 40 anos. Por residencia, os maiores cocientes de actitude positiva encóntranse nos entrevistados da periferia urbana (77.8%) e da aldea (71%), e os máis baixos nos da cidade (56.4%). Segundo os estudos, a consideración máis favorable encontrámola nos titulados medios e superiores (arredor do 72%), e a máis baixa no resto (66%).

Como no apartado anterior, as actitudes cara ó uso da lingua no ensino aparecen moito máis asociadas á lingua habitual ($F = 7.912$, $P = .000$) ca ós factores citados¹⁹. A táboa 35 amosa como a valoración negativa se incrementa co maior emprego do castelán (a terceira parte nos que só usan este idioma, fronte a un 9.8% nos que falan unicamente en galego), e, en correspondencia, a estimación positiva medra coa maior utilización deste idioma (45% nos monolingües en castelán contra 75.3% nos do galego).

Táboa 35. Actitude cara ó uso do galego na escola segundo a lingua habitual

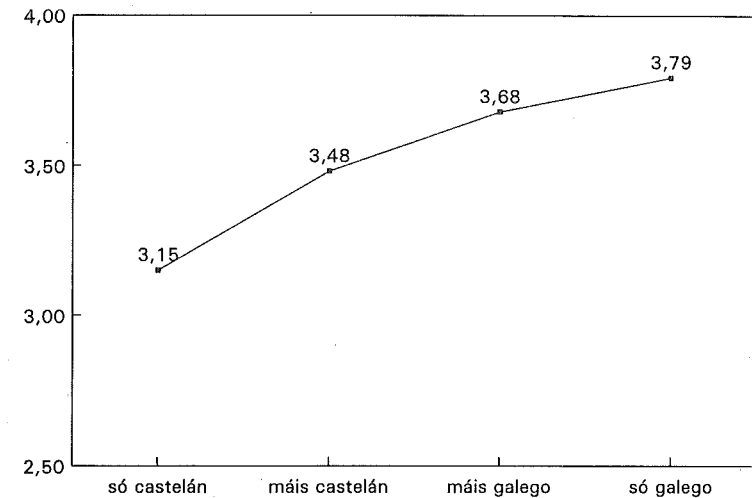
Actitude cara ó galego na escola	Lingua habitual			
	só castelán	máis castelán	máis galego	só galego
moi mal	5.0%	3.8%	3.7%	
mal	28.3%	15.4%	11.7%	9.8%
indiferente	21.7%	20.2%	11.7%	14.9%
ben	36.7%	50.0%	58.6%	61.5%
moi ben	8.3%	10.6%	14.2%	13.8%

O gráfico 32 representa con maior claridade a tendencia maioritaria dos entrevistados cara á actitude positiva de que o galego sexa a lingua da escola. Coma no gráfico da aptitude, a curva tende ó desenvolvemento horizontal, indicio de que as diferencias entre valores extremos son febles. De tódolos xeitos, os galegofalantes tenden a mostrar actitudes algo máis favorables cós usuarios do castelán.

¹⁸ Os valores negativos da desviación media corresponden á clase máis alta da escala (-.11) e os positivos ás clases baixas (.10 na baixa).

¹⁹ Unha vez máis, as desviacións negativas corresponden ós usuarios do castelán (-.46 nos monolingües) e as positivas ós do galego (.18 en 'só galego').

Gráfico 32. ACTITUDE CARA Ó GALEGO NO ENSINO SEGUNDO A LINGUA HABITUAL

Non se apreciaron diferencias significativas nos que estudian galego na escola e, coma na sección da aptitude, existe certa relación entre as preferencias lingüísticas para o ensino e a actitude sobre o emprego do galego neste ámbito.

Táboa 36. Actitude cara ó uso do galego na escola segundo a lingua preferida para as clases

Actitude cara ó galego na escola	Preferencia de lingua na clase		
	galego	castelán	indiferente
moi mal		9.0%	
mal	5.2%	28.3%	6.8%
indiferente	3.1%	19.3%	18.9%
ben	62.9%	36.6%	64.9%
moi ben	28.9%	6.9%	9.5%

Na táboa 36 pode observarse como aqueles entrevistados que prefiren o castelán para o ensino presentan as actitudes máis negativas (37.3%), a diferenza dos que optan polo galego que rexistran os valores máis baixos da estimación negativa (5.2%). Estas tendencias complementanse coa consideración máis positiva nos que escollen o galego (91.8%) fronte a un 43.5% dos que prefiren o castelán.

CONCLUSIONES

A mostra pon de manifesto un índice aínda reducido de escolarización en lingua galega, debido loxicamente á recente implantación deste idioma no ensino. Só un 16.4% conta co que poderíamos considerar nivel básico de formación escolar en galego. Esta continxencia, unida a que unha parte da información se refire a períodos distantes na vida dos entrevistados, induce a considera-los resultados con certa cautela, á espera de que mostras máis amplas poidan confirmar algunhas das hipóteses aquí apuntadas.

A lingua cos compañeiros mantén moitas das tendencias xa descritas pola lingua habitual, dado que a variación deste uso respecto do escolar é reducida. É dicir, cos compañeiros tamén tenden a usar máis o galego as xentes maiores, as clases baixas, os que posúen só estudos primarios e os residentes no medio rural. En calquera caso, a incidencia do recinto escolar na conducta lingüística dos entrevistados parece pouco importante a vulgar pola afinidade dos usos habitual e cos compañeiros.

En cambio, a presenza do profesor e o maior grao de formalidade que implica a función docente amósanse como factores decisivos no cambio de comportamento lingüístico. Este influxo afecta fundamentalmente ós usuarios do galego que, en xeral, tenden a prescindir da súa lingua para acomodarse ó modelo lingüístico dominante na docencia.

No capítulo das preferencias lingüísticas para o ensino observamos, en primeiro lugar, un alto grao de neutralidade que interpretamos como unha opcionalidade equitativa entre galego e castelán, e en segundo, unha relativa relación das mesmas cos factores xerais de identificación dos entrevistados; en calquera caso tal relación é moito máis feble ca na conducta lingüística cos compañeiros, de xeito que parece existir unha maior predilección polo galego nos homes, nos entrevistados do medio rural e nas clases baixas. Sen embargo, coa lingua habitual as relacións aparecen algo máis definidas, no sentido de que a un maior emprego do galego parece corresponder unha maior preferencia por este idioma para o ensino. Este correlato amosa unha dirección contraria se partimos do uso do castelán.

Estes supostos mantéñense así mesmo na consideración da idoneidade do galego para o ensino. Na comparanza de preferencia e aptitude obsérvase certa coherencia, no senso de que, quen elixe o galego para a docencia tamén tende a avalialo máis apto para este labor. En calquera caso, o valor máis repetido é o que considera o galego igualmente apropiado có castelán para a función docente.

Aínda que as actitudes cara ó uso do galego como lingua habitual na escola son en xeral favorables, advertimos certa relación entre unha actitude máis positiva e o maior emprego deste idioma, e pola contra, unha algo máis negativa entre os castelanfalantes.

6. CRENZAS E ACTITUDES

6.1 As actitudes lingüísticas: Análise estatística

As relacións existentes entre os falantes e as súas linguas non son exclusivamente instrumentais. Normalmente existe un complexo vínculo afectivo entre unha lingua e os seus usuarios, o cal se complica aínda máis nas sociedades multilingües cando dous ou máis sistemas lingüísticos se reparten as funcións que as sociedades monolingües lles atribúen a distintas variedades. O estudio das actitudes lingüísticas considérase, pois, indispensable para coñecer os sentimentos e emocións que ós individuos lles suscita a lingua do seu propio grupo ou a de grupos distintos que conviven na mesma sociedade, e así poder comprender o grao de vitalidade dun idioma e o seu poder simbólico dentro da comunidade, orienta-la planificación lingüística, etc.

Seguindo á escola multicompoñencial, as actitudes lingüísticas constan dos seguintes compoñentes:

- *cognitivo*: todo o que conscientemente se sabe do obxecto lingüístico; serían as percepcións que cada individuo extrae da realidade a partir da súa experiencia persoal.
- *afectivo*: os valores e emocións que suscitan tanto as linguas como as variedades lingüísticas ou os seus falantes.
- *conductual*: parte activa das actitudes, que leva consigo unha conducta manifesta en relación co obxecto da actitude²⁰.

Co propósito de obter información ampla das actitudes que a poboación desta mostra piloto mantén sobre a lingua galega e os seus falantes, introducimos no cuestionario unha serie de preguntas que atinxen ós seus tres compoñentes. Intencionadamente, decidiuse incidir cun maior número de preguntas no afectivo, por consideralo o compoñente esencial das actitudes sociais, introducindo moitas menos cuestións referentes ó compoñente conductual, xa que este podía ser analizado cruzan-

²⁰ Fronte a esta escola, a monocompoñencial identifica a actitude social co compoñente afectivo. Considera que as actitudes son predisposicións a reaccionar que implican unha resposta avaliativa de achegamento ou evitación. Actúan entre os estímulos e as respostas, pero non se identifican nin con uns nin coas outras.

do variables actitudinais co uso lingüístico concreto. Dentro do compoñente afectivo entrarían as cuestións relacionadas coa actitude ante a extensión do uso, aquelas destinadas a descubrir certos estereotipos lingüísticos a partir da identificación de trazos psicolóxicos e sociolóxicos sobrexeneralizados dos galegofalantes e, finalmente, preguntas encamiñadas a estima-la adhesión grupal e os sentimentos dos individuos para o galego, como é o caso da actitude ante o feito de adaptarse á lingua do interlocutor cando este é galegofalante en contraposición coa actitude ante unha situación inversa, a posición adoptada á hora de identifica-la lingua propia dos galegos, ou a lingua que estes deben falar, etc. As preguntas relacionadas co compoñente cognitivo das actitudes lingüísticas serían aquelas que tratan de descubri-las apreciacións individuais da situación social do galego e dos seus falantes, é dicir, a utilidade do galego en comparación co castelán, as posibilidades que teñen os galegofalantes de adquirir prestixio e estatus, ou a lingua que identifica determinados marcos xeográficos e grupos sociais. Por fin, as cuestións referidas a cal debe se-la lingua materna para os nenos ou a lingua que deben fala-los galegos, ó tempo que tratan de descubrir un referente conductual, nalgúns casos poden denotar tamén sentimentos de lealdade ou deserción lingüísticas.

As probas estatísticas utilizadas nesta sección varían de acordo coas características das variables. Utilizamos probas paramétricas (análise da varianza, correlación de Pearson) cando traballamos con escalas de intervalos (tipo 'moi ben' 'ben' 'indiferente' 'mal' 'moi mal') e probas non paramétricas (X^2) cando as escalas son nominais ou categóricas. As puntuacións obtidas nas escalas ordinais transformáronse en rangos co obxecto de poder aplicar probas estatísticas máis potentes.

Co fin de simplifica-los datos, realizouse unha análise factorial coas variables actitudinais que estaban altamente correlacionadas. Aplícame-lo coeficiente de correlación de Pearson nas variables cuantitativas e o de rangos de Spearman²¹ nas variables ordinais, obtendo como resultado correlacións positivas que son significativas a un nivel de .01 ou .001 na maior parte dos casos.

As análises factoriais foron aplicadas ás escalas coas que se tratou de medi-la actitude ante a extensión do uso do galego e ás variables ordinais, dando nestas como datos de entrada unha matriz de correlacións de Spearman. Decidimos excluír de entre as primeiras a variable da actitude

²¹ A correlación entre variables serve para indicar ata que punto estas están relacionadas ou tenden a variar conxuntamente. A súa expresión cuantitativa oscila entre +1 e -1 (sendo +1 e -1 a correlación perfecta. O coeficiente de correlación de Pearson dá unha medida de relación lineal entre dúas variables: canto máis se pareza a unha liña recta a relación entre dúas variables, maior será o coeficiente de correlación que as une. O *r* de Spearman é axeitado cando se trata de variables que permiten a ordenación en rangos como mínimo.

ante o uso do galego na prensa (pregunta nº 75) pois os 305 casos non válidos distorsionaban os seus resultados, e cinco variables máis nas segundas que non podían ser integradas dentro de ningún factor (o nivel de estudos, o atractivo, a intelixencia, trazos de personalidade coma o pragmatismo, e o respecto de que gozan os galegofalantes en comparación cos castelanfalantes).

Na primeira análise obtivemos dous factores que explican as seguintes porcentaxes de varianza seguindo o método de extracción dos compoñentes principais: $F1 = 74.1\%$ e $F2 = 12.1\%$, acadando un 86.2% a porcentaxe total de varianza explicada. O primeiro factor, unha vez rotada a matriz, agruparía as variables relativas ó uso do galego nas institucións (concellos, Xunta, Facenda, Xustiza e Igrexa) e o segundo as relacionadas co uso do galego nos medios de comunicación (radio, televisión e publicidade). Sen embargo, o uso do galego nos actos relixiosos amosa a saturación máis baixa dentro da matriz factorial, e está relacionada con variables que non gardan relación coas demais institucións, polo que decidimos tratala como un factor independente, inducidos tamén porque consideramos que o papel socializador da Igrexa foi o suficientemente importante dende o punto de vista histórico como para merecer un estudio independente das demais institucións. A continuación amosámo-las ponderacións de cada variable dentro do factor en que foron agrupadas:

F1: *Actitude ante o uso do galego na Administración*

Actitude ante o uso do galego na Xunta.....	.86235
Actitude ante o uso do galego nos concellos.....	.85038
Actitude ante o uso do galego en Facenda.....	.79001
Actitude ante o uso do galego nun xuízo.....	.67611

F2: *Actitude ante o uso do galego nos medios de comunicación*

Actitude ante o uso do galego na televisión.....	.85940
Actitude ante o uso do galego na radio.....	.84131
Actitude ante o uso do galego na publicidade.....	.80490

F3: *Actitude ante o uso do galego nos actos relixiosos*

Actitude ante o uso do galego nos actos relixiosos.....	.84145
---	--------

Na segunda análise extraemos tres factores que explican en total o 63.4% da varianza ($F1 = 32.8\%$, $F2 = 18.7\%$, $F3 = 11.9\%$). O primeiro factor comprende as variables relacionadas coas posibilidades que teñen os galegofalantes de mellorar de posición na sociedade en que viven, polo que podemos identificalo como o factor do *estatus social*. Dentro do segundo agrúpanse tres variables a través das que se expresan os sentimentos dos entrevistados cara ó galego e ós seus usuarios e mailo grao de adhesión a esta lingua, denominándoo, pois, o factor da *solidariedade*. Finalmente, o último factor reúne dúas variables que indican as opinións sobre as posibilidades que teñen os galegofalantes para relacionarse

socialmente e facer amigos, polo que decidimos etiquetalo coma o factor que mide a *socialización*. As ponderacións de cada variable dentro do factor ó que pertencen son as seguintes:

F1: *Estatus social dos galegofalantes*

Posibilidades de ascenso profesional dos galegofalantes	_____	.83538
Posibilidades de ascenso profesional das persoas con forte acento galego	_____	.83010
Consideración social dos galegofalantes	_____	.57266

F2: *Solidariedade grupal*

Afabilidade dos galegofalantes	_____	.84947
Simpatía dos galegofalantes	_____	.79603
Beleza do galego	_____	.56409

F3: *Posibilidades de socialización:*

Posibilidades dos galegofalantes para facer amigos	_____	.83848
Posibilidades dos galegofalantes para relacionarse socialmente	_____	.78862

Tódalas preguntas relacionadas coas variables enriba indicadas foron formuladas sempre en comparación co castelán ou cos castelanfalantes (Vid. apéndice: preguntas nº 114 a 119, 122 e 125).

Como pode deducirse das etiquetas dos factores e das variables que agrupan, o primeiro e mailo terceiro factor dan conta das apreciacións individuais da realidade social do galego, polo que, xunto ás preguntas referidas á súa distribución por hábitat e segundo distintos grupos sociais, expresan o que é o compoñente cognitivo das actitudes lingüísticas.

Unha vez extraídos os factores, conservámo-las puntuacións factoriais dos suxeitos para utilizalas nos cálculos posteriores.

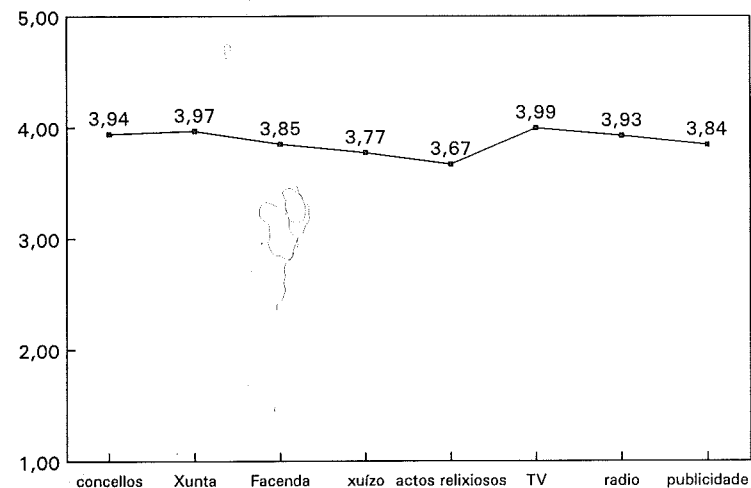
6.2 Actitudes lingüísticas ante a extensión do uso do galego

Como xa avanzamos antes, as escalas de intervalo coas que traballamos neste apartado constan dos seguintes niveis: 1. 'moi mal' 2. 'mal' 3. 'indiferente' 4. 'ben' 5. 'moi ben'²². Estas escalas empregan números cardinais, polo que os valores numéricos asociados con elas son cuantitativos e permiten o uso de operacións aritméticas de distinto tipo. Como pode verse, os valores numéricos asignados ós niveis de cada variable van do 1 ó 5, identificando o 1 coa resposta máis negativa e o 5 coa máis positiva para o galego, de modo que podemos situar as respostas de cada individuo nun contínuo actitudinal no que valores altos están correlacionados con actitudes positivas e á inversa.

²² A práctica habitual nos traballos sobre as actitudes lingüísticas é considerar que nas escalas de intervalos as diferenzas iguais entre dous puntos calquera da escala son idénticas entre si. Neste traballo, as diferenzas entre 1 e 2 pódense considerar iguais ás diferenzas entre 2 e 3, entre 3 e 4 e entre 4 e 5.

Tomando as variables que entran nestes tres factores independentemente e calculando as puntuacións medias de cada unha, comprobamos na gráfica 33 que as actitudes respecto do uso do galego en ámbitos anteriormente reservados para o castelán están moi próximas ó 'ben', do que se deduce que as puntuacións medias de cada un dos factores deste apartado tamén estarán moi próximas ó 'ben'.

Gráfico 33. ACTITUDES ANTE O USO DO GALEGO EN DIFERENTES ÁMBITOS

Como recordaremos, excepto para a medición da actitude ante o uso do galego nos actos relixiosos (variable que constitúe por si mesma un factor), para poder observala posición dos individuos nos outros dous factores, as puntuacións orixinais tiveron que ser convertidas en puntuacións estandarizadas. Expresaremos, pois, estas posicións en termos de desviacións estándar respecto da media (que se iguala a cero), de modo que aqueles que teñan un valor Z por riba de cero amosarán unha actitude máis positiva cá media, e os que o teñan por debaixo máis negativa.

As principais variables independentes relacionadas coa actitude cara ó uso do galego nos medios de comunicación e os actos relixiosos son a lingua habitual e os estudos. Para explicala variación de resposta respecto do uso do galego na Administración son significativas, ade-

mais da lingua habitual e a idade, a interacción entre lingua habitual e lingua materna por unha banda e entre lingua habitual, idade e hábitat pola outra²³.

Tendo en conta que nas comunidades onde conviven dúas linguas a lingua habitual dun individuo non coincide sempre coa súa lingua materna, e que os cambios de lingua a miúdo teñen aquí unha significación social subxacente, é esperable que esta última incida máis nas actitudes lingüísticas dos falantes cá primeira. Xa vimos en seccións anteriores que nesta mostra provisional só o 56.1% dos que aprenderon a falar en galego usa habitualmente só esta lingua, mentres un 39.5% pasou a falar máis galego ca castelán; do mesmo modo, só un 34.8% dos que teñen como lingua materna o castelán seguen a falar só castelán, en tanto que un 44.5% fala agora máis castelán ca galego. Isto repercute, en certa medida, no feito de que a lingua materna dos entrevistados non resulte significativa para explica-la variación da opinión ante o uso do galego, ou só o sexa en interacción coa súa lingua habitual.

O vínculo entre lingua habitual e hábitat plásmase no incremento do uso do castelán na medida en que pasamos do rural ó urbano, polo que as diferencias nas puntuacións debidas ó hábitat (bastante máis baixas no caso do urbano) podería levarnos a unha conclusión errada sobre a súa significación. Estas débense, en realidade, á lingua habitual dos que residen en cidades (castelán ou predominantemente castelán).

No que se refire ás actitudes ante o feito de usa-lo galego na Administración, son os individuos que tiveron o galego como lingua materna, pero que agora falan case sempre castelán, os que amosan a puntuación máis baixa de tódolos grupos ($Z = -.81$), seguidos dos monolingües iniciais en castelán que non cambiaron de lingua ($Z = -.55$) ou que agora falan máis galego ca castelán ($Z = -.43$); tódolos bilingües ini-

²³ Os valores F e P para cada variable independente nos ámbitos analizados son os seguintes:

Actitude ante o uso do galego na Administración:		
	F	P
Lingua habitual	5.580	.001
Idade	7.157	.000
Interacción lingua habitual-lingua materna	3.307	.006
Interacción lingua habitual-lingua materna-idade-hábitat	2.286	.006

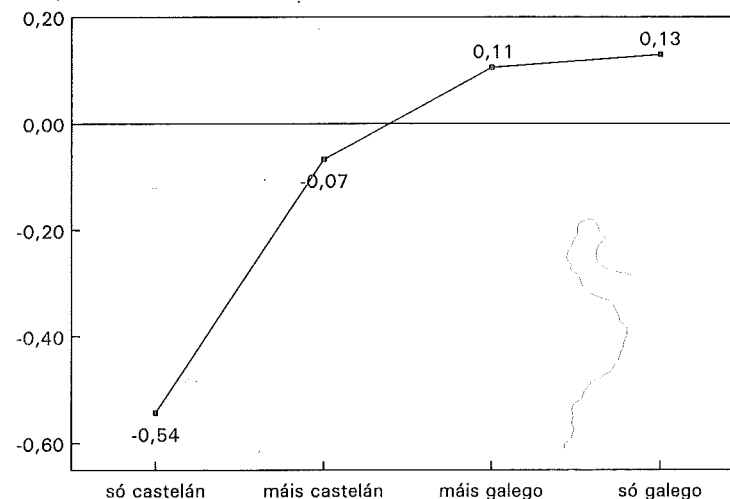
Actitude ante o uso do galego nos medios de comunicación:		
	F	P
Lingua habitual	2.995	.030
Estudios	9.121	.000

Actitude ante o uso do galego nos actos relixiosos:		
	F	P
Lingua habitual	8.155	.000
Estudios	8.691	.000

ciais manteñen, sen embargo, puntuacións por enriba da media, especialmente aqueles que falan só ou preferentemente galego, cun valor Z algo superior a .50.

O que denotan as puntuacións amosadas no gráfico 34 segundo a lingua habitual é que a opinión dos individuos é tanto máis positiva neste factor canto máis frecuente é o seu uso do galego.

Gráfico 34. ACTITUDE ANTE O USO DO GALEGO NA ADMINISTRACIÓN SEGUNDO LINGUA HABITUAL

As desviacións beta da lingua habitual axustadas para a lingua inicial son as seguintes²⁴:

Só castelán	-.50
Máis castelán	-.08
Máis galego	.09
Só galego	.14

Nos gráficos seguintes pódese observar que sucede o mesmo coa actitude ante o uso do galego nos medios de comunicación e nos actos relixiosos: canto maior é a frecuencia do galego como lingua habitual, mellor é a actitude ante a súa presenza nestes ámbitos, canto máis frecuente é o uso do castelán, menos favorablemente se posicionaron os

²⁴ Os valores axustados amosan o efecto de certa categoría dentro dun factor dado, despois da variación debida a outros factores e covariantes que fosen tomados en consideración.

entrevistados ante este feito (aínda que cómpre non esquecer que a actitude global da mostra está moi próxima ó 'ben').

Gráfico 35. ACTITUDE ANTE O USO DO GALEGO NOS ACTOS RELIXIOSOS SEGUNDO A LINGUA HABITUAL

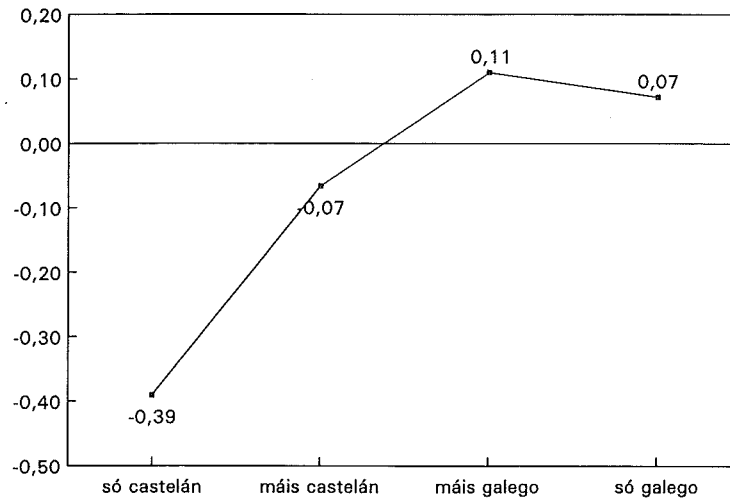
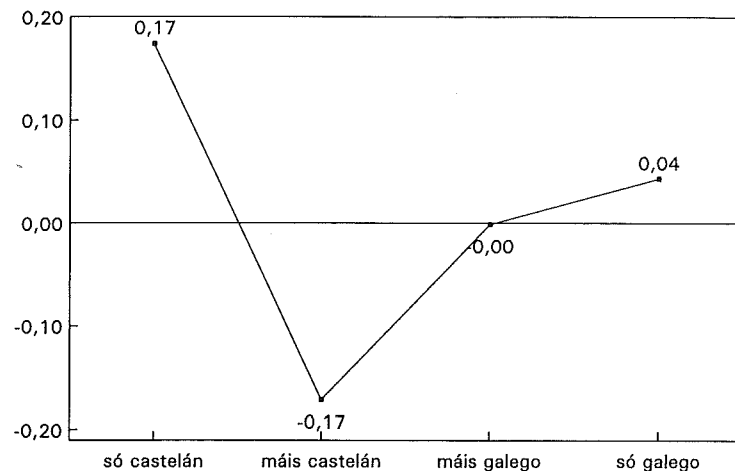

Gráfico 36. ACTITUDE ANTE O USO DO GALEGO NOS MEDIOS DE COMUNICACIÓN SEGUNDO LINGUA HABITUAL

Como xa dixemos, a interacción entre a idade dos entrevistados e maila súa lingua habitual resulta significativa para a explicación da varianza no primerio factor ($P = 0.031$). Os que falan predominantemente castelán e teñen 61 ou máis anos presentan as puntuacións máis baixas neste factor ($Z = -.87$), seguidos dos monolingües en castelán que teñen unha idade comprendida entre os 26 e os 40 anos ($Z = -.72$). Sen embargo, este mesmo grupo de idade ten as puntuacións máis altas cando a súa lingua habitual é o galego ($Z = .44$), seguidos daqueles que falan máis galego e teñen entre 16 e 25 anos ($Z = .40$). A interacción entre lingua habitual, hábitat e idade tamén resulta aquí significativa ($P = .006$). De entre os individuos incluídos no grupo de idade máis novo que se consideran monolingües en castelán, os que residen en cidades son menos partidarios de que se empregue o galego cós que residen en vilas; do mesmo xeito, aqueles que falan 'máis galego ca castelán' e teñen entre 41 e 60 anos ou máis de 60 amosan actitudes menos negativas se viven no rural. A continuación poden verse as desviacións estándar de cada grupo:

Individuos de 16 a 25 anos que falan só castelán:

Rural:	$Z = .13$
Vila:	$Z = -.15$
Cidade:	$Z = -.75$

Individuos de 41 a 60 anos que falan máis galego ca castelán:

Rural:	$Z = .21$
Vila:	$Z = .30$
Cidade:	$Z = -.10$

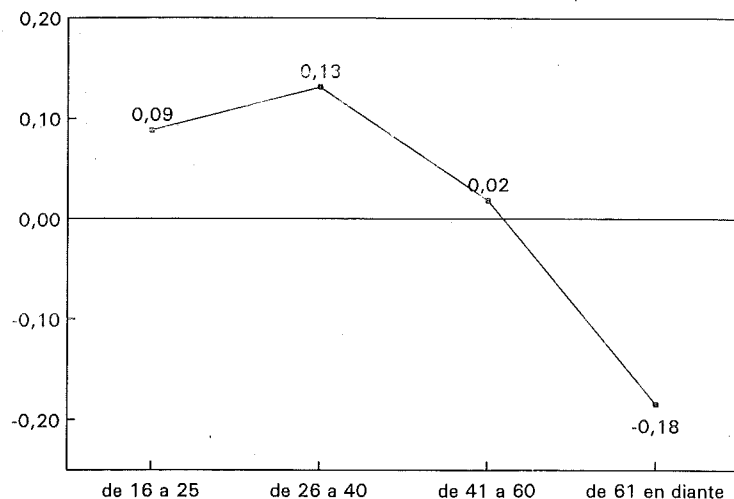
Individuos de 61 en diante que falan máis galego ca castelán:

Rural:	$Z = -.37$
Vila:	$Z = -.42$
Cidade:	$Z = .00$

Estimando independentemente os grupos de idade obsérvase un descenso da actitude favorable nos máis vellos, sendo os de idades comprendidas entre 26 e 40 anos os que ofrecen as puntuacións máis por riba da media.

En conclusión, os cambios de lingua pesan máis sobre as actitudes cara ó uso do galego na Administración nos galegofalantes ca nos castelanfalantes iniciais. O crecente abandono do galego como lingua habitual parece acarretar posicionamentos desfavorables respecto á ampliación das súas funcións, pero o abandono do castelán non implica necesariamente posicionamentos favorables para o idioma galego (tanto os castelanfalantes iniciais que cambiaron de lingua coma os que non o fixeron teñen puntuacións negativas neste factor). Polo demais, existe un paulati-

Gráfico 37. ACTITUDE ANTE O USO DO GALEGO NA ADMINISTRACIÓN SEGUNDO A IDADE

no ascenso das puntuacións positivas a medida que aumenta o uso do galego como lingua habitual, sendo os bilingües iniciais os que se destacan máis positivamente. Segundo os grupos de idade, destaca a incidencia da lingua habitual nos que teñen entre 26 e 40 anos, xa que se manifestan como o grupo máis favorable cando falan galego e bastante desfavorablemente cando o fan en castelán (aínda que superados polos máis vellos). O hábitat incide positivamente nas actitudes se é rural e negativamente se é urbano.

Contrariamente ó que vimos dicindo, non parece haber variación de resposta producida pola idade e o hábitat (ou a interacción entre esas variables e a lingua materna ou a lingua habitual) en actos relixiosos ou nos medios de comunicación. Aquí só os estudos feitos e a lingua habitual dos individuos se manifestan claramente relacionadas coa súa actitude. Xa vimos nos gráficos 35 e 36 a dirección das actitudes segundo a lingua habitual; vexamos agora como inciden nelas o nivel de estudos dos entrevistados. Nos gráficos 38 e 39 poderemos comprobar que a medida que aumenta o nivel de estudos dos individuos, a actitude vaise tornando máis positiva. Obsérvase que os entrevistados con puntuacións por debaixo da media son os que carecen de estudos ou os que só fixeron estudos primarios (completos ou incompletos), mentres que están moi

por riba da media os que accederon á universidade, seguidos dos que teñen estudos de formación profesional ou bacharelato.

Gráfico 38. ACTITUDE ANTE O USO DO GALEGO NOS MEDIOS DE COMUNICACIÓN SEGUNDO GRAO DE ESTUDIOS

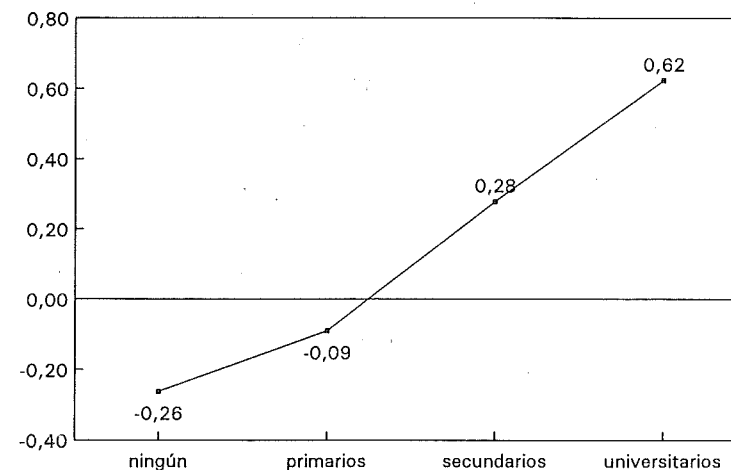
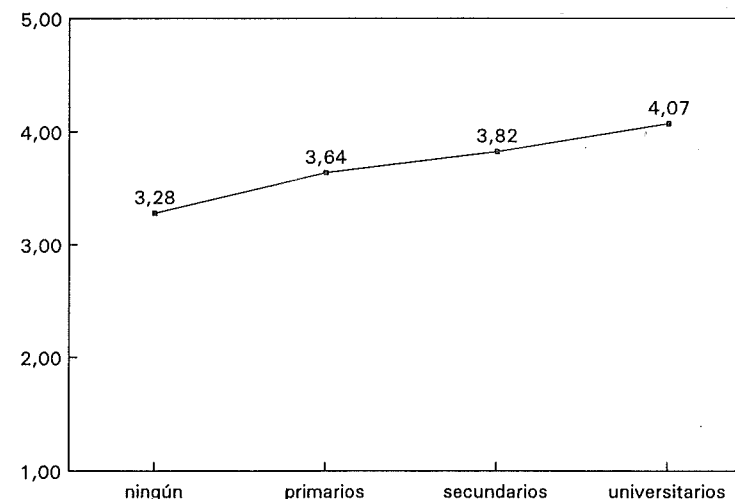

Gráfico 39. ACTITUDE ANTE O USO DO GALEGO NOS ACTOS RELIXIOSOS SEGUNDO O GRAO DE ESTUDIOS

Non é doado determinar cal pode se-la causa da repercusión do grao de estudos nestes factores cando non repercuten na actitude ante o uso do galego na Administración. Sabemos que o conservadurismo lingüístico caracterizou sempre os ámbitos relixiosos: nestes persistiu o emprego do latín séculos despois de que deixase de ser lingua viva, pois críase que as linguas románicas del derivadas non eran máis que sucesións corruptas da primeira, non aptas para expresar a través delas a palabra de Deus. Cando o castelán substituíu o latín na liturxia, o galego era aínda a lingua utilizada en interaccións informais, íntimas ou familiares pola maior parte da xente. Polo tanto, puidera ocorrer que nos actos relixiosos, onde o prestixio da lingua utilizada connota actitudes de devoción e de respecto, a xente sexa máis remisa á extensión do uso do galego. Hai que ter en conta, ademais, o feito de que o uso do galego pode parecer máis natural e, polo mesmo, ser mellor aceptado en ámbitos onde o proceso de normalización comezou hai anos ca naqueloutros nos que este proceso non empezou aínda e onde o uso do galego se debe a iniciativas persoais moi illadas. Os datos ofrecidos por Ferro Ruibal²⁵ sobre o papel histórico da Igrexa na situación social do galego poden axudarnos a comprender-la incidencia que ten o nivel cultural nas actitudes dos individuos respecto ó uso do galego na liturxia. Se o aumento do nivel cultural vai emparellado cun aumento do agnosticismo, é comprensible que sexan os máis agnósticos os que menos se deixen influír pola postura que as institucións eclesiásticas adoptaron respecto ó uso do galego.

6.3 Prexuízos lingüísticos dos entrevistados

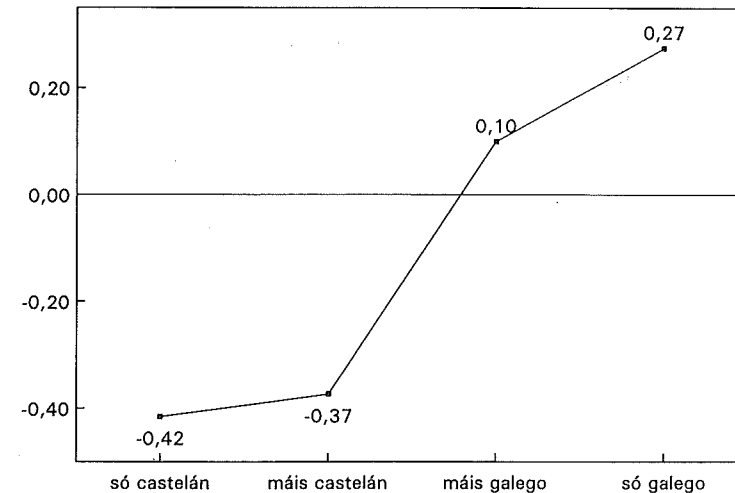
Algunhas das preguntas introducidas no cuestionario tentaban descubri-los prexuízos lingüísticos dos entrevistados. Partindo do concepto de prexuízo como un xuízo apriorístico non fundamentado, que comporta emocións favorables ou desfavorables producidas polo obxecto do prexuízo, podemos incluír neste apartado tanto os estereotipos lingüísticos dos entrevistados, é dicir, a percepción de trazos de personalidade sobrexeneralizados nos galegofalantes (intelixencia, atractivo, simpatía, afabilidade, etc.), presuntamente deducidos das características da súa fala, como as súas actitudes reprobatorias ante conductas de 'autoafirmación lingüística'.

Estas preguntas deron lugar a dous tipos de escalas: unha ordinal de tres niveis (1. 'menos', 2. 'igual', 3. 'máis') que, como xa dixemos, sometemos a unha análise factorial despois de converte-las puntuacións individuais en rangos; e outra nominal ou categórica, que contén as posibilidades de resposta 'sí', 'non'.

²⁵ Segundo os datos ofrecidos por este autor a porcentaxe de escépticos é maior entre universitarios (16.5%) ca entre a xente con estudos primarios (1.7%). Vid. "Lingua galega e relixión", Grial, 107, 1990, pp. 335-357.

Algunhas das variables relacionadas cos estereotipos lingüísticos (nivel de intelixencia, de atractivo ou de pragmatismo dos galegofalantes en comparación cos castelanfalantes, etc.; vid. apéndice: preguntas 113, 119, 123, ...) non foron consideradas para poder acomoda-las demais ó factor e por considerar que eran as menos susceptibles de constituíren entrada para un estereotipo lingüístico co método da resposta directa²⁶. As tres restantes (vid. apéndice: preguntas 121, 122, 125) integran o factor referido á solidariedade grupal, que, recordaremos, agrupaba variables relativas á simpatía e afabilidade dos galegofalantes e á beleza do galego. A resposta maioritaria ás preguntas que compoñen dito factor é 'igual': esta supera o 80%, con escasa variación nas porcentaxes entre unhas variables e outras.

Gráfico 40. O FACTOR SOLIDARIEDADE SEGUNDO A LINGUA HABITUAL

No factor da solidariedade grupal só parece incidi-la lingua habitual do entrevistado ($F = 4.828$, $P = .001$) e a interacción desta coa lingua materna ($F = 2.427$, $P = .034$). Como pode verse no gráfico 40, a tendencia de resposta dentro dos distintos niveis é a mesma cá xa vista en variables anteriores: canto máis frecuente é o uso do galego máis tenden-

²⁶ O método de medición indirecta máis utilizado para descubri-los estereotipos lingüísticos é o do *matched-guise*. Con el, os respondentes ignoran que o que realmente están cualificando é un grupo lingüístico concreto, o cal non se puido ocultar co procedemento da pregunta directa. A inadecuación do método do cuestionario puido ser un dos motivos polos que a penas se descubre este complexo de estereotipos, aínda que non temos probas para asegura-la súa existencia.

cia hai de responder a favor dos galegofalantes. Como sucedía coa actitude ante o uso normal do galego na Administración, son os que aprenderon o galego como primeira lingua, e actualmente falan máis frecuentemente castelán, os que presentan as puntuacións máis baixas ($Z = -.65$) de tódolos grupos, seguidos dos bilingües iniciais que tamén falan máis castelán ca galego ($Z = -.49$) e dos monolingües en español que non cambiaron de lingua ($Z = -.47$). Os que mostran as actitudes máis favorables neste factor son, en troques, os monolingües iniciais en galego que o conservan como o seu único idioma, o cal se pode interpretar como un trazo de adhesión ó propio grupo lingüístico.

A outra variable que entra nesta parte extrae as opinións dos entrevistados sobre a conveniencia de que nunha interacción entre interlocutores que falan idiomas distintos, un converxa cara á lingua do outro. Introducimos dúas cuestións que tratan o tema dende as dúas perspectivas posibles en Galicia: converxencia cara ó sistema lingüístico do interlocutor galegofalante ou converxencia cara ó do castelanfalante. Trátase aquí dunha escala categórica, polo que lle aplicamos probas estatísticas non paramétricas X^2 .

O que se desprende das frecuencias é unha clara tendencia a considerar que non é correcto persistir falando unha lingua cando o interlocutor o fai na outra. Sen embargo, hai unha marcada redución das respostas negativas cando a persoa que se resiste á converxencia lingüística é un galegofalante. Isto condúcenos a concluír (sempre coa cautela que nos impón a provisionalidade desta mostra) que a autoafirmación lingüística se considera menos ilícita cando a fai un galegofalante:

¿ESTÁ BEN FALARLLE CASTELÁN A UN GALEGOFALANTE?

	%
Si	27.4
Non	72.6

¿ESTÁ BEN FALARLLE GALEGO A UN CASTELANFALANTE?

	%
Si	42.2
Non	57.6

En relación con este feito cómpre ter en conta que non son exactamente as mesmas variables as que están relacionadas con ámbalas dúas preguntas. Namentres a actitude ante o feito de que se fale castelán a alguén que fale galego está relacionada coa lingua materna, coa lingua habitual e coa clase social dos entrevistados, estas non parecen ter nada que ver coa actitude ante o feito de falarlle galego a un castelanfalante; o hábitat de residencia, pola súa banda, resulta moito máis significativo para explica-la varianza de resposta no primeiro caso ($P = .0000$) ca no segundo ($P = .040$). Respecto desta variable, lembremos que está altamente correlacionada tanto coa lingua inicial como coa lingua habitual, aumentando a presenza do galego a medida que nos ache-

gamos ó rural; polo tanto, sempre que a lingua materna ou a lingua habitual sexan significativas, o hábitat só o será secundariamente. Outro tanto sucede coa clase social autoestimada polo entrevistado; a súa significación probablemente sexa debida á correlación que garda coa lingua inicial e a lingua habitual: a frecuencia do galego descende a medida que o fai a clase social. Así pois, podemos reduci-los factores que inciden na variación de resposta á lingua materna e á lingua habitual no caso da converxencia lingüística cara ó galego, e ó hábitat, no caso da converxencia cara ó castelán.

A presenza do galego como lingua habitual parece incidir negativamente na opinión que lles merece ós entrevistados que se fale castelán a un galegofalante. Como se ve na táboa 37, hai un aumento progresivo das respostas negativas a medida que aumenta o uso do galego, dándose unha diferenza de ata 44.3 puntos entre os monolingües en galego e os monolingües en castelán. A lingua inicial incide de forma semellante, posto que son os bilingües e os galegofalantes iniciais os que manteñen unha actitude máis desfavorable ante este feito.

Táboa 37. Actitude ante a non converxencia lingüística segundo a lingua materna e a lingua habitual

¿Está ben falarlle castelán a un galegofalante?	Lingua materna			Lingua habitual			
	castelán	as dúas	galego	só castelán	máis castelán	máis galego	só galego
si	38.4%	18.4%	22.0%	61.7%	34.6%	20.5%	17.4%
non	61.6%	81.6%	78.0%	38.3%	65.4%	79.5%	82.6%

Respecto ó hábitat, descartarémolo de entre as variables relacionadas con esta pregunta por estar moi correlacionado coa lingua habitual e coa lingua materna, pero si está relacionado coa pregunta de se está ben falarlle galego a un castelanfalante, xa que nesta non o están as outras dúas variables. Son os das vilas os que dan a porcentaxe máis alta de respostas negativas (66.2%), acadando os 20 puntos de diferenza sobre os do rural:

Táboa 38. Actitude ante a non converxencia lingüística segundo o hábitat

¿Está ben falarlle galego a un castelanfalante?	Hábitat		
	rural	vila	urbano
si	46.9%	33.8%	42.0%
non	53.1%	66.2%	58.0%

Como pode observarse na táboa que cruza os resultados das dúas preguntas, a porcentaxe dos que cren que está ben falarlle galego a un castelanfalante e mal falarlle castelán a un galegofalante (50%) é moito máis alta cá dos que pensan que non está ben falarlle galego a un castelanfalante pero si está ben falarlle castelán a un galegofalante (11.1%):

Táboa 39. Actitude ante a converxencia lingüística en castelán e en galego

¿Está ben falarlle castelán a un galegofalante?	¿Está ben falarlle galego a un castelanfalante?	
	si	non
si	49.5%	11.1%
non	50.5%	88.9%

Foron os galegofalantes os que produciron esta diferenza nas porcentaxes, como se aprecia ó cruza-las dúas variables controladas pola lingua habitual: de tódolos que teñen o castelán como única lingua, só un 26.7% cre que está ben falarlle castelán a un galegofalante e mal falarlle galego a un castelanfalante (porcentaxe que descende ata o 19.7% no caso dos que falan moi esporadicamente galego); sen embargo, un 65.9% dos que usan só galego e un 61.5% dos que falan máis galego, pensa xustamente o contrario (que está ben falarlle galego a un castelanfalante e mal falarlle castelán a un galegofalante). A isto debemos engadi-lo 33.3% de bilingües que falan máis castelán ca galego, os cales están a favor de que un galegofalante se dirixa na súa lingua habitual a un receptor castelanfalante, pero defenden a converxencia lingüística cando o emisor é un castelanfalante e o receptor un galegofalante.

Para explicar posturas aparentemente tan contradictorias, convén ter en conta varios feitos. En primeiro lugar, que os motivos que inducen ós castelanfalantes a responder como o fan probablemente sexan distintos dos motivos que condicionan a resposta dos galegofalantes. E, en segundo lugar, que posiblemente dentro dos monolingües en galego haxa un sentimento de identidade e autoafirmación lingüística máis forte ca no grupo dos monolingües en castelán, o que pode explicar que conserven o seu monolingüismo pese a estaren instalados nun idioma minorizado.

6.4 Conciencia Sociolingüística dos entrevistados

Nesta sección incluiremos aquelas variables relacionadas coas crenzas sobre a situación social do galego e mais dos seus falantes: apreciación da utilidade do galego en relación co castelán, da normalidade do seu uso en determinados tipos de hábitats e por grupos sociais específicos (nenos, vellos, xente con estudos e xente sen estudos), ou da existencia de obstáculos que lles dificulte ós galegofalantes o ascenso de clase ou a relación social. En sociolingüística, as crenzas teñen interese por diversos motivos, entre eles porque serven para xustificar determinados afectos e sentimentos ante a lingua.

O grupo de preguntas relacionadas coa identificación de lingua galega e certo tipo de hábitat (preguntas 127 a 129), estaban inicialmente pensadas para dar conta da parte afectiva das actitudes lingüísticas, pero, dada a súa formulación ambigua, entendemos que os entrevistados as interpretaron como apelacións ás súas percepcións persoais dunha reali-

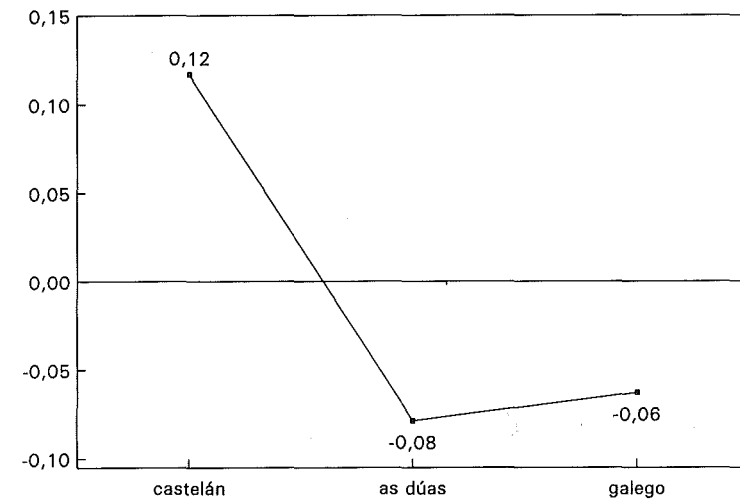
dade obxectiva, polo que finalmente decidimos incluílas neste epígrafe. Todas elas foron formuladas como afirmacións categóricas que os respondentes debían admitir ou rexeitar, dando lugar a unha escala nominal con dúas alternativas, 'si' ou 'non'.

A este mesmo tipo de escala pertencen as variables referidas á lingua que os respondentes cren que falan grupos sociais concretos; nelas establecéronse os niveis de 'castelán', 'galego', 'indiferente'.

As demais constitúen escalas ordinais, unha delas tratada como un factor independente (a opinión sobre a utilidade do galego) e as outras agrupadas nos factores xa mencionados do estatus social e da capacidade de relación social dos galegofalantes.

Só a lingua materna resultou estar relacionada coa dispersión das respostas no factor do estatus social ($F = 3.095$, $P = .046$), dispersión mínima, xa que as porcentaxes en 'igual' están por enriba do 80% en tódolos casos.

Gráfico 41. O FACTOR ESTATUS SEGUNDO A LINGUA MATERNA

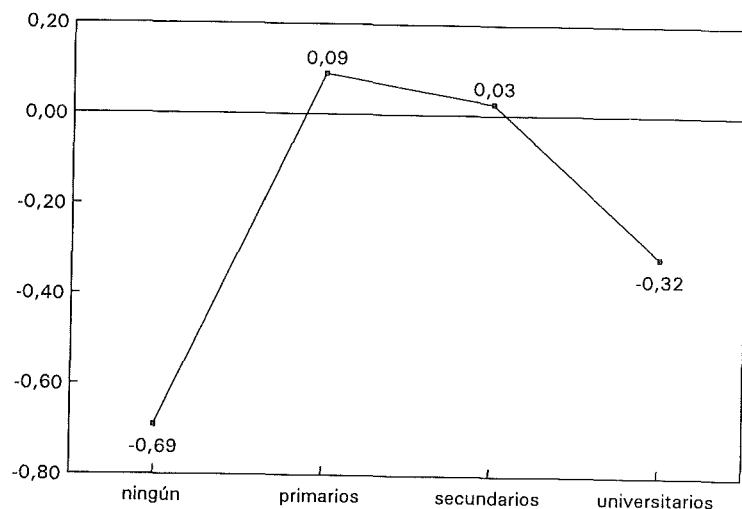
No cruzamento anterior vemos que as puntuacións que están por enriba da media pertencen ós que aprenderon a falar en castelán; os que tiveron o galego como lingua inicial, sen embargo, presentan as puntuacións máis baixas, en tanto que os bilingües iniciais se colocan nunha situación intermedia entre os dous grupos. Polo tanto, aínda tendo presente que a maioría da poboación da mostra considera que os galegofalantes teñen as mesmas posibilidades de mellorar profesional e socialmente cós castelanfalantes, hai unha lixeira variación de opinión segundo cal sexa a

lingua materna dos entrevistados. De tódolos grupos quen máis tende a crer que o galego dificulta o ascenso no estatus social son os que o teñen como lingua materna, mentres que os castelanfalantes iniciais son os que menos comparten esta opinión.

No que atinxe ás posibilidades de relación social dos galegofalantes, as puntuacións neste factor varían de acordo co nivel de estudos ($F = 8.193$, $P = .000$) e coa interacción entre lingua habitual e lingua materna ($F = 3.099$, $P = .009$) por unha banda, e hábitat e estudos pola outra ($F = 2.426$, $P = .025$).

Os que non cursaron ningún estudo e os que fixeron carreiras universitarias coinciden en presentar puntuacións negativas moi por debaixo da media: $Z = -.69$ e $Z = -.32$ respectivamente.

Gráfico 42. O FACTOR SOCIALIZACIÓN SEGUNDO O GRAO DE ESTUDIOS

Da interacción entre os estudos e mailo hábitat resulta que os individuos que cursaron estudos universitarios e residen en vilas son, de tódolos grupos, os que maiormente expresan a crenza de que os galegofalantes non teñen as mesmas posibilidades de relacionarse socialmente, senón menos ($Z = -1.30$), seguidos moi de preto dos que carecen de estudos. Dentro deste grupo, esa mesma crenza afiánzase progresivamente na medida en que nos achegamos ó urbano:

Rural: $Z = -.57$

Vilas: $Z = -.74$

Urbano: $Z = -.87$

Os que se manifestan en sentido contrario son aqueles outros que, ademais de asistir á universidade, viven en cidades ($Z = .25$).

Comezando coas variables sobre a presenza do galego en distintos tipos de hábitat, dáse un descenso da resposta 'si' no que vai do rural ó urbano que acada os 47.3 puntos de diferenza:

O galego é a lingua propia das...

	Cidades	Vilas	Aldeas
Si	50.9	80.8	98.2
Non	49.1	19.0	1.8

Das frecuencias anteriores podemos deducir que a xente tende a apreciar que a lingua galega está moito menos estendida no hábitat urbano ca nos outros dous, concentrando practicamente toda a súa vitalidade nas vilas e aldeas. Na táboa tamén se observan unhas altas porcentaxes de individuos que cren que o galego é a lingua característica das vilas e aldeas, pero non o é das cidades:

Táboa 40. Identificación do galego con certos tipos de hábitat

O galego é a lingua propia das cidades	O galego é a lingua propia das vilas		O galego é a lingua propia das aldeas	
	si	non	si	non
si	62.1%	3.2%	51.4%	22.2%
non	37.9%	96.8%	48.6%	77.8%

Como vimos en epígrafes anteriores, hai unha diminución efectiva na práctica do galego a medida que o lugar de residencia cobra características urbanas, polo que, neste punto, se aprecia unha visión bastante fiel da realidade por parte dos individuos.

As respostas á presenza do galego nas cidades e nas vilas non están relacionadas con ningunha variable en particular, pero si o está a visión do galego como lingua característica do rural, concretamente coa lingua materna e a lingua habitual:

Táboa 41. O galego como lingua da aldea segundo a lingua materna e a habitual

O galego é a lingua propia das aldeas	Lingua materna			Lingua habitual			
	castelán	dúas	galego	só castelán	máis castelán	máis galego	só galego
si	94.5%	100.0%	100.0%	93.3%	96.2%	99.4%	100.0%
non	5.5%			6.7%	3.8%	.6%	

Como se observa na táboa anterior tódolos galegofalantes e bilingües iniciais cren que o galego é a lingua propia da aldea, porcentaxe que descende lixeiramente no caso dos que aprenderon a falar en castelán. Esta mesma tendencia repítese coa lingua habitual: hai un aumento progresivo da resposta 'si' a medida que o galego vai prevalecendo como lingua habitual dos respondentes. Isto pode ser explicable polo feito de que a maior

parte da xente que fala galego ou que o ten como lingua inicial é de orixe rural, e unha boa porcentaxe deles trasladáronse despois ás cidades. Este coñecemento directo do que sucede en ambos medios colócaos nunha posición vantaxosa para avalia-la situación do galego nos mesmos.

Outro dos aspectos que incluímos nesta sección foi o estudio das apreciacións que teñen os individuos sobre os usos lingüísticos reais na súa comunidade. Como se sinalou previamente, a conciencia sobre o uso que nos interesaba descubrir tiña que ver coa lingua dos nenos, dos vellos, e co nivel de estudos dos cidadáns.

Os resultados globais das apreciacións da lingua que falan os vellos e os nenos aparecen nos gráficos 43 e 44, mentres que os cruzamentos que máis discriminan reflíctense nas táboas 42, 43 e 44. Como se verá, son as variables relacionadas coa lingua habitual e co hábitat as preponderantes; das outras pouco hai que dicir, xa que polo que respecta ó sexo, por exemplo, non podemos rexeitar que as diferencias sexan debidas ó azar.

Gráfico 43. A XENTE NOVA FALA

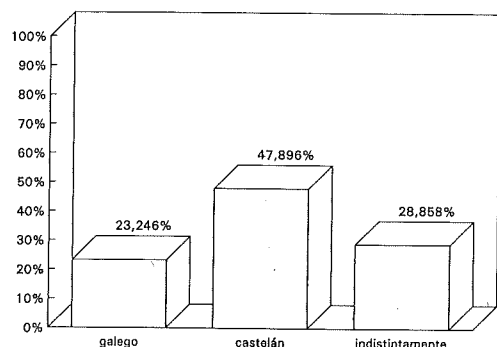
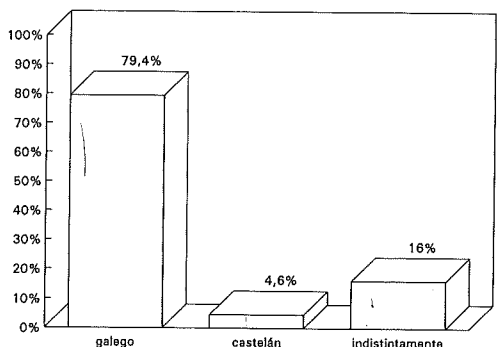

Gráfico 44. OS VELLÓS FALAN

Táboa 42. Estimación da lingua que falan os nenos e os vellos segundo a lingua habitual.

	Lingua habitual			
	só castelán	máis castelán	máis galego	só galego
<i>Lingua dos nenos</i>				
castelán	70.0%	58.7%	46.9%	34.7%
galego	5.0%	11.5%	26.5%	33.5%
indistintamente	25.0%	29.8%	26.5%	31.8%
<i>Lingua dos vellos</i>				
castelán	11.7%	9.6%	1.2%	2.3%
galego	70.0%	56.7%	82.7%	93.1%
indistintamente	18.3%	33.7%	16.0%	4.6%

Táboa 43. Estimación da lingua que falan os nenos e os vellos segundo o hábitat de residencia

	Hábitat		
	rural	vila	urbano
<i>Lingua dos nenos</i>			
castelán	40.3%	53.2%	60.0%
galego	31.0%	19.9%	18.0%
indistintamente	28.7%	27.0%	32.0%
<i>Lingua dos vellos</i>			
castelán	2.7%	2.8%	12.0%
galego	86.8%	80.3%	59.0%
indistintamente	10.5%	16.9%	29.0%

Pode observarse que entre os monolingües en castelán hai unha tendencia xeneralizada a crer que a xente máis nova fala a mesma lingua ca eles. Tan só un 5% cre que hoxe en día os nenos falan galego habitualmente. Son os galegofalantes, pola contra, os que en maior medida estiman que os vellos falan galego, chegando ata un 93.1%, que contrasta moito coas crenzas sobre a lingua dos nenos, xa que neste grupo a distribución é moi equilibrada. Canto máis galego fala o individuo menos diferencias hai nas porcentaxes entre os que responden a calquera das tres opcións.

En canto ó hábitat de procedencia, nos entrevistados do urbano reflíctese unha diferenza de 20 puntos na súa apreciación de cal é a lingua que falan os vellos, xa que fronte ó 79.4% do total da mostra que contesta que a lingua dos vellos é o galego, esta porcentaxe redúcese a un 59% no urbano a favor da resposta 'indiferente' (preto dun 30%).

Unha proba de que as crenzas son percepcións persoais e distintas en cada individuo dunha mesma realidade témola en que estas non sempre coinciden cos usos reais. Así, mentres que un 54.3% da poboación máis vella da mostra é monolingüe en galego, nas táboas precedentes as respostas dos entrevistados están por riba desta cantidade: un 93.1% dos que teñen como lingua habitual 'só galego' cre que os vellos falan galego, mentres que a porcentaxe de monolingües en castelán que cren que o galego é a lingua propia dos vellos sobe a un 70%. Tendo en conta o

hábitat podemos concluir algo semellante, xa que tan só os do urbano se aproximan ó uso real.

En canto ás crencas sobre que lingua falan os que non teñen estudos dáse un fenómeno contrario ó visto anteriormente. Neste caso, son os que falan habitualmente só galego os que estiman maioritariamente que os individuos sen estudos falan por regra xeral galego (78.2%). Curiosamente, canto máis castelán se fala máis baixas son as porcentaxes neste valor, sendo nos que falan habitualmente só castelán onde maiormente subsiste a idea de que a xente sen estudos fala só castelán.

Táboa 44. Estimación da lingua que fala a xente sen estudos segundo a lingua habitual

A xente sen estudos fala	Lingua habitual			
	só castelán	máis castelán	máis galego	só galego
castelán	18.3%	9.6%	6.2%	2.3%
galego	35.0%	33.7%	67.3%	78.2%
indistintamente	46.7%	56.7%	26.5%	19.5%

Como pode verse, as xeneralizacións neste sentido son tan amplas que chegan a converterse nun estereotipo para a maioría da poboación, como é o caso da identificación dos individuos que non teñen estudos coa lingua galega. Este tipo de crencas non parecen estar relacionadas coa idade, co sexo do entrevistado ou coa clase social²⁷.

E xa para finalizar con este epígrafe, analizarémo-las crencas sobre a utilidade do galego en relación co castelán. A resposta maioritaria nesta variable é 'igual' (66.6%), seguida moi de lonxe polo 'menos' (22.6%), e unha escasa porcentaxe da opción 'máis'. Os factores que inciden nas respostas dos individuos son a lingua inicial e a habitual do entrevistado, os estudos e a idade.

A presenza do galego, sexa como lingua materna ou como lingua habitual, parece incidir positivamente na valoración da súa utilidade; na táboa 45 pode observarse que a porcentaxe de respostas 'menos' diminúe considerablemente nos que aprenderon a falar en galego, ó tempo que aumentan as respostas 'máis'. Como vemos, estas mesmas diferencias existen entre os monolingües en castelán e os monolingües en galego:

Táboa 45. Utilidade do galego segundo a lingua materna e habitual

Utilidade do galego en relación co castelán	Lingua materna			Lingua habitual			
	castelán	as dúas	galego	só castelán	máis castelán	máis galego	só galego
menos útil	27.2%	23.7%	19.9%	30.0%	26.0%	22.6%	18.0%
igual de útil	68.5%	65.8%	66.7%	65.0%	69.2%	62.3%	71.5%
máis útil	4.3%	10.5%	13.4%	5.0%	4.8%	15.1%	10.5%

²⁷ O único cruzamento significativo desta variable sociolóxica, no que atinxe ás actitudes e ós prexufos lingüísticos, é o establecido coa 'lingua propia dos que non teñen estudos', no cal os de clase media pensan que é o galego a lingua usada por este grupo social.

Polo que se refire ó nivel de estudos e á idade, canto máis elevados son os primeiros máis altas son as porcentaxes dos que consideran que o galego é unha lingua igual de útil có castelán, e canto máis vellos son os respondentes maior é a tendencia a pensar que é menos útil có castelán. Isto é comprensible se pensamos que a formación académica é inversamente proporcional á idade, de xeito que o 81% dos maiores de sesenta anos teñen só estudos primarios (completos ou incompletos), non habendo ningún con estudos medios ou superiores. Os dous grupos de idade máis novos, sen embargo, recibiron unha formación moito máis ampla, que no grupo de dezaseis a vintecinco anos posiblemente aínda non rematara. Hai, xa que logo, unha evidente relación entre idade e estudos, e cremos que a variable estudos (véxase a táboa 46) pode se-la predominante nela, xa que o feito de estudar galego na escola ou no instituto puido axudarlles ós máis novos a revaloriza-la utilidade do galego nesta sociedade²⁸:

Táboa 46. Utilidade do galego segundo o nivel de estudos

Utilidade do galego en relación co castelán	Estudios			
	ningún	primarios	secundarios	universitarios
menos útil	17.1%	21.1%	13.1%	14.3%
igual de útil	54.3%	64.9%	79.8%	75.0%
máis útil	28.6%	8.9%	7.1%	10.7%

6.5. Lealdade lingüística e identidade étnica

Un dos factores que máis inflúe no uso e mantemento dunha lingua constitúe o apego e o grao de identificación que o falante sente cara a ela. Ese apego e identificación son importantes non só porque poden favorecer un maior uso e o mantemento dunha lingua en casos de conflito ou a revitalización de linguas minorizadas (por outra banda, tanto o apego coma a identificación son actitudes), senón tamén e sobre todo porque pode favorecer-la transmisión dunha lingua dunhas xeracións ás outras.

Quixemos indagar, pois, en que medida o uso do galego era identificado co 'ser galego', xa fose en preguntas onde se considerase illadamente como noutras onde se fixese en comparanza co castelán; tratábase de atopar unha relación entre a identificación étnica (de grupo, cultura, costumes...) e a lingua, mais contrastando a opinión en abstracto (nese senso vai a pregunta sobre cal é a lingua propia dos galegos) con usos concretos (indagado coas preguntas de que lingua deben fala-los galegos e de se é máis galego quen fala unha lingua ou outra).

Incluimos tamén preguntas que implicasen a transmisión da lingua, e o aprecio ó galego respecto a épocas anteriores. Ámbalas dúas son consideradas referentes da lealdade lingüística e da identificación étnica,

²⁸ Isto librounos do cruzamento coa variable *idade* ó quedar cuberta pola variable *estudios*.

e coa segunda, ademais, podemos ver se os anos que levamos de normalización a prol do galego serviron para aumenta-la estima por el.

O tipo de escalas utilizadas nesta sección foron nominais ou ordinais, polo que a proba estatística que se lles aplicou foi o X^2 .

As porcentaxes obtidas da pregunta sobre cal é a lingua propia dos galegos demostran que hai unha grande interrelación entre a lingua galega e o feito de ser considerado galego:

¿Cal é a lingua propia dos galegos?

	%
galego	71.1
castelán	3.2
as dúas	25.7

As respostas apoian maioritariamente a crenza de que a lingua propia dos galegos é o galego ou, en todo caso e cunha diferenza apreciable, as dúas. Mais cómpre saber como se relaciona esta opinión coa lingua materna e a lingua habitual dos entrevistados, o que se pode observar nas táboas 47 e 48.

Na táboa 47 apréciase unha relación directamente proporcional entre o castelán como lingua materna e a consideración das dúas linguas como propias dos galegos, aínda que o galego como lingua inicial sempre ten as porcentaxes máis favorables (mesmo no grupo que ten só o castelán por lingua materna); esta relación directamente proporcional tamén se dá na táboa 48 entre o castelán como lingua habitual e a consideración das dúas como linguas propias dos galegos. Comprobamos que os poucos que cren que o castelán é a lingua propia dos galegos non se poden enmarcar en ningún grupo específico de lingua materna.

Táboa 47. Lingua propia dos galegos segundo a lingua materna

Lingua propia dos galegos	Lingua materna		
	castelán	as dúas	galego
castelán	4.3%	5.3%	2.4%
as dúas	36.6%	23.7%	19.8%
galego	59.1%	71.1%	77.8%

Na táboa 48, as porcentaxes dos que consideran o galego como única lingua propia dos galegos só baixan do 60% para o grupo que é monolingüe en castelán, e medra ata o 83.3% para o grupo dos que son monolingües en galego.

Táboa 48. Lingua propia dos galegos segundo a lingua habitual

Lingua propia dos galegos	Lingua habitual			
	só castelán	máis castelán	máis galego	só galego
castelán	3.3%	2.9%	5.6%	1.1%
as dúas	50.0%	36.5%	20.5%	15.5%
galego	46.7%	60.6%	73.9%	83.3%

Para busca-la relación entre a identificación étnica cunha lingua e a lealdade lingüística, procedemos a cruza-los resultados da pregunta de cal é a lingua propia dos galegos cos de cal debe se-la lingua materna para os nenos e mais cos de que lingua deben fala-los galegos: con isto intentamos ver como se reflicte a lealdade lingüística na transmisión e usos da propia lingua.

Na primeira parte da táboa 49 obsérvase como só o grupo que cre que a lingua materna para os nenos debe se-lo castelán se desmarca do resto (este grupo representaba o 19.4% do total). Con todo, só o 15.5% deles considera o castelán a lingua propia dos galegos, e un 46.4% cre que só o galego o é. Nos outros casos, a opinión de que só o galego é a lingua propia dos galegos é claramente maioritaria, e no conxunto dos tres grupos hai unha progresión clara desta opinión segundo a crenza de cal debe se-la lingua materna para os nenos se inclina máis polo galego.

Na segunda parte desta táboa 49 aparecen datos de interese: aqueles que opinan que os galegos deben fala-lo castelán (que eran un 5.4% do total) repártense á hora de responder a cal é a lingua propia dos galegos, de modo que mesmo un 33.3% opina que é o galego.

Táboa 49. Relación entre a identidade étnica e a lealdade lingüística

Lingua propia dos galegos	Cal debe se-la lingua materna para os nenos			Que lingua deben fala-los galegos		
	as dúas castelán	á vez	galego	castelán	indistintamente	galego
castelán	15.5%	.4%		48.1%	1.0%	.4%
as dúas	38.1%	27.9%	13.2%	18.5%	46.5%	10.7%
galego	46.4%	71.7%	86.8%	33.3%	52.5%	88.9%

Quixemos completar estas preguntas sobre a identificación entre etnia e lingua con outra que incluíse unha comparación co castelán. Así, inquirimos acerca de se quen fala galego é máis, menos ou igual galego ca quen fala castelán. Os resultados porcentuais obtidos son os seguintes:

Quen fala galego ¿É... galego ca quen fala castelán?

	%
menos	0.8
igual	84.0
máis	15.2

Como podemos observar e polo contraste coas respostas á pregunta anterior, aínda que falar galego se cre propio dos galegos e favorece fortemente ser considerado como tal, o falar castelán non leva consigo deixar de ser considerado galego, polo que é de supor que outros factores xogan un papel importante á hora de outorgar esa identidade (na que, de tódolos xeitos, a lingua parece ter un peso importante polos datos manexados anteriormente). Só o cruzamento coa lingua habitual resultou significativo nesta variable, o que se reflicte na táboa 50. Nela obsérvase

como a porcentaxe de persoas que opinan que se é máis galego por falar galego aumenta segundo o fai o galego como lingua habitual; ó tempo, a consideración de que se é igual galego por falar unha ou outra aumenta segundo o fai o uso do castelán como lingua habitual, sen que en ningún momento baixe do 77.6% esa opinión.

Táboa 50. *Identidade étnica segundo a lingua habitual*

Quen fala galego é en relación con quen fala castelán...	Lingua habitual			
	só castelán	máis castelán	máis galego	só galego
menos galego			1.9%	.6%
igual galego	90.0%	88.5%	85.8%	77.6%
máis galego	10.0%	11.5%	12.3%	21.8%

Son dúas as preguntas que máis directamente teñen que ver coa fidelidade lingüística: unha atinxe á lingua que deben fala-los galegos; a outra, a cal debe se-la lingua materna dos nenos.

Polo que respecta á primeira, as porcentaxes que se tiran son as seguintes:

¿Que lingua deben fala-los galegos?

	%
galego	54.0
castelán	5.4
indistintamente	40.6

Outra volta aparece unha porcentaxe moi baixa para o castelán na súa identificación como lingua exclusiva dos galegos, pero cómpre analizar máis polo miúdo estes datos. Das análises realizadas, resultaron especialmente significativos os cruzamentos desta variable coa da utilidade do galego en relación co castelán, coa lingua materna e coa lingua habitual.

Na táboa 51 témo-lo primeiro cruzamento. De entre os que opinan que o galego é máis ou igual de útil có castelán, ninguén ou moi poucos cren que os galegos deben falar só castelán: as porcentaxes sempre son a favor do galego e, en menor medida, a favor das dúas linguas. Nembargante, destaca a columna relativa ós que consideran o galego menos útil có castelán, xa que máis da metade opina que se deberían fala-las dúas linguas indistintamente e as porcentaxes dos que -a pesar de todo- cren que se debería falar só galego son idénticas ás dos que cren que se debería falar só castelán.

Nas táboas 52 e 53 as porcentaxes que en tódolos grupos de lingua materna e lingua habitual obtén o castelán son moi baixas, como cabería

Táboa 51. *Lingua que deben fala-los galegos segundo a súa utilidade*

Lingua propia dos galegos	Utilidade do galego en relación co castelán		
	menos	o mesmo	máis
castelán	21.4%	.9%	
indistintamente	56.3%	38.4%	16.0%
galego	22.3%	60.7%	84.0%

esperar das porcentaxes de frecuencia acadada. Na táboa 52 cómpre subliña-los resultados semellantes que se dan nos que teñen o galego como lingua habitual e os que teñen por tal as dúas linguas, sendo as porcentaxes lixeiramente mellores para os bilingües iniciais; esta semellanza non se dá entre os que teñen o castelán como lingua inicial, xa que opinan case na mesma proporción que a lingua que deben fala-los galegos deben ser ou ben as dúas ou ben o galego.

Táboa 52. *Lingua que deben fala-los galegos segundo a lingua materna*

Que lingua deben fala-los galegos	Lingua materna		
	castelán	as dúas	galego
castelán	7.3%	5.3%	4.4%
indistintamente	48.8%	31.6%	36.7%
galego	43.9%	63.2%	58.8%

Polo que atinxe ó cruzamento coa lingua habitual, vemos na táboa 53 que a consideración do galego como lingua que deben fala-los galegos medra nunha relación directamente proporcional segundo o fai a presenza do galego como lingua habitual, á inversa do que ocorre coa opinión de que se deben falar indistintamente as dúas.

Táboa 53. *Lingua que deben fala-los galegos segundo a lingua habitual*

Que lingua deben fala-los galegos	Lingua habitual			
	só castelán	máis castelán	máis galego	só galego
castelán	5.0%	6.7%	6.8%	3.4%
indistintamente	60.0%	48.1%	39.5%	30.5%
galego	35.0%	45.2%	53.7%	66.1%

Outra pregunta que tentaba indagar na lealdade lingüística foi a de cal debe se-la lingua materna para os nenos:

¿Cal debe se-la lingua materna para os nenos?

	%
galego	28.9
castelán	19.4
as dúas	51.7

Como se pode observar, a resposta a só galego descende con respecto ás preguntas relativas á identidade étnica: un alto grao de identificación do ser galego co falar galego ou a crenza de que os galegos deberían falar galego non implica directamente que se crea que a lingua inicial dos nenos deba se-lo galego exclusivamente, do que debemos deducir ou ben que nesa elección da lingua inicial interveñen outros factores que non son nin o sentido de identidade de grupo nin a transmisión desta, ou ben que o sentido de identidade grupal é máis patente cando as preguntas son menos comprometedoras.

Co fin de afondar nesa diverxencia, procedemos a elaborar cruzamentos con outras variables: coa lingua materna e a lingua habitual do entrevistado, coa utilidade do galego en relación co castelán, e coa lingua que fala o entrevistado cos seus fillos pequenos.

Na táboa 54 apréciase como aínda que as porcentaxes son sempre favorables a que sexan as dúas linguas as iniciais para os nenos, a opción de só galego medra á vez que o fai como lingua materna, ó igual cá do castelán cando tamén é a lingua materna do entrevistado, aínda que cunha diferenza considerable respecto á opción do bilingüismo.

Táboa 54. *Lingua materna para os nenos segundo a lingua materna do entrevistado*

Cal debe se-la lingua materna para os nenos	Lingua materna		
	castelán	as dúas	galego
castelán	28.7%	13.2%	14.7%
as dúas á vez	58.5%	52.6%	48.1%
galego	12.8%	34.2%	37.2%

Un fenómeno semellante dáse na táboa 55. As porcentaxes favorables para o bilingüismo son en tódolos grupos as máis altas, aínda que a opción de só galego medra segundo o fai o seu uso como lingua habitual, ata igualarse coa opción bilingüe. Nembargante, os que teñen o castelán como lingua habitual única ou preferente presentan unhas porcentaxes considerables na escolla do castelán como lingua materna dos nenos.

Táboa 55. *Lingua materna para os nenos segundo a lingua habitual*

Cal debe se-la lingua materna para os nenos	Lingua habitual			
	só castelán	máis castelán	máis galego	só galego
castelán	33.3%	25.0%	17.4%	13.2%
as dúas á vez	61.7%	62.5%	48.4%	44.8%
galego	5.0%	12.5%	34.2%	42.0%

A táboa máis significativa á hora de busca-los factores que expliquen a elección dunha ou doutra lingua inicial é a táboa 56, que pon en relación esa variable coa consideración sobre a utilidade do galego respecto do castelán. A elección da lingua inicial case se inverte entre os que opinan que o galego é menos útil e os que opinan que o é máis: os primeiros escollen case por igual o castelán ou as dúas (con 6 puntos de diferenza); os segundos, o galego ou as dúas (con 19 puntos de diferenza a prol do galego). Para os que opinan que o galego é igual de útil có castelán, a opción maioritaria é a bilingüe, aínda que á monolingüe a favor do galego leva un 31% das respostas. Os que opinan que o galego é menos útil có castelán inclínanse grandemente polo segundo como lingua inicial, mais hai que recordar que a porcentaxe de persoas que opinaban

deste xeito era bastante pequena (10.2% dos entrevistados, fronte a un 28.3% que contestaban 'máis' e un 61.5% que contestaban 'igual').

Táboa 56. *Lingua materna para os nenos segundo a utilidade do galego*

Cal debe se-la lingua materna para os nenos	Utilidade do galego en relación co castelán		
	menos	o mesmo	máis
castelán	48.2%	11.4%	10.0%
as dúas á vez	42.0%	57.1%	36.0%
galego	9.8%	31.5%	54.0%

En canto á táboa 57, nela vese que a opción bilingüe para a lingua materna é a maioritaria en tódolos grupos salvo no dos que lles falan ós seus fillos só galego. Resalta a coherencia que parecen mostrar aqueles que lles falan ós seus fillos só ou principalmente en castelán ó non optar polo galego como lingua inicial exclusiva, e aqueles que lles falan ós seus fillos só ou principalmente en galego ó non crer (ou facelo en moi pequena medida) que a lingua dos nenos debe ser só o castelán. Parece existir unha relación estreita entre a lingua que se lles fala ós fillos e aquela que se cre que se lles debe falar, cunha forte opinión a favor do bilingüismo inicial que se basea noutros factores que exceden os da transmisión da identidade de grupo (como podería se-lo da utilidade de coñecer varias linguas).

Táboa 57. *Lingua materna para os nenos segundo a lingua que se fala cos fillos pequenos*

Cal debe se-la lingua materna para os nenos	Lingua que fala cos fillos pequenos			
	só castelán	máis castelán	máis galego	só galego
castelán	39.4%	33.3%		9.4%
as dúas á vez	60.6%	66.7%	76.9%	40.6%
galego			23.1%	50.0%

Para finalizar, observaremos en que grao o aprecio dos falantes ó galego aumentou ou diminuíu nos últimos anos, e como está dividida esta estima segundo diversos grupos sociais.

O que se desprende do simple repaso das frecuencias é que case non hai individuos que estimen menos o galego do que o estimaban anos antes, e que o peso das respostas recae tanto no 'igual' como no 'máis', con escasa diferenza entre ambas opcións:

¿Tenlle vostede máis, menos ou igual aprecio ó galego ca antes?

	%
Menos	3.4
Igual	55.4
Máis	41.2

Como se mostra na táboa 58, o aprecio polo galego aumentou máis ca en ningún grupo naqueles que aprenderon a falar en castelán (51.8%), mentres que os que aprenderon a falar en galego son os que contestan con maior frecuencia que o seu aprecio se mantivo (63.3%). Do

mesmo xeito, son os que falan habitualmente só galego quen en menor porcentaxe contestan que o seu aprecio polo galego aumentou (30.5), o cal non vai en detrimento da lingua, xa que tampouco contestan que diminuíu, senón que se mantivo (68.4%). Os demais grupos lingüísticos maniféstanse claramente divididos en dúas tendencias numericamente moi equilibradas, a dos que estiman máis hoxe en día o galego ca antes (41.7% nos monolingües en castelán, 47.1% nos que falan máis castelán e 48.8% nos que falan máis galego) e o dos que o estiman igual (46.7% nos monolingües en castelán, 50% nos que o falan habitualmente e 48% nos que falan normalmente galego), sendo sen embargo os bilingües os que ofrecen as porcentaxes máis altas no incremento do seu aprecio.

Táboa 58. *Aprecio ó galego segundo a lingua materna e a habitual*

Aprecio ó galego respecto a antes	Lingua materna			Lingua habitual			
	castelán	as dúas	galego	só castelán	máis castelán	máis galego	só galego
menos	6.1%		2.4%	11.7%	2.9%	3.1%	1.1%
igual	42.1%	52.6%	63.3%	46.7%	50.0%	48.1%	68.4%
máis	51.8%	47.4%	34.4%	41.7%	47.1%	48.8%	30.5%

Tamén se observaron diferencias no aprecio dos individuos ó galego por grupos de idade, xa que son os máis vellos (que teñen 61 ou máis anos) nos que menos tendeu a mellorar (22.5%), mentres o grupo que en maior grao contesta 'máis' é o que ten entre 26 e 40 anos (56.9%), distanciándose no menor dos casos 10 puntos por enriba dos outros. As porcentaxes distribúense entre o 'máis' e o 'igual', aumentando esta opción de resposta a medida que diminúe a outra. Así, no grupo de idade máis vello vemos que o aprecio polo galego tendeu a manterse (74.6%), seguido dos máis novos (52.7%), e dos que teñen idades comprendidas entre os 41 e 60 anos (50.6). Todo iso reflíctese na táboa 59.

Táboa 59. *Aprecio ó galego segundo a idade*

Aprecio ó galego respecto a antes	Idade			
	de 16 a 25	de 26 a 40	de 41 a 60	de 61 en diante
menos	6.5%	2.8%	2.5%	2.9%
igual	52.7%	40.4%	50.6%	74.6%
máis	40.9%	56.9%	46.9%	22.5%

Pode comprobarse, pois, que a estima pola lingua non é peor ca en anos anteriores, senón igual ou mellor, variando estas dúas opcións segundo os grupos lingüísticos e os grupos de idade. Parecen se-los que teñen o castelán como lingua inicial, os actualmente bilingües e os de idades comprendidas entre os 26 e 40 anos, os que tenderon a aumentalo seu aprecio polo galego nos últimos anos, mentres que foron os que teñen o galego como primeira lingua ou como lingua habitual, e os de 61 ou máis anos os que mantiveron estable ese sentimento (estes últimos resultados eran esperables, xa que o uso habitual do galego aumenta coa idade).

Non se pode determinar, nembargante, se a elevada porcentaxe de resposta en 'igual' é algo positivo para o galego, xa que descoñecemos se o aprecio dos respondentes en anos anteriores era alto ou baixo, o único que nos aventuramos a dicir é que alomenos non é negativo.

Nas táboas que seguen (táboas 60 e 61) poderemos comprobar que hai unha alta relación entre o aprecio que os falantes senten polo galego e a lingua inicial que elixen para os nenos, e tamén coa lingua que cren que deben fala-los galegos.

Táboa 60. *Lingua materna para os nenos segundo o aprecio polo galego*

Lingua materna para os nenos	Aprecio polo galego respecto a antes		
	menos	igual	máis
castelán	64.7%	22.8%	11.2%
as dúas á vez	29.4%	51.8%	53.4%
galego	5.9%	25.4%	35.4%

Táboa 61. *Lingua que deben fala-los galegos segundo o aprecio polo galego*

Lingua que deben fala-los galegos	Aprecio polo galego respecto a antes		
	menos	igual	máis
castelán	35.3%	6.9%	1.0%
indistintamente	41.2%	46.2%	33.0%
galego	23.5%	46.9%	66.0%

Vemos que case o 65% dos que din apreciar menos ca antes o galego elixen o castelán como lingua materna para os nenos, pero as porcentaxes non son tan favorables para o galego entre os que recoñecen apreciálo máis, xa que só un 35.4% responde que esta debería se-la lingua inicial para os nenos. De tódolos xeitos, a resposta deste grupo non é incongruente, por canto só un 11% opta por ensinarlles ós nenos como primeira lingua o castelán, mentres o 53.4% se decanta a favor do bilingüismo. Parece, pois, que inflúe máis en contra do galego o feito de sentirse pouco vencellado afectivamente a el do que lle favorece o aumento dos vínculos afectivos. Como vemos, aquí as actitudes desfavorables respecto á lingua van máis acompañadas de conductas consecuentes cás actitudes favorables.

Un tanto distinta é a relación entre os afectos lingüísticos e a opinión sobre que lingua deberían fala-los galegos, xa que dos que estiman máis ca antes o galego un 66% expresa que esta lingua é o que deben fala-los galegos. Os que o aprecian menos ca antes, sen embargo, non son tan coherentes coma no cruzamento anterior, xa que pese a eses sentimentos negativos, un 23.5% identifica o galego coa lingua que deben fala-los galegos, e un 40% aproximadamente decántase polo galego ou o castelán indistintamente. Os que non variaron os seus afectos substancialmente manifestan unha opinión dividida entre os que pensan que os galegos deben falar calquera das dúas linguas e os que se declaran a favor do gale-

go (nos dous casos preto do 46%). Se comparámo-las respostas ofrecidas polos que din apreciar máis ca antes o galego na pregunta de cal debe se-la lingua materna dos nenos coa de cal é a lingua que deben fala-los galegos, vemos que as porcentaxes na opción 'galego' descenden cara ó bilingüismo cando se trata de escolle-la lingua materna para os nenos. Parece pois que os intereses que orientan a conducta lingüística non son os mesmos en tódolos casos. Así, o sentimento de afectividade lingüística é o suficientemente forte para que os individuos se manifesten a prol do uso xeneralizado do galego, pero á vez o suficientemente feble como para non querer educar ós seus nenos exclusivamente en galego. Neste sentido quizais interveña a parte pragmática e utilitarista das actitudes, aquela que fai acomoda-la propia conducta ás esixencias das sociedades modernas.

Conclusiones

Comprobamos que os factores que máis inciden nas actitudes lingüísticas amosadas son a lingua materna, a lingua habitual, o nivel de estudos, a idade e o hábitat. A lingua habitual é máis significativa cá materna, dado que os cambios de lingua inciden moito na actitude dos que tiveron o galego como primeira lingua: os que falan agora máis castelán ca galego son os que amosan unhas actitudes máis negativas en relación co uso do galego en diversos ámbitos. Pola contra, non se atopan diferencias entre os que aprenderon a falar en castelán e falan fundamentalmente galego e os que non fixeron cambios de lingua.

En canto ó nivel de estudos dos entrevistados, canto maior é este, máis positivas son as actitudes amosadas cara ó uso do galego. Esta variable está moi correlacionada coa idade (os de 26 a 40 teñen a porcentaxe máis alta de estudos universitarios, mentres que a maioría dos que teñen 61 ou máis anos non realizaron máis ca estudos primarios). Deste modo, os que teñen idades comprendidas entre 26 e 40 anos son os que demostran ter unhas actitudes máis positivas cara ó galego, pero nestes casos a idade é unha variable significativa só secundariamente.

O caso do hábitat é semellante ó da idade; ó estar moi relacionado coa lingua habitual, a significatividade de ámbolos dous vai na mesma dirección: xa que os do rural son os que en maior medida teñen o galego por lingua habitual e son á vez os que presentan as actitudes máis positivas cara ó galego.

Os estereotipos e prexuízos parecen ter pouca forza, xa que hai unha alta porcentaxe de respondentes que consideran que o uso dunha lingua ou doutra non supón unha menor afabilidade, simpatía..., nin unha lingua é máis fermosa cá outra, etc., (vid. apéndice). Nembargante, son tamén os galegofalantes iniciais que abandonaron a súa lingua os que mostran actitudes máis negativas cara ó galego, e os monolingües iniciais en galego que non cambiaron de lingua os que as mostran máis positivas.

O que destaca en canto ós prexuízos é a discrepancia nas preguntas de converxencia lingüística: as opinións son menos negativas cando se trata

de falarlle galego a un castelanfalante que cando se trata de falarlle castelán a un galegofalante, especialmente naqueles que teñen como lingua inicial ou habitual o galego, nas clases sociais máis baixas e nos que viven no rural.

Polo que atinxe á conciencia sociolingüística, a xente cre na súa maioría que non existe discriminación á hora de mellora-lo estatus social polo feito de falar galego, só os que teñen como lingua materna o galego aprecian certo impedimento neste sentido.

Hai polo xeral unha tendencia a asocia-lo uso do galego co rural, coas persoas de maior idade e coa xente con menos estudos, especialmente por parte dos galegofalantes que viven no rural.

Respecto á utilidade do galego, o maioritario é consideralo ó mesmo nivel có castelán, pero cando a lingua materna é o galego e a lingua habitual só ou preferentemente galego, aumenta un pouco a porcentaxe dos que o consideran máis útil có castelán.

Puidemos comprobar na parte dedicada á lealdade lingüística e á identidade étnica que a maioría da xente considera que a lingua propia dos galegos é o galego, sobre todo aqueles que teñen o galego como lingua materna ou que o falan habitualmente. Canto máis frecuente é o uso do castelán, maior é a tendencia a contestar que as dúas son as linguas propias dos galegos. Tamén hai unha correlación entre a lingua que se cre que se lles debe ensinar ós nenos e a lingua propia dos galegos: os que desexan que se lles ensine só castelán consideran que a lingua propia dos galegos son as dúas, mentres que o resto cre que o é o galego (especialmente aqueles que consideran que se lles debe ensinar só galego).

Cómpre sinalar que a consideración maioritaria do galego como lingua propia dos galegos non implica que se considere menos galegos a aqueles que non o falan: outros factores xogan sen dúbida nesa consideración, mais o uso lingüístico favorece grandemente o ser considerado galego.

As respostas maioritarias a que linguas deben fala-los galegos son 'só galego' e 'indistintamente' (cunha pequena diferenza a favor dos primeiros). Os que teñen como lingua materna o galego tenden a contestar 'só galego', e 'indistintamente' os que teñen como tal o castelán.

A lealdade lingüística non aparece tan claramente reflectida á hora de escolle-la lingua que se lles debe ensinar ós nenos: moi posiblemente certos factores de utilidade ou adaptación fan que estas respostas se desmarquen das obtidas noutras preguntas. As respostas máis positivas para o galego nesta pregunta son as dos que o teñen como lingua materna ou como lingua habitual, e as dos que o consideran máis útil có castelán.

En canto á estima do galego, a inmensa maioría declara que o estima igual ou máis ca antes, e moi poucos decaeran nese aprecio. Aumentou a estima polo galego nos que teñen o castelán por lingua materna ou lingua habitual (só ou preferentemente), entre os que teñen de 26 a 40 anos e os que a escollen como lingua materna para os nenos; conservouse entre aqueles que teñen máis de 61 anos, os que falan preferentemente galego ou o teñen como lingua materna.

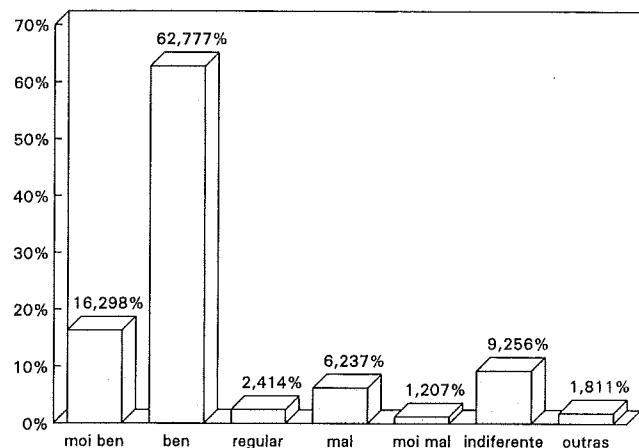
6.6 Crenzas sobre o futuro da lingua

6.6.1 Grao de aceptación do fomento do galego.

Neste capítulo daremos conta das crenzas dos falantes respecto ó actual nivel de uso do galego, comparado co que foi este, na súa opinión, no pasado, e o que será no futuro. Así mesmo, buscámo-la opinión dos falantes sobre quen e en que medida debe responsabilizarse da extensión do uso da lingua galega.

Para coñece-lo grao de acordo co fomento do galego investigámo-la cuestión sen introducir unha pregunta demasiado agresiva que producise pronunciamentos moi extremos nin tampouco presentar unha formulación demasiado abstracta e, por tanto, pouco clara e comprometedor²⁹. Así, ante o fomento do galego, a opinión dos entrevistados foi claramente favorable:

Gráfico 45. ¿QUE LLE PARECE QUE SE FOMENTE O GALEGO?

Como pode verse, as porcentaxes favorables³⁰ son claramente maioritarias, sumando entre as dúas case un 80% dos casos, mentres que

²⁹ No traballo de campo preguntábase “¿Que opina de que se intente que medre o uso do galego, de que se potencie?” deixando abertas —dado o carácter experimental do traballo— as posibilidades de resposta. Posteriormente codificáronse os resultados en gabinete, chegándose á conclusión de que, salvo as respostas tipo ben-mal, as demais non eran tratables nunha investigación destas características. Isto mesmo aconteceu noutros casos, resultando sempre evidente que as respostas de tipo cualitativo non son estatisticamente tratables a non ser que exista algún tipo de xerarquía ou oposición entre elas.

³⁰ O matiz que introducía ‘moi’ e ben/mal demostrouse neste caso pouco relevante, tanto á hora de recolle-la información como ó tratala estatisticamente, dado o reducido número de casos. Por iso prescindimos del salvo nesta primeira descrición xeral.

as desfavorables non chegan ó 10%. Unha análise polo miúdo mostra diferencias significativas unicamente en función da lingua habitual do entrevistado, cunha tendencia que cómpre ter en conta, pero que non supón a aparición de grupos claramente diferenciados.

Táboa 62. Aceptación do fomento do galego segundo a lingua habitual

O fomento do galego pàrécelle	Lingua habitual			
	só galego	máis galego	máis castelán	só castelán
ben	81.4%	82.0%	76.9%	68.3%
regular	1.7%	.6%	5.8%	3.3%
mal	4.1%	9.3%	6.7%	13.3%
indiferente	11.0%	5.0%	10.6%	13.3%
outras	1.7%	3.1%		1.7%

Nos individuos de tendencia galegofalante obsérvase unha menor inclinación ó posicionamento en contra entre os monolingües en galego (4,1%) ca entre os bilingües (9,3%), porcentaxe está última que supera mesmo á dos bilingües de tendencia castelanófona (6,7%). Nótase que incluso nos monolingües en castelán, grupo menos favorable ó fomento do galego, esta porcentaxe non pasa do 13,3%.

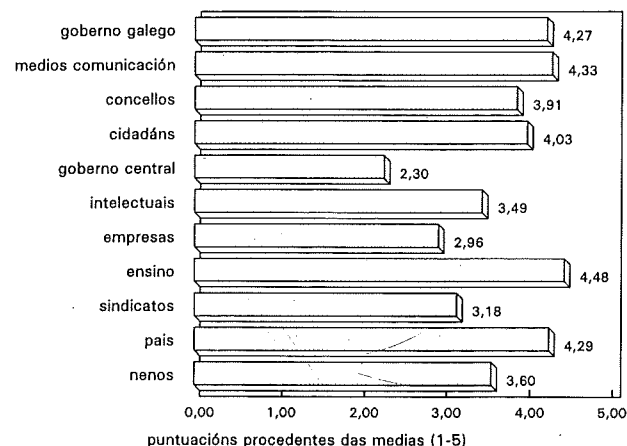
6.6.2 Entes dinamizadores da extensión de uso.

É tamén interesante na análise da consideración dunha lingua coma o galego o grao de conciencia que os falantes teñen verbo da importancia de diferentes grupos humanos, estamentos, organismos ou institucións na extensión do seu uso. Por iso cremos útil busca-la avaliación dos falantes respecto ó goberno galego, os medios de comunicación, os concellos, os cidadáns, o goberno central, os intelectuais, as empresas, o ensino, os sindicatos, os pais e mailos nenos como axentes neste proceso. Como se pode apreciar, a heteroxeneidade destes items é grande, pero dá unha idea bastante global do que poden se-los entes en que pode pensar calquera individuo ó respecto. De feito, nunha opción adicional na que se daba a posibilidade de que opinasen sobre a importancia de outros factores as respostas foron practicamente inexistentes, polo que finalmente decidimos prescindir delas.

Así, nunha primeira análise destes datos podemos observar dous aspectos. En primeiro lugar, que non aparece(n) variable(s) independente(s) que presente(n) asociacións co conxunto das anteriormente citadas; é dicir, que en principio non encontramos ningún feito da realidade social que poida relacionarse cos resultados xerais que se reflicten no gráfico 46. Haberá pois que buscar —como veremos máis tarde— condicionantes individuais para a estimación da importancia de cada variable por separado. En

segundo lugar, que –partindo da análise das medias³¹– como era de esperar aparece unha xerarquización bastante clara:

Gráfico 46. ¿QUEN PODE FACER QUE SE FALE MÁIS GALEGO?

A través destes datos, vemos que as medias máis elevadas corresponden ó ensino e máis ós medios de comunicación, que parecen percibirse como novos ámbitos de uso. Por outra banda, hai que dicir que –dentro das xa comentadas limitacións dos datos– non observamos en principio variables independentes asociadas nunha medida aceptable coa estimación da importancia do ensino e dos medios de comunicación; é dicir, que a distribución das respostas en principio non varía significativamente en función de parámetro ningún³².

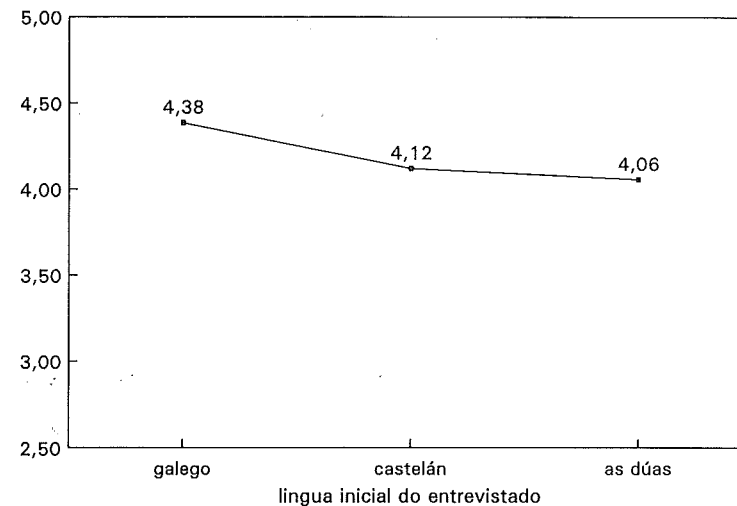
Sen embargo, no caso do goberno galego e máis dos país (os outros dous sectores que presentan as medias máis altas) aparecen asocia-

³¹ A utilización das medias débese fundamentalmente a dúas razóns. Por unha banda, a tendencia a avaliar á alza cada un dos *items* propostos por parte dos entrevistados, froito quizais dunha falta da suficiente reflexión previa sobre o tema (lémbrese que en principio as puntuacións que se contemplaban eran de carácter numérico). Por outra banda, presentar datos de cada unha das puntuacións (entre 1 e 5) pode despistarnos das tendencias xerais das variables na análise dos cruzamentos significativos propostos, tirando máis conclusións das axeitadas dunha frecuencia lixeiramente superior –por exemplo– dun valor 5 en vez de 4, cando ó mellor existen outras distribucións máis significativas noutros valores desa mesma variable que en principio chaman menos a atención.

³² As asociacións máis significativas neste feixe de variables de fomento do galego son as seguintes: goberno galego con lingua materna: $F = 3.51$ e $P = 0.03$; país con idade: $P = 0.0039$ e $F = 4.51$; nenos con idade: $P = 0.0003$ e $F = 6.35$.

cións aceptablemente significativas, no primeiro dos casos coa lingua inicial e no segundo coa idade do entrevistado.

Gráfico 47. ¿QUE PODE FACE-LO GOBERNO GALEGO POLO FOMENTO DO GALEGO?

Como se pode ver no gráfico 47, son os que teñen como lingua inicial o galego os que confían nunha maior medida no poder do goberno galego para mellora-la situación da nosa lingua. As diferencias entre os outros dous grupos non presentan significatividade estatística.

Gráfico 48. ¿QUE PODEN FACE-LOS PAIS POLO FOMENTO DO GALEGO?

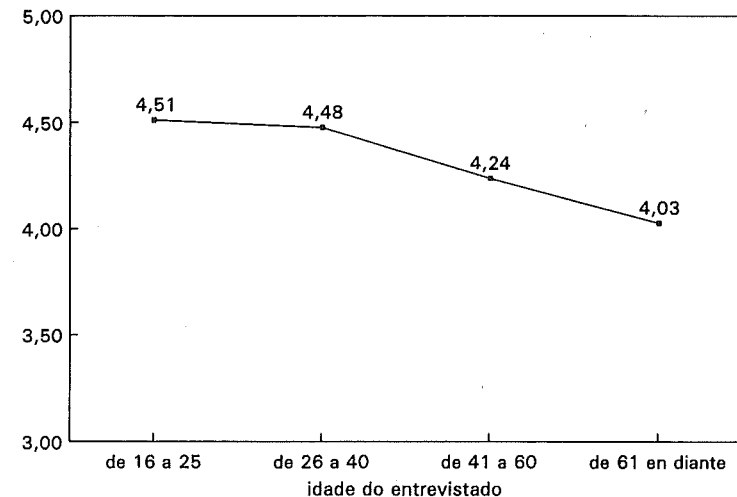
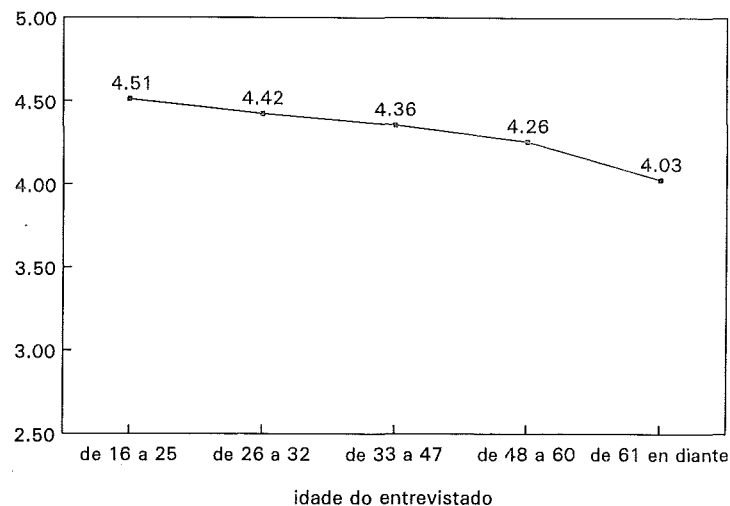

Gráfico 49. ¿QUE PODEN FACE-LOS PAIS POLO FOMENTO DO GALEGO?

No que se refire ós pais, conforme avanza a idade a confianza neste elemento potenciador do galego diminúe. A caída máis significativa (gráfico 48) parece producirse a partir dos 40 anos (segundo os datos correspondentes á agrupación estándar que vimos manexando desde o comezo deste traballo). Sen embargo, parece estraño que entre 16-25 e 26-40 se produza unha caída tan baixa, xa que é neste segundo grupo onde se pode dicir que realmente a maior parte dos entrevistados tivo oportunidade de ter fillos, o que -en principio- parece que debería supoñer algún tipo de cambio descendente³³. De aí que investigásemo-lo cruzamento en cuestión partindo dunha agrupación de idades máis detallada (16-25, 26-32, 33-47, 48-60 e 61 en diante). E, como esperabamos, resultou que a caída é máis ben gradual ata os 60 anos, momento no que, probablemente por influxo do afastamento con que se ve a cuestión dos fillos, se produce unha maior caída (ver gráfico 49). Téñase en conta, así e todo, que mesmo neste grupo de individuos de máis idade a media supera os 4 puntos (sobre 5).

No caso da variable 'nenos' as asociacións máis significativas volven a producirse en función da idade, pero a tendencia descendente que se observaba en 'pais' para este caso, presenta aquí unha excepción, que é o segundo grupo de idade (ver gráfico 50; e este descenso é aínda máis pronunciado se -como fixemos tamén antes- aumentámo-lo detalle nas

³³ Probablemente como consecuencia de que, segundo a súa experiencia, os pais non poden axudar na recuperación do galego, ou ben de que eles (e quizais a xente próxima) non fixeron nada neste sentido.

Gráfico 50. ¿QUE PODEN FACE-LOS NENOS POLO FOMENTO DO GALEGO?

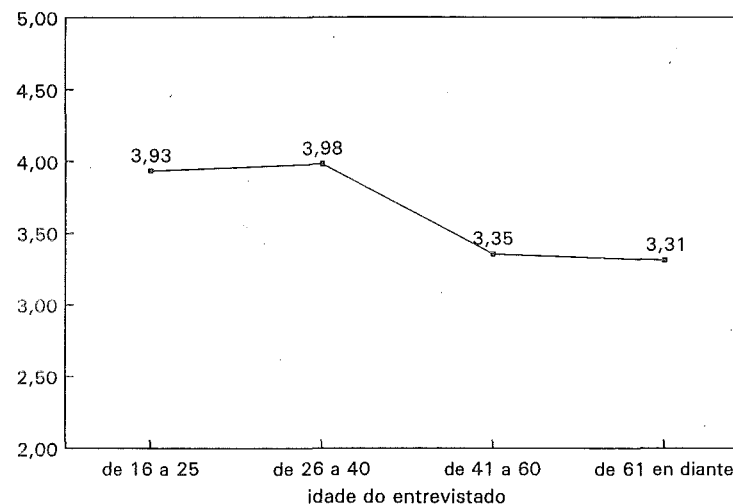
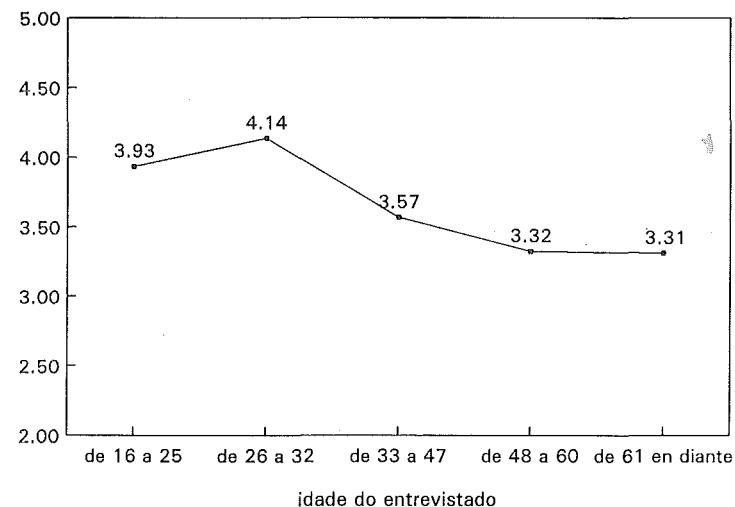

Gráfico 51. ¿QUE PODEN FACE-LOS NENOS POLO FOMENTO DO GALEGO?

categorías de idade (ver gráfico 51). Neste último gráfico, observamos que as persoas de entre 26 e 32 anos conceden máis importancia ó papel

dos nenos no fomento da lingua; este grupo correspóndese no gráfico 51 co grupo de idade 26-40 anos, cunha media máis baixa polo peso que alí teñen os individuos de máis de 32 anos. Por tanto, parece que os individuos por razóns de idade máis en contacto cos nenos valoran nunha maior medida a súa función, mentres que no resto a tendencia é descendente, dos máis novos ós máis vellos.

Gráfico 52. ¿QUE PODE FACE-LO GOBERNO CENTRAL POLO FOMENTO DO GALEGO?

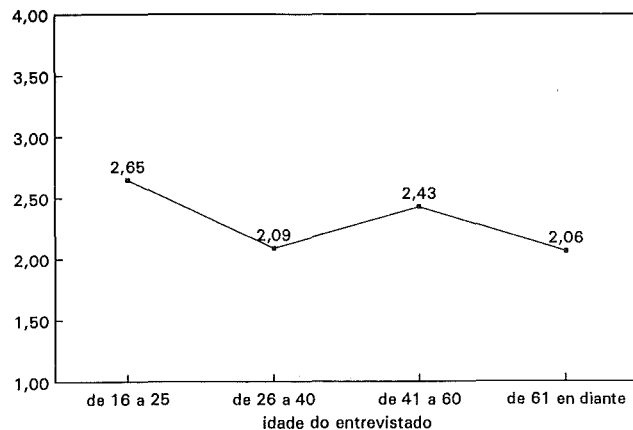
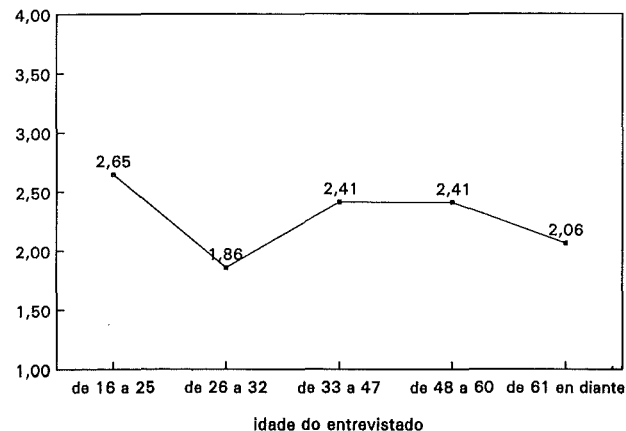
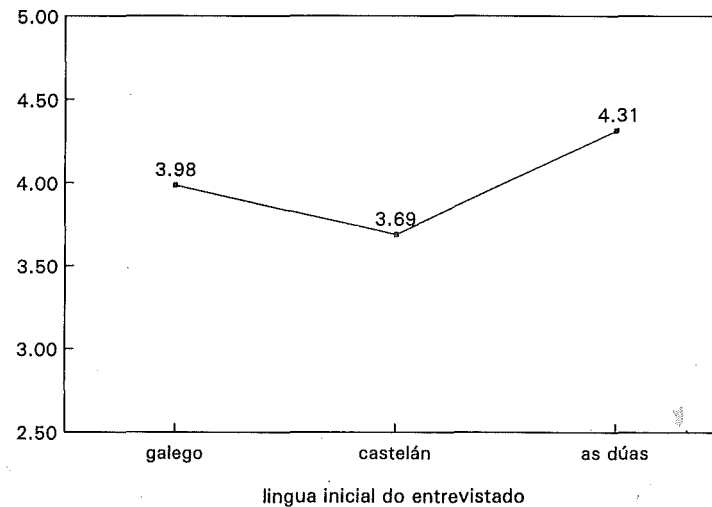

Gráfico 53. ¿QUE PODE FACE-LO GOBERNO CENTRAL POLO FOMENTO DO GALEGO?

A avaliación da importancia do goberno central neste proceso tamén está asociada coa idade. Sen embargo -como pode verse nos gráficos 52 e 53- aquí a subida do segundo grupo de idade convértese en baixada: os individuos de entre 26 e 40 anos segundo a agrupación estándar e os de entre 26 e 32 segundo a que utilizamos nestas variables a penas lle conceden importancia, mentres que o grupo de idade de 16-25 anos é o que máis o valora. Así e todo, téñase en conta que estamos no ente ó que se concede menos importancia de todos, cunha media xeral de 2,3 (escala 1-5); é dicir, que en conxunto non chegaría ó mínimo de 3 para consideralo alomenos algo importante.

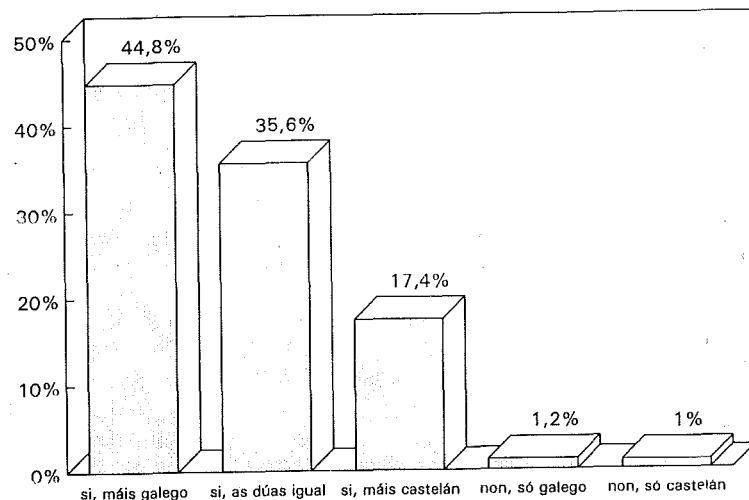
54. ¿QUE PODEN FACE-LOS CONCELLOS POLO FOMENTO DO GALEGO?

Por último, o poder de fomento dos concellos presenta unicamente diferencias significativas -baixas- segundo a lingua inicial dos entrevistados e mais algunhas variables que fan referencia ó estatus social do individuo. Aínda que sería necesaria unha investigación con máis información, podemos dicir que a asociación coa lingua inicial é *coherente* co que acontece nas actitudes cara ó uso social e institucional (ver *supra*): son os individuos que aprenderon a falar nas dúas linguas os que confían máis no poder difusor do uso de, neste caso, os concellos (véxase o gráfico 54).

6.6.3 O futuro lingüístico de Galicia e do galego.

Gráfico 55. ¿CRE QUE SEGUIRÁ HABENDO DÚAS LINGUAS EN GALICIA?

Como pode verse no gráfico 55, os entrevistados opinan que en Galicia non se vai chegar a un futuro monolingüe (nin en galego nin en castelán). Na recollida da información diferenciamos o un do outro, aínda que nas táboas que seguen aparecen agrupados, xa que nas análises resultaba imposible aplicar tratamento estatístico ningún ó resto das opcións por causa das frecuencias tan baixas que presentaban as monolingües³⁴.

Táboa 63. Futuro das dúas linguas en Galicia segundo a lingua habitual

¿Seguirán falándose dúas linguas en Galicia?	Lingua habitual			
	só galego	máis galego	máis castelán	só castelán
si, falarase máis galego	62.1%	47.5%	24.0%	23.3%
si, falarase as dúas igual	26.4%	32.7%	49.0%	46.7%
si, falarase máis castelán	9.8%	17.3%	25.0%	26.7%
non	1.7%	2.5%	1.9%	3.3%

No que se refire ás opcións bilingües (táboa 63), encontramos que aqueles que falan só ou maioritariamente galego se inclinan por un futuro no que a lingua galega será a predominante (62.1% no caso dos que falan

³⁴ Ó realiza-los correspondentes cruzamentos aparecían demasiadas casas baleiras e, como consecuencia, perdiámola necesaria fiabilidade, que se mantiña sen embargo recodificando as dúas opcións de monolingüismo.

só galego e 47.5% nos que falan máis galego), polo que a diferenza entre os que din utilizar só o galego e os que o din usar maioritariamente é clara (14.6%). Canto ás opcións de lingua habitual castelá, presentan diferenzas estatisticamente significativas se as comparamos coas galegas. Os máis pesimistas respecto ó futuro do galego son os que falan maioritariamente ou só castelán. Nestes dous grupos a opción 'máis galego' non pasa do 24% mentres que nas opcións 'as dúas igual' e 'máis castelán' se produce un lóxico e substancial incremento. Era de esperar que naqueles individuos que menos utilizan na súa vida diaria o galego aparecese un maior pesimismo cara á lingua que non forma parte da súa práctica cotiá. Con todo, hai que ter presente que neste grupo aproximadamente tres de cada catro entrevistados opinan que non predominará o castelán.

Como xa se dixo, a lingua habitual está fortemente relacionada co hábitat e máis coa lingua materna. Este feito reflíctese tamén nas crenzas sobre o futuro das dúas linguas (táboas 64 e 65). Por tanto, aínda que os índices de significatividade son algo inferiores ós da lingua habitual³⁵, hai que salientar así e todo que, no caso do hábitat, son os individuos do rural (54.3% para a opción "máis galego") e algo menos os das vilas (43.7%) os que máis confían no futuro do galego, mentres que no urbano a porcentaxe baixa ó 22%. As outras dúas opcións bilingües son as que completan as diferenzas entre os tres grupos. De acordo coa tendencia á que xa nos referimos, nas vilas a menor confianza no galego como idioma predominante no futuro pasa á opción 'as dúas igual', manténdose a porcentaxe de 'máis castelán' semellante á que se dá no rural, mentres que no urbano a baixada da opción 'máis galego' reflíctese tamén no aumento de 'máis castelán'. En calquera caso, obsérvase que nin sequera no urbano, ámbito no que o uso do galego é máis baixo, se confía na desaparición total dunha das dúas linguas no futuro, e iso inclúe tamén o galego.

Táboa 64. Futuro das dúas linguas segundo o hábitat

¿Seguirán falándose dúas linguas en Galicia?	Hábitat		
	rural	vila	urbano
si, falarase máis galego	54.3%	43.7%	22.0%
si, falaranse as dúas igual	27.9%	40.8%	48.0%
si, falarase máis castelán	14.7%	14.1%	29.0%
non	3.1%	1.4%	1.0%

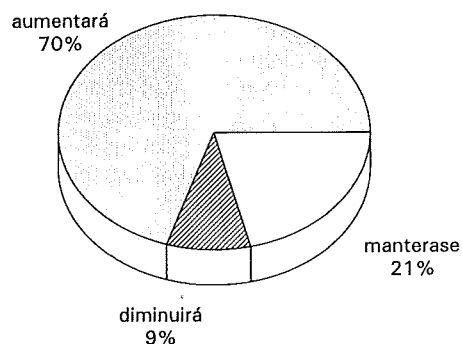
Táboa 65. Futuro das dúas linguas segundo a lingua inicial

¿Seguirán falándose dúas linguas en Galicia?	Lingua inicial		
	galego	castelán	as dúas
si, falarase máis galego	54.3%	29.9%	42.1%
si, falarase as dúas igual	31.0%	43.3%	39.5%
si, falarase máis castelán	13.6%	25.0%	13.2%
non	2.0%	1.8%	5.3%

³⁵ No hábitat: $X^2 = 38.2$ e $P = 0.0000$, e na lingua inicial: $X^2 = 27.7$ e $P = 0.0001$, mentres que na lingua habitual o X^2 chega a 52.7 e $P = 0.0000$.

Un efecto semellante ó do hábitat encontrámolo na lingua inicial dos entrevistados (táboa 65). Nos que aprenderon a falar en galego obsérvase unha maior tendencia a consideralo como lingua predominante no futuro (diferencia de 22,2% entre as opcións 'máis galego' e 'as dúas igual'), mentres que nos que se socializaron nas dúas esta tendencia é menor (diferencia de só 2,6 puntos entre os valores anteriores). Nos que aprenderon a falar en castelán a diminución de 'máis galego' repercute non só en 'as dúas igual' senón tamén na opción 'máis castelán'³⁶.

Gráfico 56. NO FUTURO O USO DO GALEGO

En canto á opinión sobre o futuro referida unicamente ó galego (ver gráfico 56), a inmensa maioría dos entrevistados (70%) coida que se vai producir un aumento no seu uso, fronte a só o 9% que se manifesta pesimista e cre que ha diminuír; un 21% cre que se vai mante-lo actual nivel de uso.

Táboa 66. Opinión sobre o futuro do galego segundo a idade

Opinión sobre o futuro do galego	Idade			
	de 16 a 25	de 26 a 40	de 41 a 60	de 61 en diante
aumentará	61,3%	79,8%	74,7%	62,7%
diminuirá	10,8%	4,6%	7,6%	11,9%
manterase	28,0%	15,6%	17,7%	25,4%

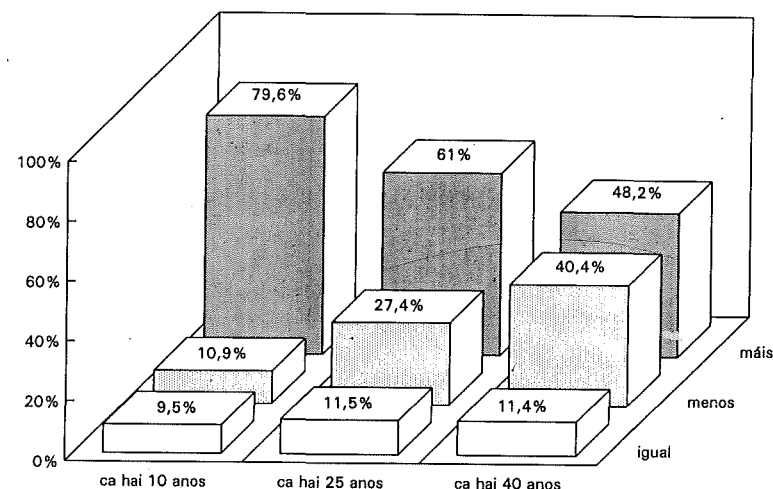
³⁶ Xa dixemos sobre as porcentaxes de opción polo futuro monolingüe que non se poden utilizar en cruzamentos, posto que ó se-lo número de respondentes que elixen esta opción moi baixo, aparecen moitas casas baleiras e, como consecuencia, os resultados non son estatisticamente aceptables.

A idade do entrevistado (táboa 66) está asociada nunha boa medida con esta variable³⁷, de xeito que son os individuos de entre 26 e 40 anos e entre 41 e 60 os máis optimistas ó respecto (79,8% e 74,7%), mentres que os de entre 16 e 25 anos e os de 61 en diante tenden menos a ter esta opción, aínda que mantendo sempre unhas porcentaxes superiores ó 60%.

6.6.4 Crenzas de tipo retrospectivo.

Aínda que este tipo de opinións non se refiren *strictu sensu* ó futuro, é conveniente tomalas en consideración para comprender na súa xusta medida a avaliación que sobre este se faga.

Gráfico 57. O GALEGO FÁLASE...

Como se aprecia, na análise retrospectiva mantense esta estimación positiva cara ó galego (ver gráfico 57). Os entrevistados pensan nun 79,6% que o galego se fala máis ca hai 10 anos; sen embargo, esta porcentaxe baixa ó 61% cando a pregunta fai referencia a hai 25 anos, e ó 48,2% se nos referimos a hai 40 anos. Estas diminucións pasan, como era de esperar, a engordarlas porcentaxes de 'fálase menos', manténdose as de "igual" case invariables.

³⁷ $\chi^2 = 14,03$, cun $P = 0,02$.

Táboa 67. Valoración retrospectiva da frecuencia de uso do galego segundo a idade do entrevistado

	Idade			
	de 16 a 25	de 26 a 40	de 41 a 60	de 61 en diante
<i>Uso do galego respecto a 10 anos</i>				
máis	65.6%	84.9%	88.8%	74.5%
menos	24.7%	6.6%	5.6%	10.9%
igual	9.7%	8.5%	5.6%	14.6%
<i>Uso do galego respecto a 25 anos</i>				
máis	44.7%	68.0%	71.9%	53.3%
menos	45.9%	22.3%	19.4%	29.2%
igual	9.4%	9.7%	8.8%	17.5%
<i>Uso do galego respecto a 40 anos</i>				
máis	29.3%	58.2%	55.4%	44.1%
menos	59.8%	35.7%	35.7%	37.5%
igual	11.0%	6.1%	8.9%	18.4%

As máis significativas asociacións preséntaas a idade³⁸ (ver táboa 67). Así, se a referencia son 10 ou 25 anos, os que pensan en maior medida que o uso do galego aumentou son os individuos de entre 41 e 60 anos, e a seguir os de entre 26 e 40. Sen embargo, cando a referencia son 40 anos, invértese a resposta entre estes dous grupos, e son os de entre 26 e 40 anos os que máis pensan que o uso do galego aumentou, e a seguir os de entre 41 e 60 anos. Os que opinan en menor medida que o galego se fala hoxe máis son os máis novos (16-25 anos), mentres que os máis vellos (de 61 en diante) se manteñen sempre nun terceiro lugar. As baixadas máis fortes aparecen tamén nos máis novos que presentan, segundo se distancia a referencia temporal, caídas de arredor do 20% (65.6% - 44.7% - 29.3%), o que supón na última variable (e case na 2ª) unha porcentaxe de 'fálase menos' superior ó 50%. Sen embargo, nos dous grupos de idade intermedios a porcentaxe dos que opinan que o galego se fala hoxe máis supera o 50% mesmo cando a referencia temporal son '40 anos'.

Táboa 68. Valoración retrospectiva da frecuencia de uso do galego segundo lingua habitual e hábitat

Uso do galego respecto a 10 anos	Lingua habitual				hábitat		
	só galego	máis galego	máis castelán	só castelán	rural	vila	urbano
máis	80.5%	80.5%	84.5%	66.7%	76.2%	82.9%	84.0%
menos	8.6%	8.8%	9.7%	25.0%	10.5%	10.0%	13.0%
igual	10.9%	10.7%	5.8%	8.3%	13.3%	7.1%	3.0%

³⁸ Para 10 anos: $X^2 = 33.44$ e $P = 0.0000$, para 25 anos $X^2 = 30.37$ e $P = 0.0000$, e para hai 40 anos $X^2 = 28.63$ e $P = 0.0001$.

Cando a referencia temporal son 10 anos (táboa 68), prodúcense tamén diferencias significativas segundo a lingua habitual e o hábitat. En canto á lingua habitual, é interesante sinalar que son os individuos que teñen como lingua habitual 'máis castelán ca galego' os que máis cren que o uso do galego aumentou, mentres que os que falan unicamente castelán se inclinan nunha maior medida pola súa diminución.

Por outra banda, canto máis urbano é o hábitat máis se sente o aumento do uso do galego nos últimos 10 anos, probablemente porque se observa o seu uso en ámbitos onde antes era inimaxinable, máis que por pensar que o número de falantes aumentou. Este feito é o que pode explicala-las distribucións que se dan no urbano e, probablemente, tamén no conxunto dos falantes. É dicir, o galego fálase en máis situacións pero non o fala un maior número de persoas.

Conclusiones

Nos datos analizados nada encontramos que nos faga pensar que unha desexable planificación dirixida a mellora-la situación da lingua galega fose encontrar grandes problemas de rexeitamento entre a poboación da bisbarra de Ferrol. As porcentaxes favorables ó fomento do galego andan polo 80%, mentres que os individuos contrarios non chegan ó 8%.

Por outra banda, parece claro que os entrevistados confían máis no poder do ensino e dos medios de comunicación como instrumentos dinamizadores do uso, sen desprezia-la importancia do goberno galego e mailo poder de transmisión interxeracional que teñen os pais. O conxunto destas avaliacións de importancia non aparece relacionado con outros factores sociolingüísticos ou sociodemográficos.

Finalmente, os entrevistados non cren que se chegue a curto prazo á desaparición de ningunha das dúas linguas, e si esperan que no futuro aumente o uso do galego.

APÉNDICE: CUESTIONARIO

1. Sexo do entrevistado.

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
home	1	234	46.8	46.8	46.8
muller	2	266	53.2	53.2	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	500	<i>Casos non computados</i>			0

2. ¿Cal é a súa idade?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
de 16 a 25	1	93	18.6	18.6	18.6
de 26 a 40	2	109	21.8	21.8	40.4
de 41 a 60	3	160	32.0	32.0	72.4
de 61 en diante	4	138	27.6	27.6	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	500	<i>Casos non computados</i>			0

3. ¿Onde naceu vostede?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
Galicia	1	476	95.2	95.2	95.2
España	2	14	2.8	2.8	98.0
fóra de España	3	10	2.0	2.0	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	500	<i>Casos non computados</i>			0

4. ¿Como é o lugar onde naceu?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
centro urbano	1	72	14.4	15.1	15.1
periferia urbana	2	11	2.2	2.3	17.4
cabeza concello	3	104	20.8	21.8	39.3
resto	4	289	57.8	60.7	100.0
	0	24	4.8	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
<i>Casos válidos</i>	476			<i>Casos non computados</i>	24

5. ¿Onde está situado ese lugar?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
costa	1	233	46.6	48.9	48.9
interior	2	198	39.6	41.6	90.5
montaña	3	45	9.0	9.5	100.0
	0	24	4.8	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
<i>Casos válidos</i>	476			<i>Casos non computados</i>	24

6. ¿Viviú fóra de Galicia?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
si	1	65	13.0	13.7	13.7
non	2	411	82.2	86.3	100.0
	0	24	4.8	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
<i>Casos válidos</i>	476			<i>Casos non computados</i>	24

7. ¿Onde viviu?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
Cataluña-P. Vasco	1	8	1.6	12.1	12.1
resto de España	2	24	4.8	36.4	48.5
outros	3	34	6.8	51.5	100.0
	0	434	86.8	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
<i>Casos válidos</i>	66			<i>Casos non computados</i>	434

8. ¿Como é o lugar onde vivé?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
rural	1	258	51.6	51.6	51.6
vila	2	142	28.4	28.4	80.0
urbano	3	100	20.0	20.0	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
<i>Casos válidos</i>	500			<i>Casos non computados</i>	0

9. ¿Onde está situado ese lugar?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
costa	1	299	59.8	59.8	59.8
interior	2	131	26.2	26.2	86.0
montaña	3	70	14.0	14.0	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
<i>Casos válidos</i>	500			<i>Casos non computados</i>	0

10. ¿Que estudios ten feitos?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
ningún	1	36	7.2	7.2	7.2
primarios	2	351	70.2	70.2	77.4
secundarios	3	85	17.0	17.0	94.4
universitarios	4	28	5.6	5.6	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
<i>Casos válidos</i>	500			<i>Casos non computados</i>	0

11. ¿Que lingua fala?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
só castelán	1	60	12.0	12.0	12.0
máis castelán	2	104	20.8	20.8	32.8
máis galego	3	162	32.4	32.4	65.2
só galego	4	174	34.8	34.8	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
<i>Casos válidos</i>	500			<i>Casos non computados</i>	0

12. ¿En que lingua aprendeu a falar?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
castelán	1	164	32.8	32.8	32.8
as dúas	2	38	7.6	7.6	40.4
galego	3	294	58.8	58.8	99.2
	9	4	.8	NON-COMP	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	496	Casos non computados		4	

13. ¿Que lingua fala/-ba seu pai con vostede?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
só castelán	1	112	22.4	23.5	23.5
máis castelán	2	36	7.2	7.6	31.1
máis galego	3	29	5.8	6.1	37.2
só galego	4	299	59.8	62.8	100.0
	5	24	4.8	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	476	Casos non computados		24	

14. ¿Que lingua fala/-ba súa nai con vostede?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
só castelán	1	106	21.2	21.9	21.9
máis castelán	2	46	9.2	9.5	31.3
máis galego	3	29	5.8	6.0	37.3
só galego	4	304	60.8	62.7	100.0
	5	15	3.0	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	485	Casos non computados		15	

15. ¿Que lingua falan/-ban seus pais entre si?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
só castelán	1	72	14.4	15.3	15.3
máis castelán	2	23	4.6	4.9	20.1
máis galego	3	28	5.6	5.9	26.1
só galego	4	349	69.8	73.9	100.0
	5	28	5.6	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	472	Casos non computados		28	

16. ¿Que lingua fala/-ba o seu avó materno?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
só castelán	1	32	6.4	10.1	10.1
máis castelán	2	5	1.0	1.6	11.7
máis galego	3	12	2.4	3.8	15.5
só galego	4	268	53.6	84.5	100.0
	5	183	36.6	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	317	Casos non computados		183	

17. ¿Que lingua fala/-ba a súa avoa materna?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
só castelán	1	37	7.4	10.1	10.1
máis castelán	2	7	1.4	1.9	12.0
máis galego	3	11	2.2	3.0	14.9
só galego	4	313	62.6	85.1	100.0
	5	132	26.4	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	368	Casos non computados		132	

18. ¿Que lingua fala/-ba o seu avó paterno?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
só castelán	1	32	6.4	10.8	10.8
máis castelán	2	11	2.2	3.7	14.5
máis galego	3	9	1.8	3.0	17.6
só galego	4	244	48.8	82.4	100.0
	5	204	40.8	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	296	Casos non computados		204	

19. ¿Que lingua fala/-ba a súa avoa paterna?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
só castelán	1	42	8.4	12.6	12.6
máis castelán	2	9	1.8	2.7	15.3
máis galego	3	15	3.0	4.5	19.8
só galego	4	267	53.4	80.2	100.0
	5	167	33.4	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	333	Casos non computados		167	

20. ¿Que lingua fala/-ba cos seus irmáns?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
só castelán	1	117	23.4	25.7	25.7
máis castelán	2	38	7.6	8.4	34.1
máis galego	3	30	6.0	6.6	40.7
só galego	4	270	54.0	59.3	100.0
	5	45	9.0	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	455			Casos non computados	45

21. ¿Entende o galego?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
si	1	497	99.4	99.4	99.4
non	2	3	.6	.6	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	500			Casos non computados	0

22. ¿Que lingua falaba ata os 13 anos?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
só castelán	1	118	23.6	23.6	23.6
máis castelán	2	72	14.4	14.4	38.1
máis galego	3	106	21.2	21.2	59.3
só galego	4	203	40.6	40.7	100.0
	5	1	.2	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	499			Casos non computados	1

23. ¿Que lingua fala/-ba dos 14 ós 18 anos?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
só castelán	1	97	19.4	19.4	19.4
máis castelán	2	95	19.0	19.0	38.5
máis galego	3	108	21.6	21.6	60.1
só galego	4	199	39.8	39.9	100.0
	5	1	.2	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	499			Casos non computados	1

24. ¿Que lingua fala/-dos 19 ós 30 anos

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
só castelán	1	63	12.6	13.9	13.9
máis castelán	2	90	18.0	19.9	33.8
máis galego	3	115	23.0	25.4	59.2
só galego	4	185	37.0	40.8	100.0
	5	47	9.4	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	453			Casos non computados	47

25. ¿Que lingua fala/-ba dos 31 anos en diante?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
só castelán	1	38	7.6	10.3	10.3
máis castelán	2	63	12.6	17.1	27.4
máis galego	3	100	20.0	27.2	54.6
só galego	4	167	33.4	45.4	100.0
	5	132	26.4	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	368			Casos non computados	132

26. Para realiza-lo seu traballo. ¿é necesario falar cos demais?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
si	1	256	51.2	83.1	83.1
non	2	52	10.4	16.9	100.0
	3	192	38.4	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	308			Casos non computados	192

27. ¿Que lingua se fala/-ba no seu lugar de traballo?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
só castelán	1	27	5.4	8.8	8.8
máis castelán	2	52	10.4	16.9	25.7
máis galego	3	80	16.0	26.1	51.8
só galego	4	148	29.6	48.2	100.0
	0	193	38.6	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	307			Casos non computados	193

28. ¿Que lingua fala/-ba no seu traballo cos seus compañeiros?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
	0	196	39.2	43.0	43.0
só castelán	1	40	8.0	8.8	51.8
máis castelán	2	35	7.0	7.7	59.4
máis galego	3	29	5.8	6.4	65.8
só galego	4	156	31.2	34.2	100.0
	5	44	8.8	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
<i>Casos válidos</i>	456			<i>Casos non computados</i>	44

29. ¿E cos seus superiores?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
	1	61	12.2	38.9	38.9
só castelán	2	26	5.2	16.6	55.4
máis castelán	3	33	6.6	21.0	76.4
máis galego	4	37	7.4	23.6	100.0
só galego	0	343	68.6	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
<i>Casos válidos</i>	157			<i>Casos non computados</i>	343

30. ¿E noutras relacións profesionais?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
	1	16	3.2	9.9	9.9
só castelán	2	39	7.8	24.2	34.2
máis castelán	3	55	11.0	34.2	68.3
máis galego	4	51	10.2	31.7	100.0
só galego	0	339	67.8	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
<i>Casos válidos</i>	161			<i>Casos non computados</i>	339

31. ¿Condiciona-ou a lingua do seu traballo a súa lingua habitual?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
si	1	44	8.8	14.4	14.4
non	2	261	52.2	85.6	100.0
	0	195	39.0	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
<i>Casos válidos</i>	305			<i>Casos non computados</i>	195

32. ¿En que sentido?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
a favor do galego	1	19	3.8	43.2	43.2
a favor do castelán	2	17	3.4	38.6	81.8
afirmando lingua	3	5	1.0	11.4	93.2
noutro sentido	4	3	0.6	6.8	100.0
	0	456	91.2	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
<i>Casos válidos</i>	44			<i>Casos non computados</i>	456

33. ¿Que lingua fala/-ba co seu home/muller?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
	1	71	14.2	20.0	20.0
só castelán	2	33	6.6	9.3	29.3
máis castelán	3	29	5.8	8.2	37.5
máis galego	4	222	44.4	62.5	100.0
só galego	5	145	29.0	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
<i>Casos válidos</i>	355			<i>Casos non computados</i>	145

34. ¿E cos seus fillos maiores?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
	1	61	12.2	25.3	25.3
só castelán	2	30	6.0	12.4	37.8
máis castelán	3	26	5.2	10.8	48.5
máis galego	4	124	24.8	51.5	100.0
só galego	5	259	51.8	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
<i>Casos válidos</i>	241			<i>Casos non computados</i>	259

35. ¿E cos seus fillos pequenos?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
só castelán	1	33	6.6	25.8	25.8
máis castelán	2	18	3.6	14.1	39.8
máis galego	3	13	2.6	10.2	50.0
só galego	4	64	12.8	50.0	100.0
	5	372	74.4	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	128			Casos non computados	372

36. ¿E coas súas fillas maiores?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
só castelán	1	56	11.2	26.4	26.4
máis castelán	2	31	6.2	14.6	41.0
máis galego	3	23	4.6	10.8	51.9
só galego	4	102	20.4	48.1	100.0
	5	288	57.6	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	212			Casos non computados	288

37. ¿E coas súas fillas pequenas?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
só castelán	1	28	5.6	28.3	28.3
máis castelán	2	20	4.0	20.2	48.5
máis galego	3	7	1.4	7.1	55.6
só galego	4	44	8.8	44.4	100.0
	5	401	80.2	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	99			Casos non computados	401

38. ¿E cos seus irmáns máis vellos?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
só castelán	1	64	12.8	22.6	22.6
máis castelán	2	23	4.6	8.1	30.7
máis galego	3	23	4.6	8.1	38.9
só galego	4	173	34.6	61.1	100.0
	5	217	43.4	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	283			Casos non computados	217

39. ¿E cos seus irmáns máis novos?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
só castelán	1	63	12.6	24.3	24.3
máis castelán	2	18	3.6	6.9	31.3
máis galego	3	18	3.6	6.9	38.2
só galego	4	160	32.0	61.8	100.0
	5	241	48.2	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	259			Casos non computados	241

40. ¿E coas súas irmás máis vellas?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
só castelán	1	66	13.2	25.4	25.4
máis castelán	2	16	3.2	6.2	31.5
máis galego	3	21	4.2	8.1	39.6
só galego	4	157	31.4	60.4	100.0
	5	240	48.0	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	260			Casos non computados	240

41. ¿E coas súas irmás máis novas?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
só castelán	1	56	11.2	24.2	24.2
máis castelán	2	23	4.6	10.0	34.2
máis galego	3	16	3.2	6.9	41.1
só galego	4	136	27.2	58.9	100.0
	5	269	53.8	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	231			Casos non computados	269

42. ¿E con seu pai?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
só castelán	1	98	19.6	22.4	22.4
máis castelán	2	45	9.0	10.3	32.6
máis galego	3	23	4.6	5.3	37.9
só galego	4	272	54.4	62.1	100.0
	0	62	12.4	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	438			Casos non computados	62

43. ¿E con súa nai?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
só castelán	1	99	19.8	21.7	21.7
máis castelán	2	47	9.4	10.3	31.9
máis galego	3	26	5.2	5.7	37.6
só galego	4	285	57.0	62.4	100.0
	5	43	8.6	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	457			Casos non computados	43

44. ¿E cos seus avós maternos?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
só castelán	1	70	14.0	19.4	19.4
máis castelán	2	30	6.0	8.3	27.8
máis galego	3	22	4.4	6.1	33.9
só galego	4	238	47.6	66.1	100.0
	5	140	28.0	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	360			Casos non computados	140

45. ¿E cos seus avós paternos?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
só castelán	1	63	12.6	19.0	19.0
máis castelán	2	27	5.4	8.2	27.2
máis galego	3	24	4.8	7.3	34.4
só galego	4	217	43.4	65.6	100.0
	5	169	33.8	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	331			Casos non computados	169

46. ¿E con outros familiares máis vellos?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
só castelán	1	88	17.6	19.0	19.0
máis castelán	2	40	8.0	8.6	27.6
máis galego	3	55	11.0	11.9	39.4
só galego	4	281	56.2	60.6	100.0
	5	36	7.2	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	464			Casos non computados	36

47. ¿E con outros familiares máis novos?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
só castelán	1	117	23.4	23.7	23.7
máis castelán	2	73	14.6	14.8	38.5
máis galego	3	79	15.8	16.0	54.6
só galego	4	224	44.8	45.4	100.0
	5	7	1.4	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	493			Casos non computados	7

48. ¿E con outros familiares de igual idade?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
só castelán	1	108	21.6	22.0	22.0
máis castelán	2	58	11.6	11.8	33.8
máis galego	3	72	14.4	14.7	48.5
só galego	4	253	50.6	51.5	100.0
	5	9	1.8	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	491			Casos non computados	9

49. ¿Condiciona-ou a lingua da súa parella a de vostede?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
si	1	43	8.6	10.4	10.4
non	2	370	74.0	89.6	100.0
	3	87	17.4	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	413			Casos non computados	87

50. *¿De que xeito?*

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
a favor do galego	1	16	3.2	37.2	37.2
a favor do castelán	2	23	4.6	53.5	90.7
afirmando lingua	3	2	0.4	4.7	95.3
noutro sentido	4	2	0.4	4.7	100.0
	0	457	91.4	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	43		Casos non computados		457

51. *¿Que lingua cre que se fala no seu barrio?*

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
só castelán	1	17	3.4	3.4	3.4
máis castelán	2	123	24.6	24.6	28.0
máis galego	3	181	36.2	36.2	64.2
só galego	4	179	35.8	35.8	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	500		Casos non computados		0

52. *¿Que lingua fala cos veciños cos que ten máis trato?*

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
só castelán	1	103	20.6	20.6	20.6
máis castelán	2	51	10.2	10.2	30.8
máis galego	3	61	12.2	12.2	43.0
só galego	4	285	57.0	57.0	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	500		Casos non computados		0

53. *¿E cos veciños cos que ten menos trato?*

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
só castelán	1	119	23.8	23.8	23.8
máis castelán	2	56	11.2	11.2	35.0
máis galego	3	73	14.6	14.6	49.6
só galego	4	252	50.4	50.4	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	500		Casos non computados		0

54. *¿Que lingua fala cos veciños que son galegos?*

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
só castelán	1	90	18.0	18.0	18.0
máis castelán	2	48	9.6	9.6	27.6
máis galego	3	63	12.6	12.6	40.2
só galego	4	299	59.8	59.8	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	500		Casos non computados		0

55. *¿E cos de fóra de Galicia?*

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
só castelán	1	159	31.8	55.0	55.0
máis castelán	2	35	7.0	12.1	67.1
máis galego	3	44	8.8	15.2	82.4
só galego	4	51	10.2	17.6	100.0
	5	211	42.2	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	289		Casos non computados		211

56. *¿Que lingua fala cos amigos?*

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
só castelán	1	89	17.8	17.8	17.8
máis castelán	2	75	15.0	15.0	32.8
máis galego	3	66	13.2	13.2	46.0
só galego	4	270	54.0	54.0	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	500		Casos non computados		0

57. *¿Que lingua fala vostede cando fai a súa compra diaria?*

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
só castelán	1	78	15.6	23.9	23.9
máis castelán	2	32	6.4	9.8	33.7
máis galego	3	32	6.4	9.8	43.6
só galego	4	184	36.8	56.4	100.0
	5	174	34.8	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	326		Casos non computados		174

58. ¿E cando fai a súa compra non habitual?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
só castelán	1	146	29.2	29.7	29.7
máis castelán	2	81	16.2	16.5	46.1
máis galego	3	97	19.4	19.7	65.9
só galego	4	168	33.6	34.1	100.0
	5	8	1.6	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	492			Casos non computados	8

59. ¿E cando se dirixe na rúa a alguén que non coñece?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
só castelán	1	198	39.6	39.6	39.6
máis castelán	2	72	14.4	14.4	54.0
máis galego	3	91	18.2	18.2	72.2
só galego	4	139	27.8	27.8	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	500			Casos non computados	0

60. ¿Que lingua fala cando ten que resolver asuntos nas oficinas do seu concello?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
só castelán	1	118	23.6	24.9	24.9
máis castelán	2	38	7.6	8.0	32.9
máis galego	3	75	15.0	15.8	48.7
só galego	4	243	48.6	51.3	100.0
	0	26	5.2	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	474			Casos non computados	26

61. ¿Depende do interlocutor?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
si	1	210	42.0	44.4	44.4
non	2	263	52.6	55.6	100.0
	0	27	5.4	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	473			Casos non computados	27

62. ¿E cando ten que resolver asuntos nalgunha oficina da Xunta?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
só castelán	1	97	19.4	24.4	24.4
máis castelán	2	34	6.8	8.5	32.9
máis galego	3	93	18.6	23.4	56.3
só galego	4	174	34.8	43.7	100.0
	0	102	20.4	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	398			Casos non computados	102

63. ¿Depende do interlocutor?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
si	1	177	35.4	44.5	44.5
non	2	221	44.2	55.5	100.0
	0	102	20.4	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	398			Casos non computados	102

64. ¿Que lingua lle fala vostede ó seu médico de cabeceira?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
só castelán	1	201	40.2	40.5	40.5
máis castelán	2	32	6.4	6.5	47.0
máis galego	3	45	9.0	9.1	56.0
só galego	4	218	43.6	44.0	100.0
	0	4	0.8	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	496			Casos non computados	4

65. ¿Depende do interlocutor?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
si	1	225	45.0	45.5	45.5
non	2	270	54.0	54.5	100.0
	0	5	1.0	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	495			Casos non computados	5

66. ¿Que lingua lle fala el a vostede?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
só castelán	1	257	51.4	51.9	51.9
máis castelán	2	36	7.2	7.3	59.2
máis galego	3	66	13.2	13.3	72.5
só galego	4	136	27.2	27.5	100.0
	0	5	1.0	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
<i>Casos válidos</i>	495			<i>Casos non computados</i>	5

67. ¿Que lingua lle fala vostede ó médico especialista?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
só castelán	1	213	42.6	44.8	44.8
máis castelán	2	69	13.8	14.5	59.4
máis galego	3	73	14.6	15.4	74.7
só galego	4	120	24.0	25.3	100.0
	0	25	5.0	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
<i>Casos válidos</i>	475			<i>Casos non computados</i>	25

68. ¿Depende do interlocutor?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
si	1	249	49.8	52.6	52.6
non	2	224	44.8	47.4	100.0
	0	27	5.4	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
<i>Casos válidos</i>	473			<i>Casos non computados</i>	27

69. ¿Que lle parece que se use o galego nos concellos?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
moi mal	1	4	0.8	0.8	0.8
mal	2	15	3.0	3.0	3.8
indiferente	3	83	16.6	16.6	20.4
ben	4	302	60.4	60.4	80.8
moi ben	5	96	19.2	19.2	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
<i>Casos válidos</i>	500			<i>Casos non computados</i>	0

70. ¿Que lle parece que se use o galego na Xunta?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
moi mal	1	6	1.2	1.2	1.2
mal	2	18	3.6	3.6	4.8
indiferente	3	74	14.8	14.8	19.6
ben	4	290	58.0	58.0	77.6
moi ben	5	112	22.4	22.4	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
<i>Casos válidos</i>	500			<i>Casos non computados</i>	0

71. ¿Que lle parece que se use o galego nas oficinas de Facenda?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
moi mal	1	5	1.0	1.0	1.0
mal	2	27	5.4	5.4	6.4
indiferente	3	100	20.0	20.0	26.4
ben	4	274	54.8	54.8	81.2
moi ben	5	94	18.8	18.8	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
<i>Casos válidos</i>	500			<i>Casos non computados</i>	0

72. ¿Que lle parece que se use o galego nun xuízo?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
moi mal	1	7	1.4	1.4	1.4
mal	2	37	7.4	7.4	8.8
indiferente	3	105	21.0	21.0	29.8
ben	4	265	53.0	53.0	82.8
moi ben	5	86	17.2	17.2	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
<i>Casos válidos</i>	500			<i>Casos non computados</i>	0

73. ¿Que lle parece que se use o galego nos actos relixiosos?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
moi mal	1	11	2.2	2.2	2.2
mal	2	50	10.0	10.0	12.2
indiferente	3	116	23.2	23.2	35.4
ben	4	240	48.0	48.0	83.4
moi ben	5	83	16.6	16.6	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	500			Casos non computados	0

74. ¿En que lingua le habitualmente?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
só galego	1	1	0.2	0.5	0.5
máis galego	2	7	1.4	3.6	4.1
indistintamente	3	28	5.6	14.4	18.5
máis castelán	4	84	16.8	43.1	61.5
só castelán	5	75	15.0	38.5	100.0
	0	305	61.0	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	195			Casos non computados	305

75. ¿Que lle parece que se use o galego en periódicos e revistas?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
moi mal	1	1	0.2	0.5	0.5
mal	2	13	2.6	6.7	7.2
indiferente	3	18	3.6	9.2	16.4
ben	4	122	24.4	62.6	79.0
moi ben	5	41	8.2	21.0	100.0
	0	305	61.0	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	195			Casos non computados	305

76. ¿En que lingua escribe as súas cartas persoais?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
só castelán	1	399	79.8	84.7	84.7
máis castelán	2	31	6.2	6.6	91.3
máis galego	3	19	3.8	4.0	95.3
só galego	4	22	4.4	4.7	100.0
	5	29	5.8	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	471			Casos non computados	29

77. ¿Sabe escribir en galego?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
si	1	141	28.2	35.3	35.3
non	2	258	51.6	64.7	100.0
	0	101	20.2	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	399			Casos non computados	101

78. ¿Que lle parece que se use o galego na TV?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
moi mal	1	3	0.6	0.6	0.6
mal	2	17	3.4	3.4	4.0
indiferente	3	56	11.2	11.2	15.2
ben	4	328	65.6	65.6	80.8
moi ben	5	96	19.2	19.2	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	500			Casos non computados	0

79. ¿Que lle parece que se use o galego na radio?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
moi mal	1	2	0.4	0.4	0.4
mal	2	17	3.4	3.4	3.8
indiferente	3	77	15.4	15.4	19.2
ben	4	324	64.8	64.8	84.0
moi ben	5	80	16.0	16.0	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	500			Casos non computados	0

80. ¿Que lle parece que se use o galego na publicidade?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
moi mal	1	3	0.6	0.6	0.6
mal	2	22	4.4	4.4	5.0
indiferente	3	95	19.0	19.0	24.0
ben	4	310	62.0	62.0	86.0
moi ben	5	70	14.0	14.0	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	500			Casos non computados	0

81. ¿Fixo vostede estudos en Galicia?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
si	1	469	93.8	96.7	96.7
non	2	16	3.2	3.3	100.0
	3	15	3.0	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	485			Casos non computados	15

82. ¿Estudou galego na escola?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
si	1	106	21.2	22.6	22.6
non	2	363	72.6	77.4	100.0
	0	31	6.2	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	469			Casos non computados	31

83. ¿Durante cantos anos?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
de 1 a 4	1	41	8.2	40.2	40.2
de 5 a 8	2	36	7.2	35.3	75.5
9 ou máis	3	25	5.0	24.5	100.0
	0	398	79.6	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	102			Casos non computados	398

84. ¿En que lingua recibiu as asignaturas diferentes da lingua e a literatura galegas?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
só castelán	1	389	77.8	83.1	83.1
máis castelán	2	52	10.4	11.1	94.2
as dúas	3	11	2.2	2.4	96.6
máis galego	4	6	1.2	1.3	97.9
só galego	5	10	2.0	2.1	100.0
	0	32	6.4	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	468			Casos non computados	32

85. ¿Admiten/-ían os seus profesores o emprego do galego falado?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
si, maioría-todos	1	155	31.0	33.3	33.3
si, algúns	2	77	15.4	16.5	49.8
non	3	234	46.8	50.2	100.0
	0	34	6.8	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	466			Casos non computados	34

86. ¿Admiten/-ían os seus profesores o emprego do galego escrito?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
si, maioría-todos	1	53	10.6	11.4	11.4
si, algúns	2	49	9.8	10.6	22.0
non	3	362	72.4	78.0	100.0
	0	36	7.2	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	464			Casos non computados	36

87. ¿En que lingua escribe/-ía na escola?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
só castelán	1	423	84.6	91.0	91.0
máis castelán	2	33	6.6	7.1	98.1
máis galego	3	7	1.4	1.5	99.6
só galego	4	2	0.4	0.4	100.0
	0	35	7.0	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	465			Casos non computados	35

88. ¿Que lingua fala/-ba cos seus compañeiros na clase?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
só castelán	1	182	36.4	39.1	39.1
máis castelán	2	53	10.6	11.4	50.4
máis galego	3	54	10.8	11.6	62.0
só galego	4	177	35.4	38.0	100.0
	0	34	6.8	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	466			Casos non computados	34

89. ¿Que lingua fala/-ba habitualmente cos seus compañeiros na rúa ou no recreo?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
só castelán	1	136	27.2	29.1	29.1
máis castelán	2	51	10.2	10.9	40.0
máis galego	3	60	12.0	12.8	52.9
só galego	4	220	44.0	47.1	100.0
	0	33	6.6	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	467			Casos non computados	33

90. ¿Que lingua fala/-ba habitualmente cos seus profesores na clase?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
só castelán	1	325	65.0	69.6	69.6
máis castelán	2	62	12.4	13.3	82.9
máis galego	3	39	7.8	8.4	91.2
só galego	4	41	8.2	8.8	100.0
	0	33	6.6	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	467			Casos non computados	33

91. ¿Que lingua fala/-ba habitualmente cos seus profesores fóra da clase?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
só castelán	1	320	64.0	68.5	68.5
máis castelán	2	60	12.0	12.8	81.4
máis galego	3	39	7.8	8.4	89.7
só galego	4	48	9.6	10.3	100.0
	0	33	6.6	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	467			Casos non computados	33

92. ¿Que lingua prefire/-ía nas clases?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
galego	1	97	19.4	20.9	20.9
castelán	2	145	29.0	31.3	52.2
indiferente	3	222	44.4	47.8	100.0
	0	36	7.2	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	464			Casos non computados	36

93. ¿Cre que o galego é, en relación co castelán, para as clases de matemáticas...?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
menos axeitado	1	143	28.6	29.3	29.3
igual axeitado	2	302	60.4	61.9	91.2
máis axeitado	3	43	8.6	8.8	100.0
	0	12	2.4	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	488		Casos non computados		12

94. ¿Cre que o galego é, en relación co castelán, para as clases de historia...?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
menos axeitado	1	115	23.0	23.6	23.6
igual axeitado	2	321	64.2	65.8	89.3
máis axeitado	3	52	10.4	10.7	100.0
	0	12	2.4	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	488		Casos non computados		12

95. ¿Condiciona/ou a lingua das clases a súa lingua habitual?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
si	1	114	22.8	23.1	23.1
non	2	380	76.0	76.9	100.0
	0	6	1.2	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	494		Casos non computados		6

96. ¿En que sentido?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
a favor do galego	1	5	1.0	4.3	4.3
a favor do castelán	2	91	18.2	79.1	83.5
afirmando lingua	3	11	2.2	9.6	93.5
noutro sentido	4	8	1.6	7.0	100.0
	0	385	77.0	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	115		Casos non computados		385

97. ¿Estudou galego fóra da escola?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
si	1	19	3.8	3.8	3.8
non	2	481	96.2	96.2	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	500		Casos non computados		0

98. ¿Que lle parece que se use o galego como lingua habitual na escola?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
moi mal	1	13	2.6	2.6	2.6
mal	2	69	13.8	13.8	16.4
indiferente	3	79	15.8	15.8	32.2
ben	4	276	55.2	55.2	87.4
moi ben	5	63	12.6	12.6	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	500		Casos non computados		0

99. ¿Que lingua fala vostede cando trata da vida privada coa súa familia?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
só castelán	1	106	21.2	21.2	21.2
máis castelán	2	61	12.2	12.2	33.5
máis galego	3	54	10.8	10.8	44.3
só galego	4	278	55.6	55.7	100.0
	5	1	0.2	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	499		Casos non computados		1

100. ¿E con outras persoas?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
só castelán	1	98	19.6	19.6	19.6
máis castelán	2	85	17.0	17.0	36.6
máis galego	3	94	18.8	18.8	55.4
só galego	4	223	44.6	44.6	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	500		Casos non computados		0

101. ¿Que lingua fala cando trata do seu traballo/estudios coa súa familia?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
só castelán	1	94	18.8	20.2	20.2
máis castelán	2	59	11.8	12.7	32.8
máis galego	3	52	10.4	11.2	44.0
só galego	4	261	52.2	56.0	100.0
	5	34	6.8	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	466		Casos non computados	34	

102. ¿E cos seus amigos?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
só castelán	1	85	17.0	17.0	17.0
máis castelán	2	81	16.2	16.2	33.2
máis galego	3	70	14.0	14.0	47.2
só galego	4	264	52.8	52.8	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	500		Casos non computados	0	

103. ¿E con outras persoas?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
só castelán	1	87	17.4	17.4	17.4
máis castelán	2	100	20.0	20.0	37.4
máis galego	3	102	20.4	20.4	57.8
só galego	4	211	42.2	42.2	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	500		Casos non computados	0	

104. ¿Que lingua fala cando trata de temas de información xeral (TV, prensa, etc.) coa súa familia?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
só castelán	1	105	21.0	21.0	21.0
máis castelán	2	67	13.4	13.4	34.5
máis galego	3	56	11.2	11.2	45.7
só galego	4	271	54.2	54.3	100.0
	5	1	0.2	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	499		Casos non computados	1	

105. ¿E cos seus amigos?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
só castelán	1	93	18.6	18.6	18.6
máis castelán	2	76	15.2	15.2	33.8
máis galego	3	74	14.8	14.8	48.6
só galego	4	257	51.4	51.4	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	500		Casos non computados	0	

106. ¿E con outras persoas?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
só castelán	1	97	19.4	19.4	19.4
máis castelán	2	95	19.0	19.0	38.4
máis galego	3	99	19.8	19.8	58.2
só galego	4	209	41.8	41.8	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	500		Casos non computados	0	

107. ¿Sempre falou a mesma lingua?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
si	1	395	79.0	79.0	79.0
non	2	105	21.0	21.0	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	500		Casos non computados	0	

108. ¿De cal a cal cambiou?¹

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
galego-castelán	1	13	2.6	2.5	12.5
castelán-galego	2	8	1.6	7.7	20.2
máis cast-só castelán	3	1	0.2	1.0	21.2
máis gal-só castelán	4	4	0.8	3.8	25.0
máis cast-só galego	5	9	1.8	8.7	33.7
máis gal-só galego	6	3	0.6	2.9	36.5
de galego-outras	7	1	0.2	1.0	37.5
de castelán-outras	8	3	0.6	2.9	40.4
doutras-galegocast	10	2	0.4	1.9	42.3
cast-galegocast	12	35	7.0	33.7	76.0
galego-castelángal	13	25	5.0	24.0	100.0
	0	396	79.2	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	104		Casos non computados	396	

¹ "galego-castelán" = «máis galego ca castelán».
"castelán-galego" = «máis castelán ca galego».

109. ¿Cre que o galego serve para máis, menos ou o mesmo co castelán?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
menos	1	112	22.4	22.6	22.6
o mesmo	2	333	66.6	67.3	89.9
máis	3	50	10.0	10.1	100.0
	0	5	1.0	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	495			Casos non computados	5

110. ¿Cre que está ben falar castelán a alguén que lle fale galego?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
si	1	136	27.2	27.4	27.4
non	2	361	72.2	72.6	100.0
	0	3	0.6	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	497			Casos non computados	3

111. ¿E galego a alguén que lle fale castelán?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
si	1	210	42.0	42.2	42.2
non	2	288	57.6	57.8	100.0
	0	2	0.4	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	498			Casos non computados	2

112. ¿Fala vostede máis en galego cando alguén lle parece de confianza?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
si	1	244	48.8	48.8	48.8
non	2	207	41.4	41.4	90.2
ás veces	3	49	9.8	9.8	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	500			Casos non computados	0

113. Para vostede, unha persoa que fala galego ¿ten máis, menos ou iguais estudos ca unha persoa que fala castelán?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
menos	1	24	4.8	4.8	4.8
igual	2	452	90.4	90.4	95.2
máis	3	24	4.8	4.8	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	500			Casos non computados	0

114. Para vostede, unha persoa que fala galego ¿ten máis, menos ou igual consideración social ca unha persoa que fala castelán?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
menos	1	22	4.4	4.4	4.4
igual	2	467	93.4	93.4	97.8
máis	3	11	2.2	2.2	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	500			Casos non computados	0

115. Para vostede, unha persoa que fala galego ¿ten máis, menos ou iguais posibilidades de ascender na súa profesión ca unha persoa que fala castelán?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
menos	1	50	10.0	10.0	10.0
igual	2	419	83.8	83.8	93.8
máis	3	31	6.2	6.2	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	500			Casos non computados	0

116. Para vostede, unha persoa que fala cun forte acento galego ¿ten máis, menos ou iguais posibilidades de ascender na súa profesión ca unha persoa que fala castelán?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
menos	1	69	13.8	13.8	13.8
igual	2	423	84.6	84.6	98.4
máis	3	8	1.6	1.6	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	500			Casos non computados	0

117. Para vostede, unha persoa que fala galego ¿ten máis, menos ou iguais posibilidades de facer amigos ca unha persoa que fala castelán?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
menos	1	24	4.8	4.8	4.8
igual	2	462	92.4	92.4	97.2
máis	3	14	2.8	2.8	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	500		Casos non computados	0	

118. Para vostede, unha persoa que fala galego ¿ten máis, menos ou iguais posibilidades para relacionarse socialmente ca unha persoa que fala castelán?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
menos	1	56	11.2	11.2	11.2
igual	2	430	86.0	86.0	97.2
máis	3	14	2.8	2.8	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	500		Casos non computados	0	

119. Para vostede, unha persoa que fala galego ¿é máis, menos ou igual realista ou práctica ca unha persoa que fala castelán?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
menos	1	26	5.2	5.2	5.2
igual	2	455	91.0	91.0	96.2
máis	3	19	3.8	3.8	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	500		Casos non computados	0	

120. Para vostede, unha persoa que fala galego ¿é máis, menos ou igual atractiva, para alguén do sexo oposto, ca unha persoa que fala castelán?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
menos	1	22	4.4	4.4	4.4
igual	2	461	92.2	92.2	96.6
máis	3	17	3.4	3.4	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	500		Casos non computados	0	

121. Para vostede, unha persoa que fala galego ¿é a primeira vista máis, menos ou igual simpática/afable, ca unha persoa que fala castelán?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
menos	1	9	1.8	1.8	1.8
igual	2	425	85.0	85.0	86.8
máis	3	66	13.2	13.2	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	500		Casos non computados	0	

122. Para vostede, unha persoa que fala galego ¿é máis, menos ou igual accesible para falar con ela, ca unha persoa que fala castelán?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
menos	1	16	3.2	3.2	3.2
igual	2	389	77.8	77.8	81.0
máis	3	95	19.0	19.0	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	500		Casos non computados	0	

123. Para vostede, unha persoa que fala galego ¿é máis, menos ou igual intelixente ca unha persoa que fala castelán?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
menos	1	5	1.0	1.0	1.0
igual	2	487	97.4	97.4	98.4
máis	3	8	1.6	1.6	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	500		Casos non computados	0	

124. Unha persoa que fala galego, ¿merécelle máis, menos ou igual respecto ca alguén que fala castelán?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
menos	1	3	0.6	0.6	0.6
igual	2	484	96.8	96.8	97.4
máis	3	13	2.6	2.6	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	500		Casos non computados	0	

125. *¿O galego é unha lingua máis, menos ou igual fermosa có castelán?*

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
menos	1	75	15.0	15.0	15.0
igual	2	249	49.8	49.8	64.8
máis	3	176	35.2	35.2	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	500		Casos non computados		0

126. *¿Cal cre que é a lingua propia dos galegos?*

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
castelán	1	16	3.2	3.2	3.2
as dúas	2	128	25.6	25.7	28.9
galego	3	355	71.0	71.1	100.0
	0	1	0.2	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	499		Casos non computados		1

127. *O galego é a lingua propia da cidade.*

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
si	1	254	50.8	50.9	50.9
non	2	245	49.0	49.1	100.0
	0	1	0.2	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	499		Casos non computados		1

128. *O galego é a lingua propia da vila.*

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
si	1	404	80.8	81.0	81.0
non	2	95	19.0	19.0	100.0
	0	1	0.2	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	499		Casos non computados		1

129. *O galego é a lingua propia da aldea.*

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
si	1	490	98.0	98.2	98.2
non	2	9	1.8	1.8	100.0
	0	1	0.2	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	499		Casos non computados		1

130. *Saber galego no mundo de hoxe, ¿é útil ou conveniente?*

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
non	1	51	10.2	10.2	10.2
o mesmo ca outra	2	307	61.4	61.5	71.7
moi útil	3	141	28.2	28.3	100.0
	0	1	0.2	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	499		Casos non computados		1

131. *¿Que lingua cre que se lles debe aprender ós nenos primeiro na casa?*

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
castelán	1	97	19.4	19.4	19.4
as dúas á vez	2	258	51.6	51.7	71.1
galego	3	144	28.8	28.9	100.0
	0	1	0.2	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	499		Casos non computados		1

132. *¿Que lingua pensa que fala a maioría dos nenos?*

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
castelán	1	239	47.8	47.9	47.9
indistintamente	2	144	28.8	28.9	76.8
galego	3	116	23.2	23.2	100.0
	0	1	0.2	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	499		Casos non computados		1

133. ¿Que lingua pensa que fala hoxe a maioría das persoas con estudos?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
castelán	1	205	41.0	41.1	41.1
indistintamente	2	192	38.4	38.5	79.6
galego	3	102	20.4	20.4	100.0
	0	1	0.2	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	499	Casos non computados		1	

134. ¿Que lingua pensa que fala hoxe a maioría dos mozos/-as?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
castelán	1	184	36.8	36.9	36.9
indistintamente	2	181	36.2	36.3	73.1
galego	3	134	26.8	26.9	100.0
	0	1	0.2	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	499	Casos non computados		1	

135. ¿Que lingua pensa que fala hoxe a maioría da xente da cidade?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
castelán	1	354	70.8	70.9	70.9
indistintamente	2	107	21.4	21.4	92.4
galego	3	38	7.6	7.6	100.0
	0	1	0.2	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	499	Casos non computados		1	

136. ¿Que lingua pensa que fala hoxe a maioría dos profesores cos alumnos?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
castelán	1	217	43.4	43.5	43.5
indistintamente	2	182	36.4	36.5	80.0
galego	3	100	20.0	20.0	100.0
	0	1	0.2	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	499	Casos non computados		1	

137. ¿Que lingua pensa que fala hoxe a maioría das persoas maiores?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
castelán	1	23	4.6	4.6	4.6
indistintamente	2	80	16.0	16.0	20.6
galego	3	397	79.4	79.4	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	500	Casos non computados		0	

138. ¿Que lingua pensa que fala hoxe a maioría da xente do campo?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
castelán	1	1	0.2	0.2	0.2
indistintamente	2	5	1.0	1.0	1.2
galego	3	494	98.8	98.8	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	500	Casos non computados		0	

139. ¿Que lingua pensa que fala hoxe a maioría dos funcionarios?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
castelán	1	192	38.4	38.4	38.4
indistintamente	2	184	36.8	36.8	75.2
galego	3	124	24.8	24.8	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	500	Casos non computados		0	

140. ¿Que lingua pensa que fala hoxe a maioría da xente do mar?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
castelán	1	13	2.6	2.6	2.6
indistintamente	2	58	11.6	11.6	14.2
galego	3	428	85.6	85.8	100.0
	0	1	0.2	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	499	Casos non computados		1	

141. ¿Que lingua pensa que fala hoxe a maioría da xente dentro da súa familia?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
castelán	1	83	16.6	16.6	16.6
indistintamente	2	155	31.0	31.0	47.6
galego	3	262	52.4	52.4	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	500	Casos non computados		0	

142. ¿Que lingua pensa que fala hoxe a maioría dos empregados de banca?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
castelán	1	305	61.0	61.0	61.0
indistintamente	2	142	28.4	28.4	89.4
galego	3	53	10.6	10.6	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	500	Casos non computados		0	

143. ¿Que lingua pensa que fala hoxe a maioría da xente das vilas?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
castelán	1	116	23.2	23.2	23.2
indistintamente	2	153	30.6	30.6	53.8
galego	3	231	46.2	46.2	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	500	Casos non computados		0	

144. ¿Que lingua pensa que fala a maioría das persoas sen estudos?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
castelán	1	35	7.0	7.0	7.0
indistintamente	2	164	32.8	32.8	39.8
galego	3	301	60.2	60.2	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	500	Casos non computados		0	

145. ¿Que lingua pensa que fala hoxe a maioría dos obreiros?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
castelán	1	26	5.2	5.2	5.2
indistintamente	2	144	28.8	28.8	34.0
galego	3	330	66.0	66.0	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	500	Casos non computados		0	

146. ¿Que lingua pensa vostede que deben fala-los galegos?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
castelán	1	27	5.4	5.4	5.4
indistintamente	2	203	40.6	40.6	46.0
galego	3	270	54.0	54.0	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	500	Casos non computados		0	

147. ¿Quen pensa que pode facer que se fale máis o galego? (Puntuar de 1 a 5 segundo a importancia).

a) O goberno galego.

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
1	1	21	4.2	4.5	4.5
2	2	22	4.4	4.8	9.3
3	3	55	11.0	11.9	21.2
4	4	80	16.0	17.3	38.4
5	5	285	57.0	61.6	100.0
6	6	37	7.4	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	463	Casos non computados		37	

b) Os medios de comunicación (TV, radio, prensa...).

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
1	1	12	2.4	2.6	2.6
2	2	19	3.8	4.1	6.7
3	3	60	12.0	13.0	19.7
4	4	84	16.8	18.2	37.9
5	5	287	57.4	62.1	100.0
6	6	38	7.6	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	462	Casos non computados		38	

c) Os concellos.

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
1	1	25	5.0	5.4	5.4
2	2	40	8.0	8.7	14.2
3	3	96	19.2	20.9	35.1
4	4	90	18.0	19.6	54.7
5	5	208	41.6	45.3	100.0
	6	41	8.2	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	459		Casos non computados	41	

d) Os cidadáns.

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
1	1	22	4.4	4.8	4.8
2	2	40	8.0	8.7	13.5
3	3	83	16.6	18.1	31.6
4	4	71	14.2	15.5	47.1
5	5	243	48.6	52.9	100.0
	6	41	8.2	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	459		Casos non computados	41	

e) O goberno central.

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
1	1	212	42.4	47.3	47.3
2	2	72	14.4	16.1	63.4
3	3	58	11.6	12.9	76.3
4	4	29	5.8	6.5	82.8
5	5	77	15.4	17.2	100.0
	6	52	10.4	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	448		Casos non computados	52	

f) Os intelectuais.

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
1	1	47	9.4	10.4	10.4
2	2	84	16.8	18.6	29.0
3	3	85	17.0	18.8	47.8
4	4	74	14.8	16.4	64.2
5	5	162	32.4	35.8	100.0
	6	48	9.6	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	452		Casos non computados	48	

g) As empresas.

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
1	1	103	20.6	22.7	22.7
2	2	79	15.8	17.4	40.1
3	3	105	21.0	23.1	63.2
4	4	65	13.0	14.3	77.5
5	5	102	20.4	22.5	100.0
	6	46	9.2	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	454		Casos non computados	46	

h) O ensino.

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
1	1	14	2.8	3.1	3.1
2	2	18	3.6	3.9	7.0
3	3	31	6.2	6.8	13.8
4	4	66	13.2	14.4	28.2
5	5	328	65.6	71.8	100.0
	6	43	8.6	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	457		Casos non computados	43	

i) Os sindicatos.

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
1	1	83	16.6	18.4	18.4
2	2	83	16.6	18.4	36.8
3	3	84	16.8	18.6	55.4
4	4	70	14.0	15.5	71.0
5	5	131	26.2	29.0	100.0
	6	49	9.8	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	451		Casos non computados	49	

l) Os pais.

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
1	1	17	3.4	3.7	3.7
2	2	25	5.0	5.5	9.2
3	3	56	11.2	12.3	21.5
4	4	67	13.4	14.7	36.2
5	5	291	58.2	63.8	100.0
	6	44	8.8	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	456		Casos non computados	44	

m) Os nenos.

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
1	1	77	15.4	16.9	16.9
2	2	46	9.2	10.1	27.0
3	3	67	13.4	14.7	41.8
4	4	57	11.4	12.5	54.3
5	5	208	41.6	45.7	100.0
	6	45	9.0	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	455			Casos non computados	45

148. *¿Pensa que seguirá habendo dúas linguas en Galicia?*

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
si, máis galego	1	224	44.8	44.8	44.8
si, as dúas igual	2	178	35.6	35.6	80.4
si, máis castelán	3	87	17.4	17.4	97.8
non, só galego	4	6	1.2	1.2	99.0
non, só castelán	5	5	1.0	1.0	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	500			Casos non computados	0

149. *¿Que opina vostede de que se intente que medre o uso do galego, de que se fomenta?*

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
	0	3	0.6	0.6	0.6
moi mal	1	6	1.2	1.2	1.8
mal	2	31	6.2	6.3	8.1
regular	3	12	2.4	2.4	10.6
ben	4	312	62.4	63.5	74.1
moi ben	5	81	16.2	16.5	90.6
indiferente	6	46	9.2	9.4	100.0
	7	9	1.8	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	491			Casos non computados	9

150. *¿Cre vostede que o galego se fala máis, menos ou igual ca hai 10 anos?*

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
menos	1	54	10.8	10.9	10.9
igual	2	47	9.4	9.5	20.4
máis	3	395	79.0	79.6	100.0
	0	4	0.8	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	496			Casos non computados	4

151. *¿Cre vostede que o galego se fala máis, menos ou igual ca hai 25 anos?*

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
menos	1	133	26.6	27.4	27.4
igual	2	56	11.2	11.5	39.0
máis	3	296	59.2	61.0	100.0
	0	15	3.0	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	485			Casos non computados	15

152. *¿Cre vostede que o galego se fala máis, menos ou igual ca hai 40 anos?*

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
menos	1	191	38.2	40.4	40.4
igual	2	54	10.8	11.4	51.8
máis	3	228	45.6	48.2	100.0
	0	27	5.4	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	473			Casos non computados	27

153. *¿Tenlle vostede hoxe máis, menos ou igual aprecio ó galego ca antes?*

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
menos	1	17	3.4	3.4	3.4
igual	2	277	55.4	55.4	58.8
máis	3	206	41.2	41.2	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	500			Casos non computados	0

154. ¿Cre vostede que no futuro o uso do galego...?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
diminuirá	1	43	8.6	8.7	8.7
manterase	2	105	21.0	21.3	30.0
augmentará	3	346	69.2	70.0	100.0
	0	6	1.2	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	494			Casos non computados	6

155. ¿Sabe falar galego?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
si	1	471	94.2	94.2	94.2
non	2	29	5.8	5.8	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	500			Casos non computados	0

156. ¿Como cre vostede que é o galego que fala?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
moi bo	1	1	0.2	0.2	0.2
bo	2	52	10.4	11.2	11.4
regular	3	126	25.2	27.2	38.6
malo	4	101	20.2	21.8	60.3
moi malo	5	15	3.0	3.2	63.6
castelanizado	6	76	15.2	16.4	80.0
non normativo	7	32	6.4	6.9	86.9
normativo	8	3	0.6	0.6	87.5
dialectal	9	22	4.4	4.7	92.2
normal-corrente	10	25	5.0	5.4	97.6
con erros-falta léxico	11	2	0.4	0.4	98.1
outras	12	7	1.4	1.5	99.6
	13	2	0.4	0.4	100.0
	0	36	7.2	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	464			Casos non computados	36

157. ¿Gustaríalle dedicar tempo a aprender ou a mellora-lo seu galego?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
si	1	210	42.0	42.9	42.9
non	2	280	56.0	57.1	100.0
	0	10	2.0	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	490			Casos non computados	10

158. ¿Como cre vostede que é o galego da súa zona?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
moi bo	1	1	0.2	0.2	0.2
bo	2	54	10.8	10.9	11.1
regular	3	115	23.0	23.3	34.4
malo	4	103	20.6	20.9	55.3
moi malo	5	14	2.8	2.8	58.1
castelanizado	6	111	22.2	22.5	80.6
non normativo	7	35	7.0	7.1	87.7
normativo	8	3	0.6	0.6	88.3
dialectal	9	20	4.0	4.0	92.3
normal-corrente	10	22	4.4	4.5	96.8
con erros-falta léxico	11	3	0.6	0.6	97.4
outras	12	10	2.0	2.0	99.4
	13	3	0.6	0.6	100.0
	0	6	1.2	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	494			Casos non computados	6

159. ¿Sabe falar castelán?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
si	1	471	94.2	94.2	94.2
non	2	29	5.8	5.8	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	500			Casos non computados	0

160. ¿Como cre vostede que é o castelán que fala?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
moi bo	1	6	1.2	1.3	1.3
bo	2	141	28.2	30.1	31.4
regular	3	117	23.4	25.0	56.4
malo	4	95	19.0	20.3	76.7
moi malo	5	15	3.0	3.2	79.9
galeguizado	6	26	5.2	5.6	85.5
vulgar	7	4	0.8	0.9	86.3
académico	8	5	1.0	1.1	87.4
con acento galego	9	2	0.4	0.4	87.8
corrente	11	48	9.6	10.3	98.1
con erros	12	3	0.6	0.6	98.7
outras	13	6	1.2	1.3	100.0
	0	32	6.4	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	468			Casos non computados	32

161. ¿Como cre vostede que é o castelán do seu entorno?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
moi bo	1	9	1.8	1.9	1.9
bo	2	136	27.2	28.3	30.1
regular	3	107	21.4	22.2	52.4
malo	4	106	21.2	22.0	74.4
moi malo	5	10	2.0	2.1	76.5
galeguizado	6	49	9.8	10.2	86.7
vulgar	7	6	1.2	1.2	87.9
académico	8	3	0.6	0.6	88.6
con acento galego	9	2	0.4	0.4	89.0
sen acento galego	10	1	0.2	0.2	89.2
corrente	11	36	7.2	7.5	96.7
con erros	12	3	0.6	0.6	97.3
outras	13	13	2.6	2.7	100.0
	0	19	3.8	NON-COMP	
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	481			Casos non computados	19

162. ¿Para vostede unha persoa que fala galego é máis, menos ou igual galego ca quen non o fala?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
menos galego	1	4	0.8	0.8	0.8
igual galego	2	420	84.0	84.0	84.8
máis galego	3	76	15.2	15.2	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	500			Casos non computados	0

163. ¿A que clase social diría vostede que pertence?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
baixa	1	124	24.8	24.8	24.8
media-baixa	2	211	42.2	42.2	67.0
media	3	165	33.0	33.0	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	500			Casos non computados	0

164. ¿Cal dos partidos políticos dos que lle sinalo a continuación vota vostede normalmente?

	Valor	N	%	% válida	% acumulada
BNG	1	35	7.0	12.9	12.9
CDS	2	15	3.0	5.5	18.5
PSG-EG	3	25	5.0	9.2	27.7
EU	4	11	2.2	4.1	31.7
PP	5	81	16.2	29.9	61.6
CG	6	3	.6	1.1	62.7
PSOE	7	85	17.0	31.4	94.1
outras	8	229	45.8	NON-COMP	100.0
TOTAL		500	100.0	100.0	
Casos válidos	271			Casos non computados	229